

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto XIX.

1906.

Štev. 1.

VSEBINA.

	Stran
Fr. S. Finžgar: Kakor pelikan...	1
Ivan Lah: Gospod Ravbar. Pesem	7
Evgen Jarc: Ljudske knjižnice	12
Fr. S. Finžgar: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov	17
Griša: O polnoči	23
Fr. Štingl: Adolf Heyduk. K sedemdesetletnici češkega pesnika	24
Griša: Čez stepe. 1., 2., 3., 4.	31
Jos. Lavtižar: Onstran Baltiškega morja. Popotni zapiski	32
Roman Romanov: Franc Koritnik in njegova družina	39
Jož. Bekš: Böcklinov dan. Oda	46
Fr. Ks. Steržaj: V temni sveti noči. Črtica	47
Književnost	51
To in ono	53

SLIKE.

Priloga: Hrvaška drama prihaja v narodno gledišče. I. Tišov.

Vrbsko jezero. M. Jama. — V Božični noči. Ivan Vavpotič. — Sneg orjejo.

Fr. Škof. — Želimlje. Fot. Fr. Vesel. — „Tedad je Svarun razprostrl roke...“

Peter Žmitek. — Jetnik v Petropavlovsku. Jarošenko. — A. Heyduk. —

Sv. Trije Kralji. A. Herrlein. — Praga: Riegrovo nabrežje. — Na morju pri

Opatiji. — Kranjska narodna noša. — Anton Medved. — Goričica pri Domžalah.

— Srbski prestolonaslednik Jurij — polnoleten. — Državna zbornica v Kristijaniji.

— Jan Kubelik. — Giosué Carducci. — Primera orjaških hiš v New Yorku. —

Iz New Yorka: Mestna hiša in časniške palače na Printing-House Squaru.

P. n. naročnikom.

To številko svojega lista smo poslali na ogled nekaterim slovenskim domoljubom. Prosimo jih, naj list prijazno sprejmejo ter ga, ako jim ugaja, naročé. Vsi novi naročniki dobé kot nagrado en letnik „Dom in Sveta“ 1894 ali 1895, ako pošljejo 50 v. za poštino. Komur bi pa proti našemu pričakovanju list ne ugajal, naj ga izvoli poslati nazaj ali pa oddati svojim prijateljem na ogled. Kdor nam številke ne vrne, ga smatramo za naročnika. — Vse dosedanje naročnike pa prosimo, naj v krogu svojih prijateljev in znancev kolikor mogoče razširjajo naš list, kajti čim več bo naročnikov, tem lepši in boljši bo list.

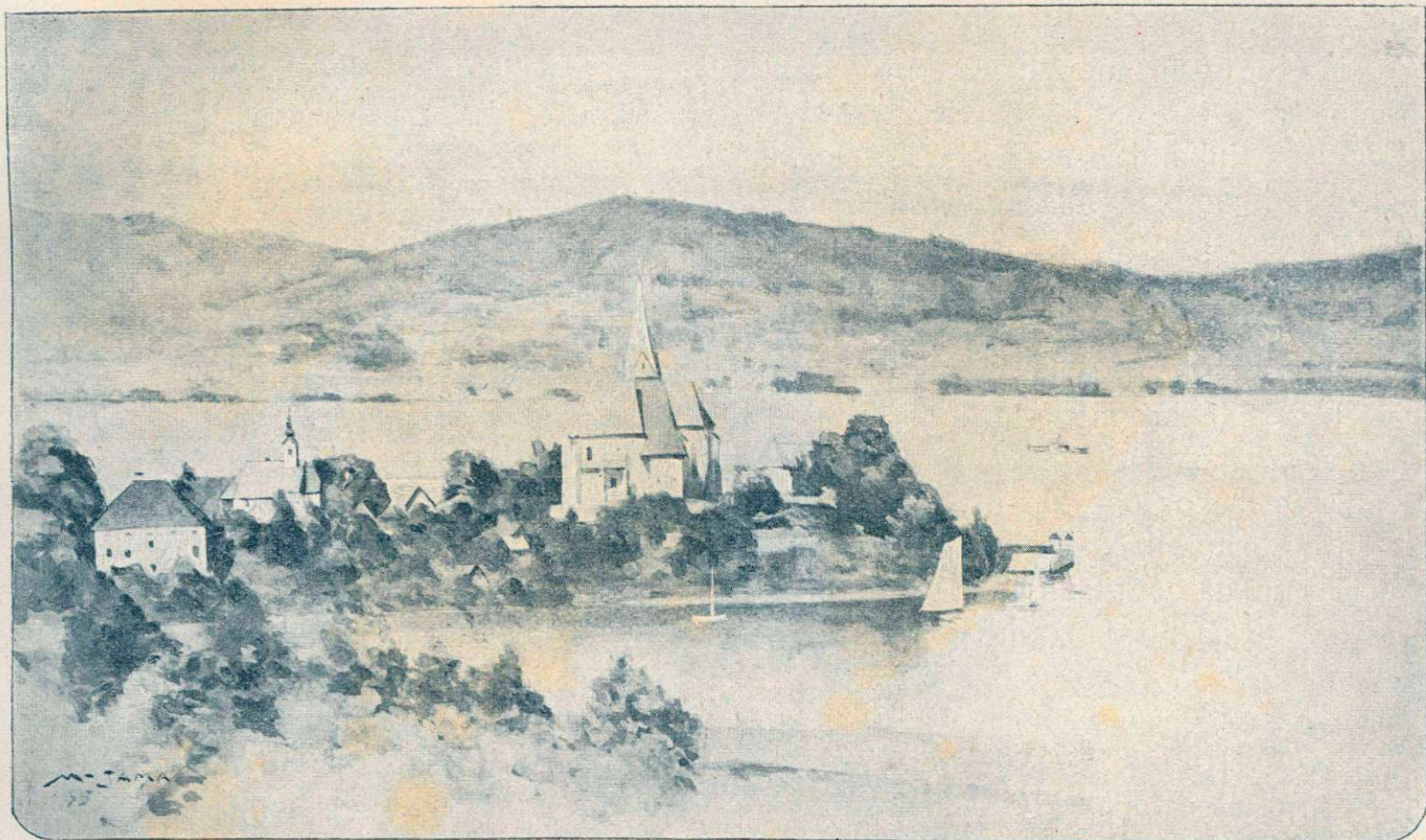
Lastništvo in upravništvo „Dom in Sveta“.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

VRBSKO JEZERO.

M. JAMA.

FR. S. FINŽGAR:

KAKOR PELIKAN...

e, ne — ne morem več! Proč, daleč, bogvekam, kjer me nihče ne pozna! —

Moj Bog, to življenje! Ali se nisem ponižala do grude?

Ali nisem molčala pred celim svetom, ko je moje srce vpilo do neba? Oj, žival — in človek! Boljša je žival. Mimo pohojenega trupla gre mirno svojo pot. Samo človek se vrača dan na dan nazaj, ko vidi črva, da se vije ob potu. Vrača se, krog ustnic s smehom, ki je lačen krvi. Ne gane se črv, in vendar ga sune ali zarine vsaj kamen nanj ali stopi trdo v blato, da brizgne in oškropi reveža...

Kaj morem zato, če se je zgodilo naenkrat, kakor bi se pogreznila gora. Visoko na vrhu sem stala. On me je dvignil, na cesti me je pobral. In vsi so se ozrli, vsi gledali na goro z nevoščljivimi očmi. In

sedaj se je pogreznila ta gora, z njo vred on — in jaz stojim zopet sredi ceste, kakor nekdanj...

O, da bi bilo kakor nekdanj!

Čez noč sem padla na cesto. Ni manjkalo za las, da nisem obležala za večnost. In jaz — Bog da bi bila! Ali z menoj je padlo dvoje dušic, ki še spita. Sam ta strašni padec jih ni probudil iz otroških sanj. Zato sem se pobrala sredi ceste, ker sem imela otroka v naročju.

Zagledali so me opotekajočo, usmiljenja vredno in tolažbe potrebno. Ali v nevoščljivih očeh ni bilo in je ni danes tolažbe in ni usmiljenja. Nevoščljive oči so se razveselile in so se zakrohotali. Kakor bi goro vzdignil krohot in jo posul name. In sedaj — vsak dan, za vsakim voglom, na vsaki stezi vesele in hvaležne oči, da sem vržena na cesto — —

„Ne, ne — ne morem več! Proč, daleč, bogvekam!“ —

Gospa Jukunda je posvetila z majhno petrolejko na postelji, kjer sta spala otroka.

Drejko se je razgalil in z rokama krilil nad glavo.

Kakor oče!

Kadar je imel velike skrbi in naklepe, vselej je spal tako nemirno in krilil z rokami nad glavo. Drejko pa nima skrbi, in vendar je kakor oče. In mali nemirnež ne ve in ne sluti, kako je materi, ko dviga odejico in ga zagrinja. Gospa Jukunda se je ozrla še na Slavko. Mirna, tiha, ponižna, kakor angelček.

„Slavka, da, ti si moja, ti si jaz — ali Drejko! Do smrti bo stal pred mano, do smrti krilil z rokami kakor oče, nagel kakor on, zamišljen po cele dneve, in razigran, da ni meje, ni konca — kakor oče. Smejala se ti bom z licem, ko bo srce mislilo na očeta in jokalo v večnih solzah.“

Obrnila se je gospa do postelje, da v pozni uri leže k pokoju. K pokoju? Nikoli več na tej postelji! Zakaj poleg nje stoji druga. Tam je on počival. Ponoči se je včasih probudil, iztegnil roko in se dotaknil njenega lica. V jutrih se je probudil, spočit se je oddahnil in se ji nasmešnil v pozdrav.

Nikoli več! Podrla se je gora, on z njo. Ostale so razvaline, sredi njih brezdno — in ta prazna postelj — kakor črna raka. Tod ni več pokoja. Dokler bo polagala glavo na te blazine, mokre od solz — nikoli več pokoja!

Vse pripoveduje o njem. Ura tamle nad mizo! Kaj se ne bi ustavila, ker ga ni. Naslonjač ob peči! Saj ga ni več, da bi sedel, se ugodno naslonil in pripovedoval vesele reči. In pult, in tinta, in peresa! Vse, kakor bi zaspalo in pomrlo in se posušilo. Še na vstajenje ne misli več. Kar leglo je vse, omrknilo, in prah se je nabral na vse to — ker ga ni.

In lestenec pod stropom z dvanajsterimi lučmi! Noč se ga je prijela. Kako je gorel prej svetlo, ker je on hotel. „Kaj boš, gori naj! Danes sem vesel. Luč kakor podnevi! Ne maram za mrak!“

In v takih trenutkih je stopil do nje, krog pasu jo je objel, pritisnil na srce, z drhtečimi, veselimi ustnicami jo je poljubil, pogladil ji kodre in izpregovoril:

„Dušica, kaj bi za Miklavža? Ej, srečo sem imel!“

Z roko je potrepljal po suknji, kjer je tičala bogata listnica.

„Da imam le tebe in samo tebe, in še stokrat naj prinese Miklavž samo tegale mojega Andreja...“

In vrnila mu je vse poljube, tako iskrene, vse žgoče, ker je skoznje kipela ognjevita, v plamenih ljubezni se topeča duša...

In tako je gorelo dvoje src v eni luči kakor kres na gori. In gora sreče in blagostanja je bila visoka. Izpod vznožja so gledali ljudje v ta kres srečne ljubezni. Obrazi so bili mrkli. Ustnice so mrmrale zavistne besede... Kres ljubezni vrhu gore pa se ni zmenil za mrmranje, vsak dan se je vlilo vanj novega olja, vsak dan večji plamen.

Pa še višje je hotel on.

Prišle so noči, ko je gospa Jukunda tolikrat poklicala: „Andrej, zakaj si tako nemiren?“

In mož ji ni odgovarjal. Njegove oči so jo v motnem sijaju zelene lučke proseče pogledale. V jutro ji je rekel: „Jukunda, še nekaj dni, in nič več ne bom krilil ponoči z rokami nad glavo. Ne skratim ti rahlega spanja. Samo še nekaj dni — gora se dvigne še enkrat tako visoko, in tam si sezidava dom, prostran in trden, da nikoli ne doseže njegovih sten ljudsko mrmranje...“

Pretekli so nemirni dnevi...

Tisto noč pred odhodom ni Andrej zatisnil očesa. V jutro se je poslavljaj. Trikrat se je vrnil od vrat, vselej jo je iskreneje in tesneje objel, vselej bolj vroče poljubil.

Gospo Jukundo pa je bilo strah...

Solze so ji privrele, ko je izginil med ljudstvom v široki ulici. Celo dopoldne je ihtela in se stresala kakor v groznici...

Potekali so dnevi... Bili so dolgi in žalostni, da bi bila gospa Jukunda skoro kričala v brezupu.

Ali pretekli so tudi dolgi in žalostni dnevi.

Prišel je pismonoša, hladen, mrzel, brez srca, kakor stroj.

Gospa je odprla, prebrala...

Krik je zadonel po sobah, otročička sta zaplakala in hitela k mami.

Jukunda se je zgrudila na blazine polmrtva. Bila je — vdova in bila je sirota —

Valovje nesrečne spekulacije je telebilo v goro sreče in jo izpodkopalo — borza je odprla žrelo in pogoltnila je razvaline — z možem vred...

* * *

Skromen tovor so peljali na kolodvor.

Za njim je šla gospa Jukunda z otrokoma. Množica se je nabrala na cesti. Radovedni pogledi. Nekateri so zmajevali z glavo — iz usmiljenja, ker se tako spodobi. Ženske v razhojenih črevljih in oguljenih bluzah so se smejale.

„Je zletela visoko, tica našoperjena! Pa je zopet na cesti... Bog je pravičen!“

Jukunda je šla skozi množico. Ali njena glava je bila dvignjena ponosno, bolj ponosno kakor nekdanj, ko se je naslanjala ob roko Andrejevo. V njenih očeh ni bilo solze in ni bilo sramu. Zavestno so zrle te oči preko pogledov druhali. Krog mehkih ustnic, kjer se je zibala poprej sama sladka ljubezen, je bila vklesana poteza kakor iz skale. Stisnjene so bile te ustnice v bledem licu kot pobledela roža na prtu. Niso se ganile, pa so vendar kričale naglas: „Hočem, hočem... Sama, brez vas! Morda me zlomi, ne vpogne me ne — — —“

Tesneje je stisnila roki otrok, ki sta šla z njo ob desni in levi.

Ko je sunkoma pretegnil vlak, se je zdelo Jukundi, da se je od njenega srca za vedno odtrgalo nekaj groznega. Ostalo je v mestu, ki je ginilo v daljavi. Vse visoke misli, vsa hrepenenja, vse lepe, široke ceste njenega življenja — vse se je s tem sunkom podrlo. Njeno solnce, ki je na širokem firmamentu sijalo v nedogledno daljo, je mrknilo. — Majhna lučka je samo svetila, in za njo se je napravila ona po ozki stezi z otrokoma ob strani. Vse tesno, vse majčkeno, mračno,

razsvetljeno z edino lučjo — materinega srca.

Otroka sta stala vesela ob oknu in gledala na bežeče ravnine.

„Mama, ovčke, ovčke!“

Oba hkrati sta kriknila in kazala na čredo sredi zelenega travnika.

„Mama, kupi mi ovčko!“

„Ne morem, ljubček, vlak beži!“

Drejk se je naslonil žalosten v kot. Ali kmalu se je razveselil, poskočil s klopi in zlezal mami v naročje. Razkrilil je roke, glavo nagnil nazaj, oči so se poglabile v njeno blede lice in drobne ustnice so prosile poljuba.

Tedaj je Jukunda še enkrat vztrepetala. Zadnji veliki žarek je posvetil od visokega solnca njenega življenja — — —

Tako jo je pogledal on, prav take oči, prav tako proseče ustnice, ko sta se prvič peljala na vlaku — po svatbi!

Jukunda je objela otroka, po vzduhu je zazvižgalo, okna so vtonila v temi predora. Slavka je strahoma odskočila od okna in se prijel njenih kolen. Objela je oba in ju poljubljala. Čutila nista otroka solz, ki so materi siloma še enkrat omočile lice, materi, ki se je z vso uničeno srečo peljala v temo prihodnjih dni...

* * *

V podstrešni sobici si je spletla Jukunda gnezdece. Morala je biti soba majčkena, ozka in brez solnca. To je bil njen svet. Majhen, ozek in brez solnca. Majhen — dve otroški dušici, brez solnca — brez njega. Visoko gori je bil stan — visoko nad ulicami, da se z njih niso slišali smehi, da z njih ni dišalo po bogastvu, da niso motile prešerne stopinje tihe skromnosti.

Za teden dni je izročila Jukunda otroka sosedu, grbavi starici, ki je kašljaje čakala v podstrešju smrti. Sama je pa šla na ulico za delom.

To je pot!

Od trgovine do trgovine, iz komtoarja v komtoar... Povsod čakanje tam za vratmi, kakor beračica. Počasi so prihajali oblastni

mogotci-gospodari. Ni se jim mudilo. Leno so pušili drage smodke, komodno odpirali pisma. Uslužbencem so dajali nosljajoče trda povelja. Vse se je klanjalo in se ponižno plazilo čisto pri tleh. In nazadnje šele, ko je sedel v naslonjač tak mož, zazdehal in iztegnil roko, popravil briljantni gumb na zapestnici, se je malomarno ozrl nanjo.

„No?“

„Če bi imeli kako mesto zame?“

„Izpričevala?“

„Nimam.“

„Nimate? Hm! Poskusite drugod. Z Bogom!“

In tako je šlo do noči in drugi dan in še tretji — do konca tedna.

Jukunda se je vračala v soboto zvečer z ulice. Vsak dan je prinesla seboj vsaj nado, da se ji drugod posreči priti do kruha zase in za otroka. Ali danes je sobota — in vrnila se je prazna.

Kakor vselej sta jo pričakala otroka vrhu stopnjic. Vsak večer trudna, da se je upehana zgrudila na stol — pa vendar polna lepega upanja. Vselej sta dobila otroka piškotov, nocoj je prišla prazna.

Kakor senca je šla po cesti proti domu. Peroti njene duše so se vlekli po tleh, pogum je ginil iz srca. Še tista majhna luč na strmi stezi ji je ugasnila. Opoitekala se je v temi, kolena so se šibila. Obsedla jo je topa resignacija in zveselila bi se, ko bi zazijalo brezdnost in bi izginila vanj brezčutno, kakor pade kamen. Zakotali se, iz brezdna votel ropot, in potem obleži tam brezčuten na veke.

In sedaj sta jo iz te toposti prebudila otroka. Spomnila se je, da jima ni prinesla piškotov. Omahnila je na stol, oba dvignila v naročje in pritisnila na srce.

Ko bi mogla, odprla bi bila vir tega srca in bi rekla:

„Nata, pijta, izpijta vse do zadnje kaplje — in potem umrimo.“ Ali otroka sta pila samo njeno vročo ljubezen, in pelina ni okusila njuna duša.

Jukunda je prebolela nedeljo. Sama ljubezen jo je dvignila in poživila, da se je hudovala na svoj obup. Saj je imela od

prodanih stvari še denarja. Leto dni bi izhajala, če ne prisluži vinarja. No, leto je dolgo, in vsa srca niso od kamena...

* * *

V ponedeljek je obesil žid Abraham pred svojo veliko trgovino majhno tablico, da išče uslužbenke.

Jukunda je šla zgodaj po trgu in zagledala poziv. Z veseljem upanjem je stopila v trgovino.

Žid Abraham je pomeril Jukundo z živimi, drobnimi očmi. Pomolčal je. Prst je položil na ustnice.

„Naj bo! Deset dni za poskušnjo! Popoldne lahko vstopite v trgovino!“

Jukunda je odšla domov. Od veselja je nakupila otrokoma igračic in bonbončkov.

„Na poskušnjo! Dobro! Deset dni hitro mine! Čudil se boš, žide, kako je Jukunda spretna!“

Pripravila je tisto opoldne bogato kosilo. Ni varčevala s krajcarjem. Čemu? Služba je gotova, z njo kruha vsakdanjega dovolj...

Abraham jo je vedel v visoko hišo po strmih stopnicah. Od nadstropja do nadstropja. Same grmade, silni skladi nove obleke. Vsakovrstne, na izber: za otroke, za dame in za gospode, za leto in za zimo.

Gospa se ni utrudila po hitrih stopnicah. Smehljal se je žid in se ji namuzal, ko so se zabrnile stopnice ter se je ozrl na lepo postavbo Jukunde, ki se je sunkoma pope njala za njim. Gospe se je zdel sumljiv tak pogled pa tudi poln lepih obetov.

„Urna bo to prodajalka! Le poglej me, vdova sem, pa se prepričaj, da nimaš boljšega posla. Za enega delajo druge, jaz moram za tri!“

Ustavila sta se visoko gori. Človek je čutil, da mora vsak hip že trčiti z glavo v streho.

„Tu-le začnite! Sezona se bliža. Okrtačite in osnažite to zalogo! Pa le pomislite, da ste na preskušnji!“

Jukunda je odložila klobuk, pristavila k prvi skladavnici lahko lestvico, stopila do vrha in dvignila tovor sukenj.

Žid se je ozrl nanjo, namuzal se in izginil navzdol. Jukunda je ostala sama.

Vsako obleko, vsak komad posebe je razgrnila, nobena gubica ni bila tako skrita, da ne bi zasledilo nje pazljivo oko najmanjšega praška. Brzela je njena roka po oblekah. Kup očiščenega blaga je rastel — prišel je večer, da ni vedela, kdaj. Le včasih se je domislila tistih trenutkov, ko je Andreju pripravljala obleko za pot. Tudi takrat je opazila najmanjši prašek, katerega ni zasledilo površno oko postrežnice. Da bi šel kdaj Andrej s prahom na suknji od hiše!... Ali to so bile samo trenutne misli. Zatopila se je rajši v lepo prihodnjost, ko bo s ponosom vzela v roko vsak kosec kruha, ki ga dá otrokoma. S ponosom, ker ga je zaslužila njena roka.

Zaškripale so stopnice. Pojavil se je Abraham in pokimal z glavo. Pristopil je, prevrnil kup obleke in potegnil iz srede lepo suknjo. Prav k oknu je stopil, zavihnil koljer in pokimal še bolj globoko; rekel pa ni nobene besede.

Jukunda ga je strahoma gledala, pokrila klobuk in odšla, ko so zatvarjali hlapci trgovino.

Pride drugi dan.

Iste stopnice do vrha gori, in isto delo, iste grmade brez konca in kraja.

Zvečer je čutila Jukunda, da jo bole roke, da jo tišči krog pasu. Ni se dolgo igrala z otrokoma. Zgodaj so šli k počitku; sama ljubezen je ni mogla več predramiti, tako je bila trudna.

Toda v jutro je bila pokrepčana in šla je na delo, pa je že ostala nadstropje niže.

In tako se je vračala domov vsak večer bolj trudna, vsak večer bolj upehana. Nikdar še ni poznala dekle, ki bi storila toliko in tako vestno kakor ona. Nikdar še ne. Ali treba je bilo. Bridka je poskušnja, pa mora jo prebiti, in žid naj se koncem desetega dne čudi vrli moči in ji zato obljubi lepo plačilo.

Ko se je zadnji večer vrnila domov, je bila že izmučena, da je komaj postavila skodelico pred otroka. Bolele so jo roke, vba-

dalo jo je za pleči, in v prsih je bilo trudno tesno, da je komaj dihala.

Tudi ta večer je legla kmalu in ugasnila luč. Ali oči ni mogla zatisniti.

Jutri zadnji dan. Kaj neki misli žid Abraham? Vsak dan pride dvakrat, vsak dan pregleduje delo, vedno kima z glavo, ustavlja se prav blizu nje, kima globlje z glavo, gleda jo in pomežikuje, pa ne izgovori besedice. Dobro vidi, koliko se trudi, in da se ji delo odseda spešno in dobro. Videti mora, kako so vsak večer umazane njene bele roke, da se ji tresejo od napora, ker niso vajene tako trdega dela. Uganil bi lahko, da utegnejo te roke spretno voditi svilnate nitke, pero po papirju, in bi lahko rekel: Pa za poskušnjo kaj drugega, v komtoarju morda, ali pri vezilkah...

Ne reče tega in ne reče drugega. Ves sklad do zadnje otroške jopice in pa do težkih kožuhov — vse je prevzdignila, vse preložila, vse osnažila in iztepla prah iz njih. In žid nima pohvalne besede zanjo. Sami čudni pogledi, kimanje in molk.

Deseti dan — zadnji dan.

Vse je bolelo Jukundo. Kakor zbičana se je opravljala. Komaj je ganila z rokami, da se je oblekla. Da ni bilo onih dveh kodrastih glavnic na postelji! Lačna bi rajši ležala po cele dneve, da se odpočije, potem pa gre in potrka pri ugledni gospe in popraša, če rabijo hišne, kuharice, pestunje. — Ali tako mora biti pri otrocih, mora živeti zanje — in zato to trojno trpljenje. Mora, hoče, in ker hoče, more. Opoldne mine dogovorjeni čas.

Zopet je šla v trgovino. Dopoldne se ji je danes plazilo brezkončno počasno. Vsaka stopinja jo je vznemirila. Ko so prihajala dekleta iskat oblek, da jih kažejo kupcem, je vselej vztrepetala. Živo je upala, da zdaj zdaj stopi žid prednjo in poreče: „Gospa, pohvalim vas! Razumni ste in pridni. Pojdite z menoj, pa se domeniva za plačilo.“

Ali žida ni bilo blizu. Odbilo je poldne, iz trgovine so se vsuli uslužbenci. Tudi Jukunda je šla — a ni mogla ven. V tej negotovosti ne stopi na cesto.

Potrkala je na komtoar.

„Prosim, če dovolite, čas za poskušnjo je pretekel...“ Žid je nervozno pisal in bil globoko sklonjen nad mizo. Ni se ozrl, še trenil ni, kakor bi ne bilonikogar. Počasi je še prebral pismo, zalepil je in naslovil.

„Kaj želite?“ se oglasi malomarno.

Jukundo je zapeklo to vprašanje. Ponovi še enkrat prošnjo.

„Zvečer pravzaprav poteče rok!“

„Dovolite, popoldne sem začela pred desetimi dnevi.“

„E, kako natančno. Naj bo! Za silo vas porabim!“

Jukunda bi bila skoro skoprnela same bridkosti. Za silo jo porabi! To strašno delo, kakor težak v gozdu! — Spomnila se je otrok in rekla:

„Hvala lepa! Tudi v bodoče se potrudim. Sem spretna vezilja, imam lepo pisavo, knjigovodstvo mi ni tuje...“

„No, no, no — nehajte! Toliko samohvale ne potrebujem. Ker ste nekaj storili te dni, tu majhna nagrada.“

Položil je prednjo štiri krone. Še jih je držal v roki in omenil.

„To vam dam, ker sem pošten človek. Da se nisva pogodila ni za vinar, veste sami. Od danes pa ste pri meni v službi in dobite — za prvi čas seveda — po dvajset kron na mesec.“

Žid je pomaknil pred njo krone in jo gledal oblastno v začudeno lice, kakor nezadovoljno beračico.

„Lepo vas prosim, dvajset kron! Kako naj živim? Dva otročička imam...“

„Kadar bosta pri meni v službi, plačam tudi onadva.“

„Dvajset kron imajo deklet, in še hrano pa stanovanje — gospod, vi se šalite!“

„Šalim? Hahaha! Sem rekel, za nekaj mesecev! Kasneje morda več, morda tudi tega ne.“

V Jukundi se je dvignil ves pohojeni ponos. Pesti je stisnila in pred žida bi skoro planila in ga udarila v zločesti obraz. Toda ni se ganila, samo lice ji je še bolj pobledelo in tresoče je zinila: „Tiran!“

Žid se pa ni vzlovoljil. Krog ustnic sta se zarezali dve gubici, krvi željni in veseli človeške bede. Pobral je krone, stopil k lepi vdovi, ki je prebledela stala pred njim kakor boginja. V roko ji je potisnil denar in se sladko smehljal. „Kaj bi se jezili? Petdeset sem jih odgnal te dni, veste, petdeset, ker ni bila nobena Jukunda. Vsaka bi ostala zastonj pri meni. — Ali ne veste, da je v mestu kavalirjev polno na ulicah, in da pri meni kupujejo samo kavalirji! In, gospa, ne zamerite, vi ste prav čedna in lepa ženska, he...“

Skozi bledico Jukunde je planil val vroče krvi, naravnost od srca, ki je kriknilo in se uprlo s silo — matere. Poprijela je židov denar, dvignila roko in telebnila krone ob tla, da je zažvenketalo v komtoarju in so se zakotalili srebrni kolesci po kotih.

„Satan!“

Jukunda je zakričala, kakor bi ji kdo prebodel dušo in napol blazna je odhitela po ulici...

* * *

Visoko gori v podstrešnem okencu bdi vsako noč pozna luč. Pri njej se sklanja nad šivanjem suho telo Jukunde. Stroj drdra nervozno in hrepeneče. Prozorni prsti zbadajo s tresočo naglico v platno. In vsa kri je že izsesana iz njenih drobnih prstov in iz njenega upalega lica. Samo v očeh gorí še zmirom močna in ljubezni polna duša matere.

Poleg nje na belih blazinicah pa sanjati dve kodrasti glavi, brezskrbni in srečni. Jukunda ju redi s kapljami lastnega življenja — kakor pelikan...

IVAN LAH:

GOSPOD RAVBAR.

PESEM.

I.

Dolenjska romanca.

Vojsko vodi gospod Ravbar
po Dolenjski zapuščeni
na oktobra dan jesenski
proti daljni turški zemlji.
Brez besede vitez močni
jaha tri že dolge dneve,
se ne vstavi, ne počije,
kot da je prirastel k sedlu.
Spremlja ga junakov truma,
vsi prijatelji mu zvesti,
cvet dežele zemlje Kranjske,
vsi junaki brez primere.
In na desno in na levo
njega trije spremljevalci
plemenite rodovine:
Janko Kisel in Jošt Turen
in Sebasta, slavni Lamberg,
vsi za čast dežele svoje,
vsi za dedov slavo vneti.
Dolga pot je, in za gore
se nagiba dan jesenski,
po odhodu iz Ljubljane
ta večer že pada tretji.
Trudni hrskajo konjiči
po dežele mrtvi cesti,
lačni so postali hlapci
in počitka zaželeli,
trudni glave so klonili
pod okinčanimi šlemi,
meč ob boku so spustili,
ščiti so postali težki...
Spati truma bi hotela,
pa vasi so zapuščene,
po vaseh hramovi prazni,
postelje ni zaželjene.
Dalje jaha gospod Ravbar
in za četo se ne meni;

njemu glave trud ne kloni,
meč železni, ščit jekleni
nista težka za junaka;
predse gleda v dalj ponosno,
šlem, okinčan mu s peresi,
v žaru solnca se leskeče;
uzde konju nateguje,
da visoko glavo nosi —
dalje vodi svojo četo,
kot junaku se spodobi.

Pa vspodbode konja-belca
Janko Kisel, mlad junače,
prav tik Ravbarja prijezdi,
govori besede take:

„Gospod Ravbar, častni vitez,
ljubljenec junaške čete,
dèj, besedo izgovori,
ki se vidi mi potrebna:
Tretji dan se že nagiba,
kar smo zapustili mesto,
tretji že večer jesenski
nam mrači neznano daljo,
nič se ti za to ne zmeniš,
da utrujena je četa,
da je dolga pot v Turčijo,
da prešli smo vso Dolenjsko,
da si čas je odpočiti,
ko že noč na zemljo pada,
vse počitka je potrebno.
Konji hrskajo od žeje,
četa omaguje v sedlih —
Vsi smo se že bojevali,
boje bili smo neštete,
vselej zmago priborili
smo pod tvojim slavnim mečem,
ker previdno znaš voditi
proti vragom svojo četo
in s pogumom napolniti

veš z besedo jo in z mečem. —
 Eno zdaj mi v glavo neče,
 — kdo bi mogel razumeti —
 da hitiš tako na boje,
 da se ti izmuči četa.
 Že ti hlapci godrnjajo,
 lahko blizu je nesreča,
 ki nikoli ne praznuje.
 Vsem se zdi, da zdaj ni sile
 v daljno Turčijo hiteti:
 Glej, kak lepe so gorice —
 včasih bil si vnet za vino,
 so motila te dekleta,
 zdaj pa nihče te ne zmoti,
 vino ne, ne dekle lepo.“ —

Pa utihne Janko Kisel,
 lahno Ravbar se nasmehne,
 in besede je ne zine.
 Konju uzde bolj nategne,
 dvigne se na trdem sedlu,
 da ob boku meč brenkeče,
 kot da slišal ni vprašanja,
 kot da gluha je za besede,
 ki jih Kisel je govoril.
 Dvigne kvišku desno roko,
 s konjem v brzi tek poteče —
 četa cela v tek spusti se ...
 Mrak pokriva vinske griče
 tiho spava vsa Dolenjska,
 lepa zemlja zapuščena,
 opustošena dežela,
 kakor o zgubljeni slavi
 tiha je otožna pesem.
 Mesec vzšel je na oblake —
 v mrak beži po beli cesti
 četa Ravbarja gospoda,
 nihče ne izda besede,
 le konjički peketajo,
 da v mrakovih jek odmeva.

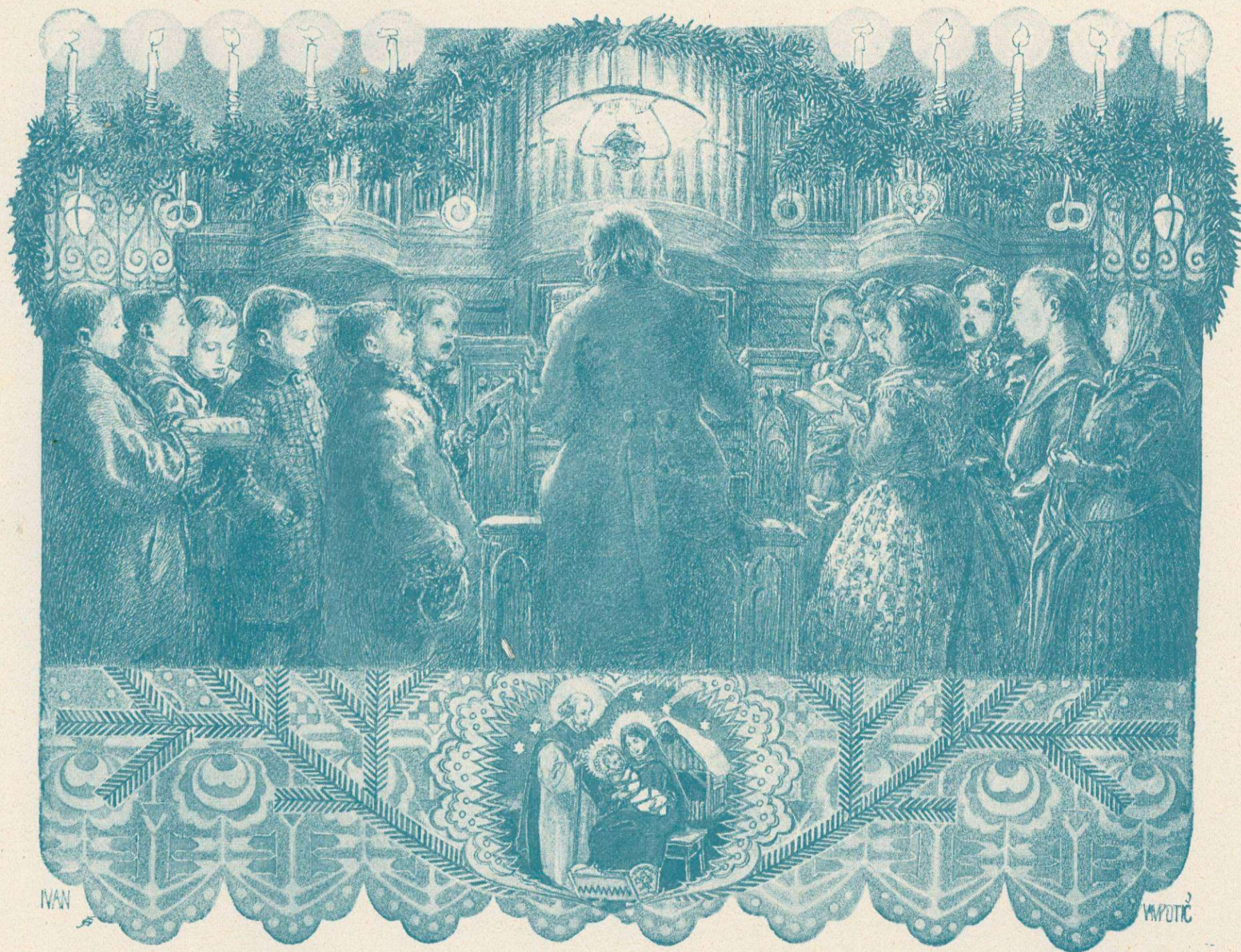
Zaostal je Janko Kisel,
 smili se mu lepi belec;
 mlad junak še, dobra duša,
 ljubi dobrega konjiča,
 dar mu bil je od očeta,
 ko je prvič šel na vojsko.

Zmaje z glavo neverjetno,
 rad počil bi s četo trudno,
 rad bi konju dal počitka,
 dal sená bi mu v večerjo,
 sam bi vince pil rumeno

Pa pristopi k njemu Turen
 in začne besedo resno:
 „Bodi že, karkoli hoče,
 meni zdi se nepotrebno
 tri dni brez odpočivanja
 na konjičkih presedeti.
 Saj je tiho vse o Turkih,
 mirna je postala meja,
 lahko bomo se še bíli,
 nuje se ne zdi mi vredno
 po dežele lepih krajih
 brez počitka preleteti.
 Grad bi svoj si šel ogledat,
 gledat, kaj mi majka dela,
 vas v posete bi povabil
 na gorice ali v kleti,
 kjer stojé že dolga leta
 vina polni stari sodi —
 ali v hram bi šli pokušat
 kapljo novega pridelka,
 ko bi vsaj za dan ustavil
 Ravbar se pod mirno streho.“

Tiho zmigne Janko Kisel
 brez besede mu z rameni.
 Neče tožbe govoriti,
 ker mu ljub je gospod Ravbar,
 nepremagan v svoji veri,
 kadar hodi v boj na vojsko,
 ne pusti ga dobra sreča,
 misel mu je vedno prava —
 boljše je slediti njemu,
 nego svetovati svoje.

Vtihne Turen in premišlja
 kaj prijatelj Ravbar meni,
 da hiti tako na Turško.
 Nihče več se ne zasmeye,
 v celi tropi ni glasova,
 ni veselega več speva,
 ki je včasih spremljal četo.

IVAN

VAVPOTIČ

V BOŽIČNI NOČI.

IVAN VAVPOTIČ.

Truden že na konju dremlje
 drug ob drugu, mož pri možu.
 Čuti konj že rezgetanje,
 podkev čujejo se vdarci,
 ko jesenska burja veje,
 daleč se odmev oglašja
 med večernimi lesovi.

Vzdrami se gospod Sebastia,
 Lamberg slavnega imena.
 Konj pod njim se je spotaknil
 ob posuto suho zemljo,
 zletel je z močjo spet novo
 v prve vrste stari žrebec,
 dvignil glavo je živahno
 stresel grivo je košato,
 kakor da mu žal je tega,
 da ga sram je pred gospodom,
 da tako se je spozabil
 in spotaknil se ob zemljo ...
 Vzdrmi se gospod Sebastia
 prav ob robu ceste lesne
 pa junak ogleda sivi
 se na levo in na pravo;
 zdi se mu, da je na sedlu
 menda tudi sam zadremal;
 vidi poleg Jošta Turna
 pa počasi Turnu deje:

„Čudno čudno se mi vidi,
 kam nas vodi Ravbar s ceste,
 in prav nič ne poprašuje,
 kakor nekda, za posvete.
 Nič ne vemo, kam nas vodi,
 ali nas na vojsko pelje,
 ali misli kaj drugače,
 nič prijatelji ne vemo,
 ki smo vendar ž njim se bili
 vselej skupaj in trpeli,
 pomagali s svètom eni,
 drugi smo se bili z meči.
 In tako smo zmagovali
 in prebili mlada leta,
 Dobro nam je in potrebno,
 da se sliši več nasvetov,
 modra bolj od glave mlade
 nam je glava osivela.

In tako sem to premislil,
 kar smo skupaj preživeli,
 kar smo se posvetovali,
 preden smo odšli na cesto;
 zdaj pa se je menda, kali,
 gospod Ravbar, kakor menim,
 poošabil in povzdignil.
 Dobro se mu ne izteče
 in ne bo mu podpuščeno,
 če pozabil je Sebastia ...
 Žrebec moj, gospôda moja,
 se spotaknil je ob zemljo,
 ni se to mu pripetilo,
 kar po zemlji mene nosi.
 Prazne vere na spomine
 ni verjel junak Sebastia,
 danes pa ni brez pomena,
 da se konj je izpotaknil, —
 to je znamenje nesreče ...
 Treba bilo bi počitka,
 noč je padla zdaj že tretja,
 pot nevarna zdi se meni,
 da nas les kam ne zapelje ...
 Sicer čudno, dragi Turen,
 zdi se meni to molčanje:
 Ravbar zmisli si naenkrat,
 četo svojo skupaj zbere,
 žepe z zlatom si napolni —
 hajdi, kot lovil bi slepce,
 vdari jo v globoko Turško!
 Sam pa, ki je z nami hodil,
 koder bili smo se v bojih,
 tretji dan že brez besede
 jaše sam na čelu čete,
 kot da sam je vojskovodja,
 kot da je časti kraljeve.
 Kaj da boji so ga zopet
 tak nenadoma razvneli,
 da odšel je brez priprave,
 neprevidno s svojo četo,
 ko sicer je skupaj bobnal
 si ljudi iz vse dežele?
 To sumljivo zdi se meni,
 reci ti, karkoli hočeš.
 Nismo prvič zdaj na cesti,
 mnogo smo že bili bojov,
 izmodrila so nas leta,

glava nam je osivela.
 Ravbar mlad je, neizkušen,
 ali v bojih je izveden,
 dobro vojske zna voditi
 in skrivnosti vse umeje,
 ki jih treba je junaku.
 Če pusti ga dobra pamet,
 da nesreča ga prevara,
 da ošabnost ga zapelje —
 bilo škoda bi junaka!
 Ž njim bi pala naša vera
 bila zemlja bi brez brambe,
 Turčin bi se spet osmelil,
 da bi spet ga ukrotili
 mnogo bi imeli posla ...“

V misli svoje se zamisli
 in utihne. Vsi sedeli
 so molče na konjih svojih;
 dalje jezdili so v teku,
 kamor gnal je gospod Ravbar,
 dalje čez polje brez ceste...
 Vsi so mislili besede,
 ki jih rekel je Sebasta,
 ki iz njih je najmodrejši,
 najstarejši med junaki.

Pa oglasi Janko Kisel
 spet z junaško se besedo:

„Meni zdi se, da po bojih
 dolgčas je postalo v mestu,
 da ga gremo zdaj preganjat
 na krvavo turško mejo.
 Prazno, zdi se mi, brez boja
 za junaka je življenje.“

Puste naše so Ljubljanke,
 težko bi srce ti vnele,
 ker postale so prevzetne,
 kar lepoto njih slavili
 so po svetu slavni pevci.
 Po gradovih ograjenih
 lepše nam cvetó cvetice,
 kakor v tihem hrepenjenju
 v vrtu vene čista roža
 in o zlatem solncu sanja
 taka v gradu zapuščenem
 kje samuje gospodična...
 Skrile so se pred Turčini,
 pa jih i junak ne vgleda.
 Čuda ni, da mladi Ravbar
 proti Krajini nas žene:
 Njemu in še marsikomu
 treba je mladenke lepe,
 da jasni nam, kakor solnce,
 mračnega življenja dneve.
 Čudno le, da nas ne vodi
 rajši malo počasneje,
 da po skritih bi gradovih,
 delali tako posete,
 da bi videli, kaj v sebi
 brani grad nam osameli,
 kaj po vrtil se spreha,
 da bi se srce v ljubezni
 morda zopet enkrat vnelo,
 da bi se življenje novo
 morda tu in tam začelo ...“

Vzdihne lahno Janko Kisel
 mladi vitez stare slave,
 mlad junak je, kaj, če glava
 le po srcu mu modruje!

(DALJE.)

EVGEN JARC:

LJUDSKE KNJIŽNICE.

The best reading for the largest number at the least cost. (Najboljše berilo za največje število z najmanjšimi troški).

Geslo zveze „American Library Association.“

svojimi iznajdbami in odkritji je XIX. stoletje bistveno preobrazilo lice človeški kulturi. Nikdar ni zahtevalo življenje od človeka toliko duševnega napora, kakor ga je treba v modernem svetu. Masa ljudstva čuti to sama prav dobro in odtod izhaja njeno stremljenje za višjo izobrazbo. Cela vrsta naprav se je rodila iz tega skoraj nezavestnega hrepenenja širših množic; sem spadajo poljudna predavanja, ljudske univerze (University Extension), izobraževalna društva, zlasti pa še — ljudske knjižnice.

1. Zgodovina ljudskih knjižnic.

Ideja ljudskih knjižnic¹⁾ je pravzaprav že jako stara. Svetonij pripoveduje, da je hotel že Julij Cezar ustanoviti v starem Rimu knjižnico, ki bi bila odprta najširšim krogom. Njegov načrt je izvršil literarno fino izobra-

ženi Azinij Polion, ki je iz bojnega plena v zapuščenem svetišču boginje Libertas ustanovil prvo javno knjižnico, ki je obsegala poleg del iz grške in rimske literature tudi zbirko umetnin. Poslej so rimski cesarji sploh pospeševali javne knjižnice. Avgust je ustanovil dve, slavna pa je bila zlasti „Ulpiana“ cesarja Trajana. Pripoveduje se, da je bilo v starem Rimu v četrtem stoletju po Kr. r. do trideset javnih knjižnic. Ožjemu občinstvu, zlasti učenjakom, pa sta služili najslavnejši knjižnici starega veka: aleksandrijska, ki je štela do sedemsto tisoč zvezkov, in pergamentska (do dvesto tisoč zvezkov).

V srednjem veku je bila umetnost čitanja le redka. Saj se hvali Hartmann von Aue v svojem epu „Iwein“, da ga je napisal:

„ein ritter, der gelêret war
und aus den buochen laz.“

Cvetele so edinole samostanske knjižnice, kjer so menihi v tihih celicah gojili staroklasično slovstvo; po svojih knjižnicah so sloveli zlasti samostani: Monte Cassino, Clugny, York, Fulda, Reichenau in St. Gallen. Nova dôba razvoja pa je napočila z iznajdbo tiskarstva. Knjige so nabirala zlasti vseučilišča,

¹⁾ Literatura. Kdor se zanima natančneje za razvoj in organizacijo ljudskih knjižnic, mu podadô največ tvarine tele knjige:

Schultze. Freie öffentliche Bibliotheken. Stettin 1900.

Reyer, Entwicklung und Organisation der Volksbibliotheken. Leipzig 1893. Fortschritte der volkstümlichen Bibliotheken. Leipzig 1903.

Tews. Handbuch für volkstümliche Leseanstalten. Berlin 1904.

Huppert. Öffentliche Lesehallen, ihre Aufgabe, Geschichte und Einrichtung. Köln 1899. — Izvrstna knjižica, pisana s katoliškega stališča.

Za praktično ureditev knjižnic je najpripravnejše delo:

Tews. Volkstümliche Leseanstalten. Leitfaden zur Begründung und Verwaltung von Volksbibliothe-

ken für Stadt und Land. Berlin 1904. Stane 40 pfennigov.

Izmed časopisov, ki orientirajo o razvoju knjižnic, je omeniti zlasti sledeče:

Die Volksbibliothek. Izdaja I. Tews. Berlin.

Comenius-Blätter für Volkserziehung. Izdaja L. Keller. Berlin.

Zentralblatt für Volksbildungswesen, izdaja Lampa, Leipzig und Wien.

Za naše razmere je najbolj priporočljiv časopis:

Borromäus-Blätter, Bonn, ki ga izdaja nemški Borromäus-Verein. List izhaja tretje leto, sedaj kot mesečnik, in orientira jako dobro ne samo o ljudskih knjižnicah, ampak tudi o novešem nemškem slovstvu. Pisan je s katoliškega stališča, pa ni nikakor ozkosrčen. Cena mu je samo dve marki na leto.

ki so nastala koncem srednjega veka, dalje razni humanisti in pa bogati knezi, ki so se zanimali za umetnost in znanost sploh, kakor Medicejci. Že pred reformacijo nahajamo tudi prve sledove pravih javnih knjižnic. Boccaccio in Petrarca sta določila v svojih oporokah, da morata njuni zbirki knjig biti vsemu občinstvu na razpolago in sta ji zato izročila sv. Marka cerkvi v Benetkah, oziroma Avguštinem pri cerkvi Santo Spirito v Florenci. V Ksantenu je mizarški mojster Matija Holthof zapustil l. 1485. fratrom svojo hišo in vrt; kar bi se izkupilo, to se naj porabi: „daß gute 'christliche Bücher ge-keufft werden, die zum Seelenheile der Lesenden sullen ausgeben werden, und die Lesenden sullen bitten für die arme Seele des Stifters.“ Neki frankfurtski meščan je l. 1477. zapustil 35 zlatnikov za knjižnico karmelitskega samostana, „damit die Bucher Gott dem Herren zur Ere, syner lieben Mutter und dem gemeyn Folk zu Notze, deßda ehrlich verwaret . . .“ L. 1450. je v Ulmu neka meščanska rodbina ustanovila javno knjižnico.¹⁾ Krvave vojske v dôbi „reformacije“, zlasti pa tridesetletna vojska, so uničile te zdrave kali. Znanost se je zopet omejila sama nase in životarila kot znana „Stubengelehrsamkeit.“

Novo gibanje za ljudske knjižnice pa je izšlo iz dežele, ki se je vsled ugodnih gospodarskih razmer povzpela do izrednega blagostanja — iz Zveznih držav Severne Amerike.

Prvo ljudsko knjižnico je ustanovil v Ameriki Benjamin Franklin, ki pripoveduje o tem sam v svojem življenjepisu²⁾ sledeče: „Ko sem se naselil v Pennsylvaniji, ni bilo še knjižnice v nobeni koloniji južno od Bostona. V Novem Yorku in v Filadelfiji so bili knjigotržci pravzaprav le trgovci s papirjem; prodajali so poleg papirja in pisalnega orodja koledarje in nekaj navadnih šolskih knjig. Kdor je rad čital knjige, si

jih je moral dobivati iz Angleškega. Vsak član našega kluba „Junta“ jih je imel nekaj. Zapustili smo pivnico, kjer smo se izpočetka shajali, in najeli za naš klub posebno sobo. Jaz sem predlagal, da znesimo vanjo vse svoje knjige; tu bi lahko vselej poiskali, kar bi rabili ob sestankih, lahko bi si pa tudi vsak izposodil knjigo, kadar bi jo želel. To se je res zgodilo in nam zadostovalo za nekaj časa. Ko smo se pa prepričali, koliko nam koristi ta mala zbirka, smo sklenili razširiti vpliv dobrih knjig s tem, da smo po subskripciji ustanovili izposojevalnico. Jaz sem napravil prvi načrt in naprosil nekega izvedenega sodnega pisarja, da je po njem izdelal pravilno pogodbo. Člani so se zavezali, da plačajo za enkrat določeno vsoto, pozneje pa bodo dajali stalen prispevek. Ljudi, ki bi jih veselilo čitanje, je bilo v Filadelfiji le malo, in komaj sem nabral 50 ljudi, večinoma mladih rokodelcev. Za malo vsoto, ki smo jo nabrali, smo naročili knjige. Knjižnica je bila odprta po enkrat na teden. Izposojevali pa smo knjige pod pogojem, da plača njih dvojno vrednost, kdor jih v redu ne vrne. Naprava se je obnesla tako izvrstno, da so nam sledila kmalu tudi druga mesta.“

Tako je bila l. 1732. ustanovljena „Philadelphia Library Company“, ki se je jako lepo razvijala in deluje še danes. Prave ljudske knjižnice (free public libraries) pa so nastale šele zadnjih petdeset let. Najbolj so se razširile v državi Massachusetts, kjer se je ustanovilo v 25 letih (1850 – 1875) 151 knjižnic, ki štejejo en milijon zvezkov. Vredilno je bilo glavno mesto Boston. L. 1847. je zasnoval župan Josiah Quincy načrt knjižnice, ki šteje danes nad 700.000 zvezkov, ima krasno čitalnico, deset podružnic, razdeljenih po celem mestu, in — en milijon kron stalnih letnih dohodkov. To je nekaj velikanskega celo za mesto, ki šteje nad pol milijona prebivavcev. Upravo knjižnice vodi par stotin uradnikov. Naših knjižnic uradniki skrbé edinole za katalogiziranje in urejanje knjig; ameriškega knjižničarja prva naloga pa je, da daje čitačemu občinstvu nasvete

¹⁾ Pr Janssen, *Gesch. d. deutschen Volkes*. zv I. str. 95. ss., 17–18. izd.

²⁾ Benjamin Franklin: *Sein Leben, von ihm selbst beschrieben*. Berlin, Auerbach. 3. A. 1882.

gledé berila. Le tako je bilo mogoče, da vse bostonske knjižnice izposodijo na leto do poldruga milijona knjig.

V celi državi ima skoraj vsaka občina svojo ljudsko knjižnico. So pa to udobna, tudi zunanje jako prikupljiva poslopja, sezidana večinoma le z darovi. Četrto stoletje vztrajnega dela — in cela dežela je preprežena s knjižnicami, ki so odprte vsakomu, revežu in bogatinu!

Zanimiv je postanek javne knjižnice v Chikagi. Ko je mesto pogorelo popolnoma l. 1871., je prihajalo od vseh strani za pogorelce mnogo darov, med njimi tudi mnogo dragocenih knjig. Da se ne porazgubé, je sklenil mestni svet ustanoviti knjižnico, ki ima od l. 1897. tudi krasno poslopje, zgrajeno samo iz železa in stekla, da je varno pred ognjem. Urejeno je sila udobno. Čitalnice so v četrtem nadstropju, kamor pa dviga čitalce poseben lift. Sedem električnih vzpenjač prevaža knjige iz nadstropja v nadstropje, iz sobe v sobo. Knjižnica je osnovala šest podružnic in ima tudi posebno knjižnico za slepce.

Tako krasne uspehe pa so omogočili obilni darovi ameriških milijonarjev. Prvi med njimi je „železni kralj“ Andrew Carnegie. Rodil se je l. 1835. na Škotskem in se še kot deček izselil s svojimi stariši, revnimi tkalci, v Zvezne države. V Pittsburgu je izprva dostavljal brzojavke, kmalu se je pa z lastno marljivostjo povzpел do telegrafista in prometnega uradnika pennsylvanske železnice. Kot višji nadzornik je ustanovil tovarno za izdelovanje železniških mostov, ki je vspevala tako izvrstno, da je lahko nakupil velike vrelce petroleja in ustanovil velikanske železne tovarne. Njegovo premoženje znaša nad milijardo. Ta mož, ki si je s svojo bistro glavo, s svojo vztrajnostjo in zmernostjo pridobil tako ogromno bogastvo, pa ni pozabil, da je bil sam nekdanj preprost delavec. V epohalnih svojih dveh spisih, „Dolžnosti bogastva“¹⁾ in „Vlada tr-

govstva“¹⁾ razvija nazore o dolžnostih bogatinovih, ki jih doslej še nismo čuli. Milijonar naj ne kopiči svojega premoženja, da ga zapusti otrokom, ampak ga naj, preden ga še sprejme mati zemlja v svoje naročje, razdeli med reveže, kakor zna in ve najbolje. Če to stori, se ne bo bližal smrti kot nevreden nabiralec neplodnih milijonov, ampak bo morda reven na zlatu, pač pa sila bogat v ljubezni, hvaležnosti in občudovanju človeštva, in notranji glas mu bo pravil šepetaje, da je vendarle morebiti vsaj košček velikega sveta izboljšal, ker je živel. Kdor tako porabi svoje bogastvo, zanj nebeška vrata gotovo ne bodo preozka. Priporoča pa tudi drugim bogatašem zlasti ustanavljanje vseučilišč, dobrodelnih zavodov, javnih šetališč, dvoran, kopel, podpiranje cerkvá, zlasti pa javne knjižnice. Pripoveduje tudi sam, kaj ga je dovedlo do tega, da tako ceni javne knjižnice. Ko je bil še mlad delavec v Pittsburgu, je izposojal ob nedeljah mladeničem knjige obrist Anderson. Kdor tega ni sam občutil, si ne more predstavljati, s kakim hrepenenjem so pričakovali delavci nedelje, da so zopet dobili novo knjigo. S knjižnico pa naj bi bila vedno združena tudi galerija slik, muzej in dvorana za predavanje in vaje. Doslej je daroval Carnegie za dobre namene, zlasti za javne knjižnice, nad dvesto milijonov kron.

Carnegiejev vzgled pa ni ostal osamel; tudi mnogo drugih bogatašev je darovalo za javne knjižnice velikanske vsote. Njih razvoj pa pospešuje — kakor sploh ljudsko izobrazbo — tudi zvezna vlada, ki je že leta 1867. ustanovila v notranjem ministrstvu poseben oddelek za ljudsko izobrazbo „Bureau of Education“. Ko so praznovali Amerikanci l. 1876. stoletnico, odkar so Zvezne države neodvisne, se je ustanovila v Filadelfiji zveza vseh ljudskih knjižnic, „American Library Association“. Ta je uredila tudi posebno šolo za izobrazbo knjižničarjev, ki traja dve leti in obsega pouk v bibliogra-

¹⁾ „The Gospel of Wealth“, nemško „Das Evangelium des Reichtums“, prest. Heubner, Leipzig, 1905.

¹⁾ „Empire of Business“, nemško: „Kaufmanns Herrschgewalt“, prest. Lehmann, Berlin 1904, 3. izd.

fiji, v katalogiziranju, v tujih jezikih in organizaciji javnih knjižnic. Poseben „Library Bureau“ pa razpečava vse, kar rabijo knjižnice pri svojem poslovanju.

Vseh knjižnic je bilo l. 1900. v Zveznih državah 5383 in so štejele krog 45 milijonov zvezkov. 1040 knjižnic je imelo svoje lastno poslopje. Ena knjižnica je prišla povprek na 14 tisoč prebivalcev in 59 zvezkov na 300 prebivalcev. Pomen te krasne organizacije je najbolje označil ravnatelj oddelka „Bureau of Education“ v Washingtonu, Harris: „Poleg šole in časnikov so javne knjižnice prva vzgojevalna in izobraževalna sila. To so tri sredstva, s katerimi vrši naš narod svojo nalogo. V šoli se uči bodoči državljani; časniki in knjižnice pa mu dajejo, kar naj čita. Šola naj ga navaja, da čita knjige s pridom. S tem je pa pripravljen, da skrbi sam za svojo izobrazbo — in zato rabi javnih knjižnic. Časnik mu nudi vsak dan obilo raznovrstnega gradiva iz vseh strok; to izobrazbo pa mora izpopolnjevati resno berilo, ki ga zajema iz ljudskih knjižnic.“

Angleška ima gotovo najslavnejše javne knjižnice; zakaj že l. 1464. je ukazal worcesterski škof, naj bo samostanska knjižnica odprta vsak dan razen nedelj in praznikov. Toda te knjižnice so služile le učenjakom. Šele ko se je razširilo ljudsko šolstvo, so se začele tudi ljudske knjižnice. Prvo je ustanovilo l. 1868. strokovno društvo london-skih stavcev. Zanimanje zanje pa je vzbudil Mr. Edward Edwards krog l. 1848. s članki o pariških knjižnicah. Njegovih misli se je poprijel William Ewart in je predlagal za javne knjižnice posebno komisijo, ki je izdelala v njegovem zmislu zakonski načrt, Ewart-Bill. Ta določa, da se mora v vsakem mestu, ki šteje nad 5000 prebivalcev, če to

zahteva občinski odbor, vršiti glasovanje vseh davkoplačevalcev, ali se naj vpelje poseben davek za knjižnice (0.20/0). Ta zakon je sprejelo kmalu več mest, med prvimi Manchester. Navzlic raznim nasprotstvom se je otvorilo vedno več knjižnic in zakonski načrt se je izpopolnil l. 1892. v „Public Libraries Act“. Danes velja določba, da se mora vršiti glasovanje glede knjižnice, če to zahteva deset davkoplačevalcev; odločuje pa absolutna večina. Dasi je davčni odstotek jako majhen (0.40/0), se je vendar l. 1900. nabralo tako blizu pet milijonov kron v 160 mestih.

Primeroma najpočasneje so se razvile ljudske knjižnice v Londonu, zlasti ker so nekatere občine sila revne. Posebno odlične knjižnice, ki štejejo 200.000 in še po več zvezkov, pa imajo industrialna mesta, kakor so: Manchester, Birmingham in Liverpool.

Tudi na Angleškem podpirajo bogataši knjižnice po ameriškem vzgledu. Carnegie je izdal tudi za škotske knjižnice nad dva milijona kron. Prvi dobrotnik angleških knjižnic pa je John Passmore Edwards. Rodil se je l. 1824. v Blackwtru v pokrajini Cornwall; 18 let star je prišel v London „with three shillings and four pence in his pocket“ (s 3 šilingi in 4 penny v žepu). Sodeloval je pri več časnikih in začel l. 1860. izdajati list „The Mechanics Magazin“, ki ga je pozneje še razširil. Edwards je reformiral časnikarstvo s tem, da je listu „Echo“, ki ga je kupil, znižal ceno na pol pennyja. S tem je list silno razširil in vplival tudi na druge časnike. Velikanske dohodke, ki so mu jih dajali časniki, je porabil večinoma za knjižnice, ki jih je podpiral s knjigami in z denarjem.

Vseh ljudskih knjižnic je danes na Angleškem krog 700 in štejejo do 6 milijonov zvezkov.

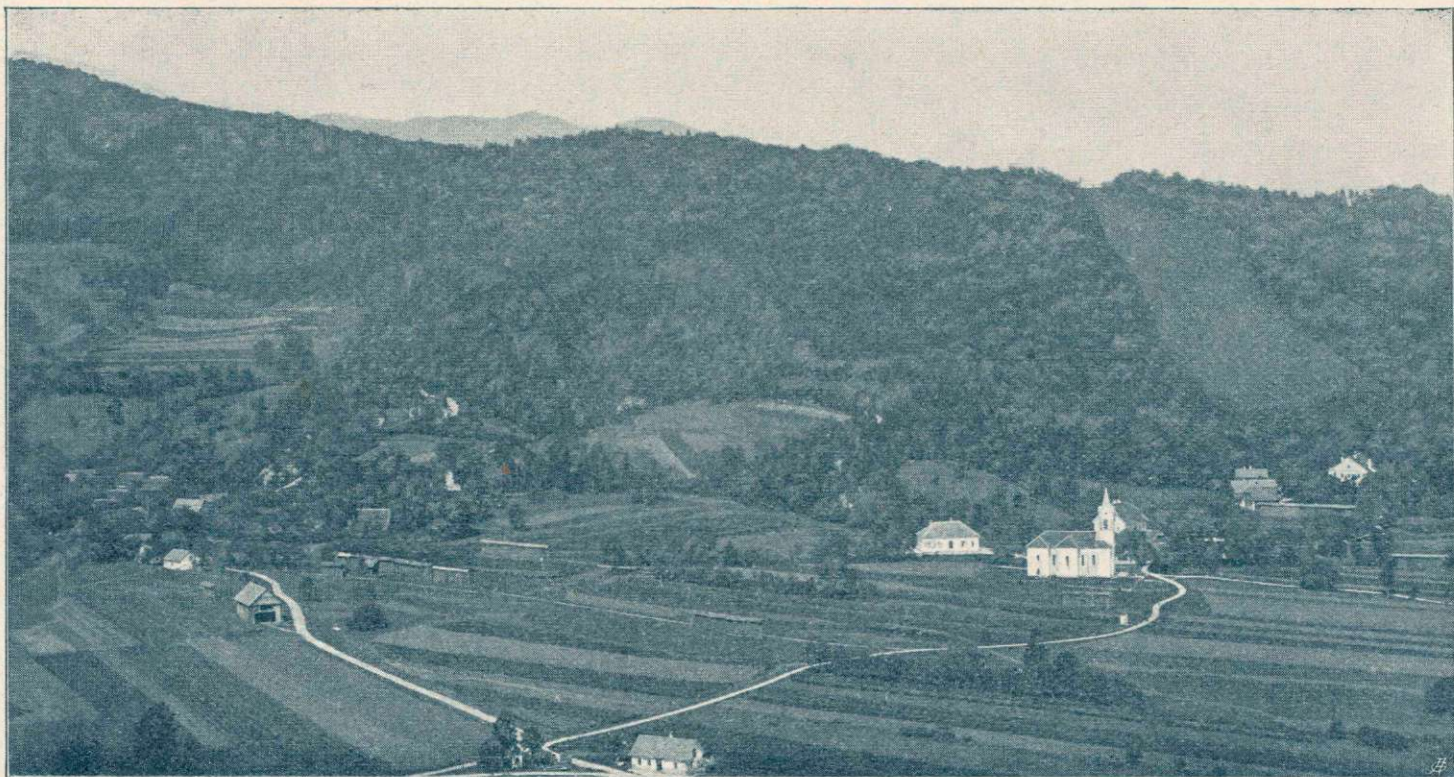
(DALJE.)

SNEG ORJEJO.

FR. ŠKOF.

ŽELIMLJE.

FOT. FR. VESEL.

FR. S. FINŽGAR:

POD SVOBODNIM SOLNCEM.

POVEST DAVNIH DEDOV.

I.

Od vzhoda, severa in zapada so se zgrinjali vojniki. Dan na dan so se vračali seli na majhnih, črnih konjičih, jezdili so na znojnih vrancih v gradišče in naznanjali starosti Svarunu, da so dobro opravili poslanstvo. Na dvorišču so potem posedali in polegali seli krog ognjev; hlapci so jim rezali pečene kose koštrunov z ražnja, Ljubinica, staroste Svaruna lepa hčerka, jim je točila medu in podarjala vsakemu selu kožušček iz bele jagnjičevine. Sin Iztok je pa za vsakim poslancem odjezdil iz gradišča in hitel naproti prihajajočim vojnikom.

„Svetovit te je navdahnili, starešina, vile so vas pospremile, hrabri vojniki, da ste pregazili močvirja, da ste preplezali gorska sedla in prišli sem do gradišča staroste — mojega očeta Svaruna, ki vas zahvaljuje in pozdravlja!“

Tako je nagovarjal mladi Iztok, sin Svarunov, prihajajoče čete Slovenov, ki so se zgrinjale v dolini krog gradišča. Vsak trenotek so se zabiskala kopja iz hrastovega gozda, v poznem večeru so zagorevale plamenice — in Iztok se ni utrudil. Vsako četo je pozdravil v imenu staroste, vsakega starešino odvedel v gradišče, kjer so dobili hrane in počitka pa prijaznih besedi in pozdravov veliko.

Dolina krog gradišča se je napolnila s šotori. Ponoči je plapolalo jezero ognjev po dolini, donele so bojne pesmi, meketali ovni in ovce, mukali so junci, ko so jih tirali v zakolj. Naokrog so pa porazgetavali konji, ki so mulili usehlo travo. Zakaj pozna jesen je prišla v dežel.

Na okopu gradišča se je izprehajal sivo-glavi starosta Slovenov, Svarun. Ljubinica mu je bila stkala iz belega lanu mehko haljo. Krog ledij mu je bila sešila gorkih jagnjičevin in stara pleča mu je bila odela z najlepšo ovnovo kožo.

Ko se je potopilo njegovo oko v morje ognjev, tedaj so se zravnila široka pa od let upognjena pleča. Pest je dvignil in zamahnil proti jugu.

„Hilbudij, Hilbudij — tat naše svobode! Ti moč Bizantincev, ti naša groza, oj tale ogenj te požre, tale ogenj opali tvoje orle — Hilbudij, hlapec črnih besov! Svarun, siv in star in upognjen, stisne svoja ledja z jermenom od bivola in najtežji meč obesi nanj — pa gre na vojno zoper tebe — da zasije Slovenom zopet svobodno solnce!“

Obe pesti je dvignil starec, mišice na rokah so se vzvalovile, oko je odsevalo kakor ognji iz doline.

Počasi so se pa omečile njegove pesti, odprte roke so se dvignile še višje, ozrl se je s pepelastim obrazom proti vzhodu in s tresočim glasom je molil molitev.

„Svarug; usmili se nas, Perun udari ga, Morana prizanesi meni, prizanesi vojniki! Groblje belih kosti hrabrih mojih sinov leži raztrošenih in razmetanih od orlov in jastrebov po deželi, koder hodi Hilbudij. Morana, smiluj se, zadosti imaš žrtev!“

Svarunu se je utrnila solza in kanila na belo brado, prva solza za prvega sina — in še druga in tretja — in deseta — za desetega sina, katere so mu poklali meči Hilbudijevih vojakov. Starosta se je stresel po životu, koleno je kleknilo in v bridki žalosti je sedel na okope . . .

„Oče, ne jokaj! Poglej ognje! Prišli so mladi vojniki, prinesli so loke, ki prožijo strelice kakor Perun z neba silne bliske. Oče, mi zmagamo! Perun je z nami!“

Iztok je dvignil očeta.

„Morda še ti, edini sin, punčica moja...“
Nemo sta odšla z okopov.

V dolini so zamižali ognji, hrup je potihnil, meketanje ovnov je umolknilo, na nebu so gorele mirne zvezde — — —

Razžarilo se je krasno jutro. Pomladi vstajajo take zore. Svarun se je dvignil z ležišča, ki je bilo pogrnjeno z mehkim krznom. Na njegovem obrazu se je svetilo nekaj jutranjega, kakor bi vesela luč legla preko sivih skal. Radosten je pozdravil dan,

veliko upanje se je vzbudilo v njegovem srcu.

„Jeseni — pa tako jutro! Vse solzno same rdeče radosti, kakor bi Devana hodila po pašnikih in mimo brstečega žita. Srečo oznanja tako jutro, ki je določeno daritvi.“

Starosta se je dvignil in krepko udaril z malim kijem po leseni steni.

Hipoma je stal pred njim mladec, močan čez gole rjave prsi, dolgih, rdečkastih las. Ob pasu mu je visel na lanenem konopcu kozlovski rog.

„Krok, pozovi rogove, vedi jih na okope, glasno zatrobite, da se zberó vojniki krog žrtvenika. Bogovi so radostni. Hitimo z obetom!“

Krok je odšel, in ni preteklo da bi obrnil plug na koncu njive in ga zastavil v novo brazdo, pa je zagrmelo in zabučalo krog in krog po okopu. Sunkoma, kakor udarci, so peli zakrivljeni kozlovski rogovi — vsa dolina je tonila v jeki in glasi rogov so pluli do gori po orumenelem hrastju in bukovju.

V dolini se je pa zganiło, kakor bi veselo solnce posijalo na neizmerno mravljišče. Izpod šotorov so se vsipali vojniki, pripenjali so si meče z debelimi jermeni, tule nasičene s strelicami so si obešali mladci na pleča, z levico pa segali po lokih. Možje, kakor hrasti, porasteni po širokih prsih, so izdirali dolga kopja iz mehke zemlje in sušice so zableščale v solncu. Starešine so klicali svojce, rjave gruče napol golih borcev so se zgrinjale krog vojevodov. Vsaka gruča je bila pestra od kožuhovine, katera jim je visela ob ledjih in čez pleča. Beli jagenčki, črni ovni, rjavi medvedi, lisice in risi, bobrovina in vidrina dlaka pa tudi belo pražnje — vse se je družilo in valovalo.

Še enkrat so zadoneli rogovi z okopov, sto in sto vzklikov stoterih starešin jim je odgovorilo iz doline. Tedaj so se vzvalovile gruče, kakor bi na morje pihnil vihar, in vsi ti pisani valovi so se zgenili in pluli proti majhni groblji, vrhu katere je otresala mogočna lipa rumeno listje z vej in ga stlala na žrtvenik, kjer je gorel ogenj.

Iztok in Ljubinica sta ga ukresala. Njuni lici sta bili slovesni, roke sta držala prekrižane na prsih in zrla v plamene na oltarju. Ko je zahrumelo v dolini, ko so se zganile čete vojniov, se je ozrl Iztok od ognja. Njegovo oko se je krésilo v radosti. Ljubinica se je pa okrenila proti vzhodu; vztrepetali so solnčni žarki na njenem snežno-belem platnu, vsuli so se na njene bujne, z jesenskim cvetjem prepletene lase, v oči so ji pogledali pa so se zasramovali. Zakaj čistejši je bil odsvit teh oči kakor samo višnje solnce. Njene ustnice so se premikale in prosile bogove za vrle vojniov.

Krok je zatrobil z visokim, slovesnim glasom. Vse glave so se obrnile proti gradišču. Skozi močno zatvornico se je prikazal z okopov starosta Svarun. Bela halja se je lila po visoki postavi do tal. Ponosita in mogočna je bila ta postava. Hrbet ni bil vpognjen, z dvignjeno glavo je šel krepih korakov pred zborom najstarejših starešin. Bili so brez mečev — svečeniki. Za trenotek je zašumelo in vzkliknilo med vojniov, pa je vse takoj umolknilo v globoki pobožnosti. Svarun, starešina in svečenik se je bližal žrtveniku.

Vsi starešine so stopili okrog oltarja in nudili Svarunu „obetov“, da jih položi na ogenj.

Vsul je v plamene najlepše pšenice, izlil na žrjavico dehtečega olja, ki so ga prinesli azijski trgovci iz Črnega morja; hlapci so zaklali belo jagnje, starešine so je položili na grmado. Zublji so objeli darove, visoko se je dvigal ogenj, veje lipe so se pripogibale, naokrog je zadišalo. Vsi so odstopili od ognja z velikim spoštovanjem. Samo Svarun je obstal prav blizu, njegova siva glava se je sklonila na prsi, da je lice skoro skril v dolgo, belo brado. Molk . . . Vsak list se je slišal, ki je padel z lipe. Noben vojniov ni škrtnil z mečem, nobeno kopje ni udarilo ob drugo, nobena tetiva na loku ni brenknila. Kakor vkopana, kakor davna pravljica je stala vojska krog groblje.

Tedaj je Svarun razprostrl roke. Visoko jih je dvignil; vojniov so pripognili glave.

„Daždbog mogočni, ki odpiraš roko in seješ setve in polniš hrame, ki plodiš črede ovac, ki govedo pitaš — usmili se nas in ne daj, da bi bili prazni tvoji žrtveniki, ker bi sovrag poteptal njive, ugrabil govede, odgnal nam ovce. Smiluj se nas! Veles, ki čuvaš pašnike, odvrni sovražno kopito od zelenih trat! Perun, dvigni grom in strele, ukroti Bese, vrv nadeni Morani, da nam prizanese — dovolj naj ji bo naših mrtvih sinov! Svetovit, ki gledaš z enim samim očesom po celi zemlji, pokaži nam sovražnika, da ga zazró naše strelice, da ga zadene kopje, da razkoljejo njegovo glavo naše sekire. Smiluj se nas . . .“

Svarun je umolknil, roke so se mu tresle, njegovo oko je plulo hrepeneče v prošnjah proti solncu.

Tedaj naenkrat potegne piš, vsa lipa zašumi, listje se ospe na oltar, na svečenike. Vojska se zgane in vztrepeti. Kakor bi se zveselila cela dolina in hotela zakričati naglas, tako je zadonel napol pritajen glas radosti med vojniov.

Svarun se obrne vesel do vojske.

„Bogovi so nas čuli!“

Obrazi so se zjasnili, roke so se oklenile mečev in kopij, zavreščalo in zašumelo je, kakor bi planil ogenj v suho goščavo.

„Bogovi so nas čuli! Z nami pojdejo, da nam poiščejo njega, ki je zaslonil pot rodu Slovenov, ki nam je obsenčil svobodno solnce, ki se je vsedel kakor ris za Donavo, da bi pil kri Slovenov. In pije jo tri leta, pije kri naših svobodnih sinov. Čez Donavo hodi predrzni Hilbudij in išče naših goved in ovac, in kolje svobodne sinove in jih vklepa v konopce. Diši požrešnemu Bizantincu naša zemlja, od nas jo zahteva! Toda, veste bratje, da smo Sloveni navajeni zemlje pridobivati, ne pa dajati. Zatorej prisezimo osveto sinovom, osveto naši zemlji, osveto bogovom, ki jih Bizanc zaničuje. Dokler je kaj solnca, dokler je kaj kopij in streliv in mečev se Sloven ne poda! Smrt Hilbudiju!“

Starec je umolknil, kakor bi mu gnev zadrnil grlo. Molčala je vojska — pa samo trenotek. Nato je pa zagrmelo, kakor bi

izbruhnili vulkan iz osrčja zemlje. Gozdi kopij so se dvignili, zarožljali so polni tuli, tetive na lokih so zabrnele in meči so se bliskali visoko nad glavami. Če bi mignil, bi se utrgala kakor plaz ta vojska... Gole prsi bi se postavile kakor zid, bizantinski oklepi bi ječali pod sunki kopij, ki jih prožijo te strašne mišice... Krik je donel do neba, vse se je gibalo, kakor bi zver trgala mogočno verigo in hlepela, da plane in zmendra v prah vse, kar sreča.

Svarunovo lice se je pa smehljalo — solnčni žarki so se radovali v njegovih belih kodrih...

II.

Donava se je blesketala v medlih luninih žarkih. Valila se je in plazila počasi, kakor bi se velikanska svetlo-luskinasta žival vila skozi visoko trstje in bičevje. Brezslišno je polzelo mogočno vodovje. Da ni včasih plusnilo iz vode, da se ni ob bregu pripogibalo jelševje in trstje, ne bi sodil človek, da je to živa voda. Mislil bi, da je reka zaspala, morda umrla.

Nekaj sto korakov od Donave se je dvigal na majhni višini mogočen četvero-vogelnik. Debeli hlodi so stali navpik, v njih podnožju je bila zemlja razorana in nakopičena v visoke nasipe. Po vrhu hlodov so se dvigale mrtve sence — na vogalih večje, po sredi nasipov manjše — in so segale daleč po razriti zemlji. Med temi mrtvimi sencami — bili so majhni stolpiči — so se premikale še manjše sence — nemirne — žive. Bližale so se druga drugi, ali preden so trčile skupaj, so se obrnile brezslišno in se zopet oddaljevale. In kadar so se zasukale, zableščalo je z glave, ali s prs, ali pa se je nad glavo posvetilo kakor iskra in trepetalo posrebrnjeno od lune, ko je senca šla po okopu.

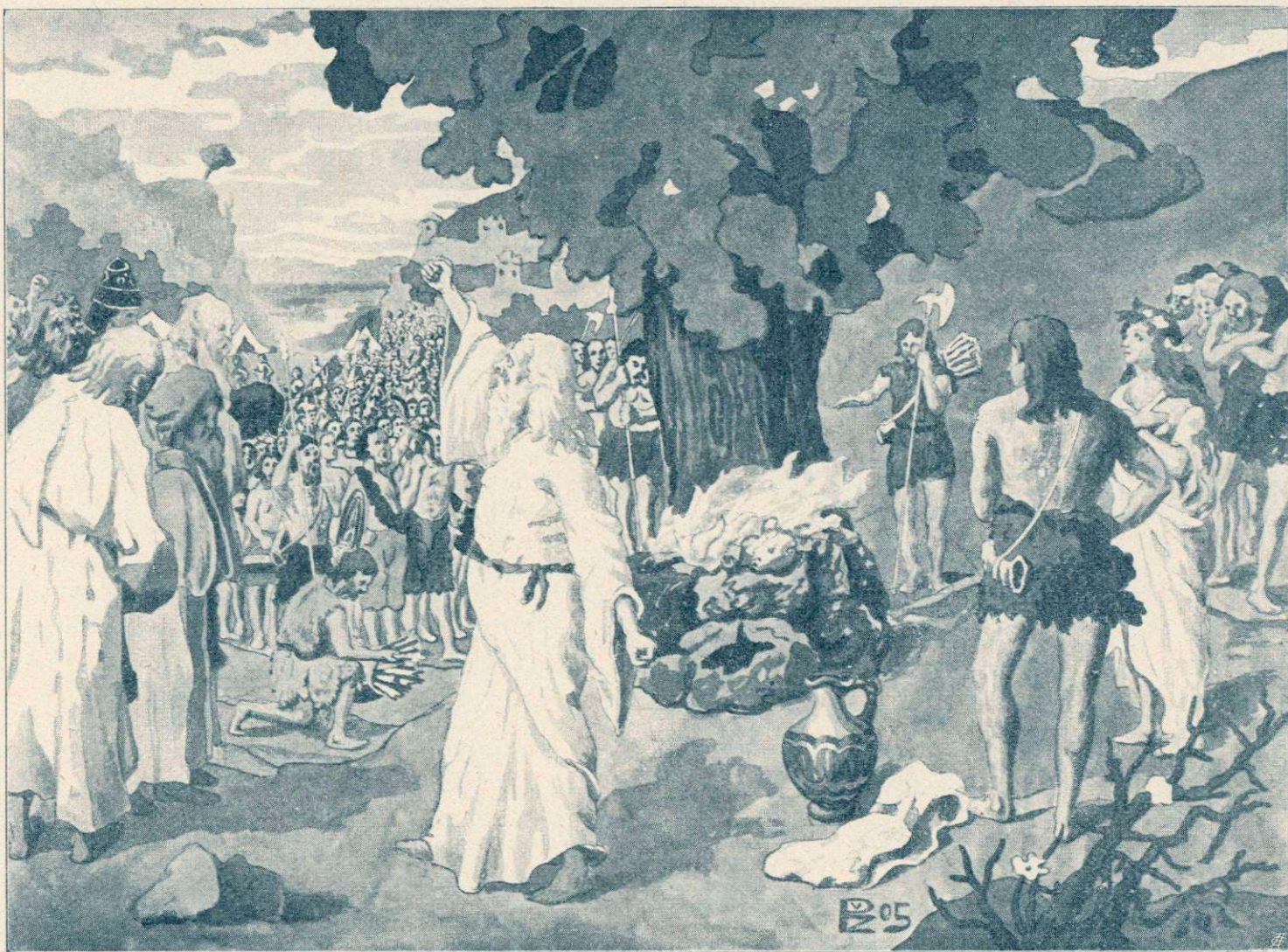
Bizantinski vojaki so stražili Hilbudijev tabor. V tabor je pa gledala luna in nič se ni ganilo v njem. Noben ogenj ni gorel, noben konj ni zahrzal; sama gosta množica čez kole in drogo ve napetih volovskih kož in debelih plaht. Vojaki so bili zmučeni,

kakor bi prišli iz boja. V ranem jutru so zapele trombe, vsak se je moral obložiti, kakor bi šel v dolgotrajen boj. Niso nosili samo mečev, sulic, škita, vsak je imel lopato ali sekiro, vsak vrečo s pšenico in ječmenom, ki bi zadostoval za dva tedna. Hilbudij je jezdil pred njimi na pohod, vedel jih je na hrib, zapodil v dolino, po močvirju, posekati so morali majhen gozdiček, hlode zvaliti na kup, nakopati zemlje in v najkrajšem času izvršiti mogočno barikado. Ni čuda, ko so se vrnili na večer v tabor, da si mnogi niso niti namleli v možnarju ječmena, da bi kuhali večerjo. Popadali so kakor snopi po šotorih in zatisnili trudne oči.

Samo eden ni bil truden — tribun Hilbudij — poveljnik. Še usnjatega oklepa ni odložil, in ob boku mu je visel na širokem jermenu, ki je bil okovan z bronastimi pločicami, kratek meč. Vlegel se je za nekaj časa na bivolsko kožo. Nato je malomarno povečerjal pšenični močnik, ki mu ga je prinesel mlad Got v glinasti skodeli. Ko je pa vse pospalo, trudno kakor pobiti vojaki na bojnem polju, se je dvignil Hilbudij in šel v jasno mesečino na okope, naslonil se ob stolpič, gledal preko Donave in razmišljal.

Tretje leto je preteklo, odkar ni slekel oklepa. Očistil je Tracijo in Mezijo divjih barbarov — močnih Slovenov in Antov. Čez Donavo so se vsipali poprej, kakor roji kobilic, ropali in zaslužnjevali bizantske podanike, da se je tresel sam Bizanc pred njimi. Ali on jih je pregnal preko Donave, da so se poskrili po širokih poljanah v visoko travo in zlezli v doline in gozdove kakor polži v svoje hiše. Koliko plena — volov in ovac, sužnjev — krepkih in stasitih je že dal gnati po cesti v Bizanc! Ali Bizanc je kakor morje. Vse pogoltne, pa je vedno lačen, nikdar ne reče dovolj, kakor peklensko brezdno. Justinijan je delaven cesar, ali samogolten kakor zmaj. Vendar bi se še napolnilo njegovo žrelo, da ne vlada ob njem še nekdo drugi — Teodora!

Ko se je Hilbudij domislil imena cesarice, je stisnil pest in segel po ročniku meča.

„TEDAJ JE SVARUN RAZPROSTRIL ROKE...“ (STR. 19.).

PETER ŽMITEK.

Teodora, gizdalinka, prešestnica — prej igralka v cirkusu — ha, taka cesarica! In pred njo mora pasti tribun na kolena in ji poljubiti nogo, tisto nogo, ki zasluži, da bi jo živo odžgali, ker jo nosi na pota zločinov. Oj, ljubši mi je ječmenova kaša, ugodnejša bivolova koža na slami — za ležišče — milejše so mi strelice Slovenov, kakor en sam tako poniževalen poljub na nogo taki carici! Junake preganja, če so pošteni, gizdaline, ki smrdé po dišavah, sprejema v razkošnih dvorinah in obsipa s častmi. Kje smo, kaj bo z nami?

Hilbudij je naslonil žalosten glavo ob lesen steber in gledal na valove Donave, ki so pluli mirno dalje.

Kaj je to?

Hilbudij je okrenil glavo, razmršeni kodri, ki so bili zlepljeni od potu, so se stresli.

Drugi signal — in še tretji in četrti.

Vse straže so se oglasile. Tabor je planil kvišku. Završalo je, pred Hilbudijevim šotorom sredi pretorija so se zbrali stotniki.

Poveljnik je pa šel s trdim korakom, ki je navajen zmag, počasi in mirno do stražnika nad vrati tabora.

Z roko mu je pokazal stražnik, da se bliža četa jezdecev.

„To so seli iz Bizanca. Zatrobi, da vojaki ležejo! Potem pojdi in otvori vrata!“

Naenkrat je obmolnil tabor na glas trombe, vsi stotniki so se umaknili izpred Hilbudijevega šotora. On sam je pa šel po lestvi z okopa in se napotil skozi vrata ter čakal jezdecev. Niti plamenic ni ukazal prižgati. Zakaj noč je bila jasna, da so se izpoznali obrazi pri luninem svitu.

Pred Hilbudijem razjaha stotnik — Azbad. Njegov oklep se je lesketal v zlatu, lahka čelada je bila okrašena s pisanimi ka-

menčki. Njegov žrebec je bil rejen, sedlo na njem dragoceno, na uzdi so se svetile pozlačene zapone. Poznalo se mu je, da je iz cesarjevega hleva.

Azbad je pozdravil poveljnika Hilbudija s pravo dvorno eleganco. Hilbudij mu je pa odzdravil krepko in kratko, kakor vojničnik, ki mu je ljubša težka roka nego pokloni. Pospremil ga je do svojega šotora in mu ponudil prostor na hrastovem hlodu, pred katerim je stal sirovo obtesan ploč — miza. Nato je sam ukresal ogenj in prižgal lončeno leščerbo, ki je visela sredi šotora, in šel vun dajat povelja.

Azbad se je ozrl po šotoru. Meči, kopja, sulice, nekaj oklepov, ki so imeli na prsih vdrtine od sovražnih sulic, po nekaterih so bili še sledovi krvi. Azbad se je začudil. Krog ustnic mu je zaigral smeh. „Tak poveljnik“, si je mislil. „To je stanovanje za barbara, ne pa za bizantinskega vojskovodjo.“

Ko se je vrnil Hilbudij, je Azbad še vedno stal sredi šotora.

„Sedi, stotnik! Truden si. Ukazal sem, da vam spekó janca za večerjo. Ali ste dolgo potovali?“

„Štirinajst dni!“

Hilbudij ni nič odgovoril. Pomenljivo ga je pogledal in si mislil: Potem bi se ne blestela tako tvoja oprava, in žrebec bi zmedlel!

„Prinašaš važne novice?“

„Jasnost njegovega veličanstva, gospod in cesar Justinijan te svojega hlapca pozdravlja in ti izroča to-le pismo.“

Hilbudij je takoj odprl cesarjev list in stopil prav pod leščerbo, da je videl čitati. Njegov obraz se ni izpremenil za pičico. Azbadu se je zdelo neizmerno razžaljenje, da je poveljnik s takim hladom in mirom čital vrste iz cesarjeve pisarne. Ko je prebral pergament, ga je položil na mizo in mirno sedel.

Azbad ni bil radoveden, ker mu je bilo znano, kaj želi cesar. Ali jezilo ga je, da Hilbudij ni črhnul besede.

„Kdaj se vrneš?“

„Jutri že. Mudi se mi.“

„Še nocoj dobiš odgovor.“

Hilbudij ga je premotril z živimi očmi, kakor bi mu hotel reči:

„Ne mudi se ti od tod! Ali slama in volovska koža ti ne prija. Ustaviš se rajši onkraj Hema, kjer lahko mogočno povese-ljačiš v tem in onem mestu; doma pa poveš domestikom v cesarjevi palači, kako si stradal po barbarskih deželah.“

„Ne zameri, tribun, tako stanovanje je za poveljnika vendar preberaško — recimo prebarbarsko!“

„Aleksander je bil mogočen vojskovodja, pa je spal na golih tleh. Zame, ki me je poslal Bizanc, da pometem kot pokorni hlapec barbarske smeti z naše zemlje, je tako stanovanje še predobro. Žal mi je le, da ne morem tebi postreči z damaščanskimi preprogami in s perzijskimi dišavami. Sicer pa vedi, da je v ostrogu Hilbudiju veliko bolj všeč duh po česnu in čebuli kakor pa smrad po iztočnih dišavah!“

Stotnik se je vgriznil v ustnico.

„Razumem te, človek se navadi na to divje življenje. Kdor pa pride iz božanstvene carjeve palače, mu ni zameriti, če se zavzame ob prvem pogledu!“

Hilbudijev oproda je prinesel večerjo. Azbad se je lotil dehteče pečenke in pridno zalival grižljaje z vinom, ki je stalo v vrču pred njim.

Med večerjo je Hilbudij napisal na cesarja en sam stavek:

„Gospod in cesar. Dobiš, kar zahtevaš, ali pa padem.“

Pergament je zvil, zapečatil ga s težkim bronastim prstanom, na katerem je bil vrezan velik križ s sulico, ter pismo izročil Azbadu.

In tudi sedaj je silno jezilo poslanca, ker ni zvedel črkice od Hilbudija.

Ali poveljnik se ni menil za njegove radoznale poglede. Voščil mu je miren počitek in mu prepustil lastni šotor za stanovanje.

Ko se je zgrnilo platno za Hilbudijem, se je Azbad zaničljivo nasmehnil.

„Bedak! Res te občuduje Bizanc, res te je imenoval cesar zadnjič steber cesarstva na severu — ali kljub temu si bedak. Če si vrl vojniki, prav. Udari, zmagaj, potem pa vendar zopet pridi v blesteči Bizanc, pozabavaj se, napij in naužij se in nato se zavleci zopet v ta pasji brlog. Ali tako — bedak! Niti žene nima seboj, in v celem ostrogu nobenega dekleta Bedak, hahaha...”

Azbad je izpil zadnjo kapljo vina iz vrča. „Tako malo vina, pa še to je kislo, prav po barbarsko...”

Hilbudij je pa odgrnil plahto v šotoru najbližjega častnika, legel k njemu in trdno zaspal.

Drugo jutro je Azbad ročno odjezdil s spremstvom, noseč seboj drobno pismo.

Hilbudij je pa ukazal vojakom, da po-ostre skrhane meče, napolnijo za tri tedne malhe z žitom, vzamejo seboj ves svinčeni želod za prače in da si tule napolnijo brzo-strelci s puščicami. Na večer jim je ukazal pripeti plavajoči most preko Donave, preiskati in popraviti mostnice, zabiti na oplene, kjer so se zrahljali, nove zagozde, in da so pripravljeni — o polnoči.

Nihče ni zinil, nihče premišljal. Vse se je zganelo, kakor bi iz Hilbudijevega srca tekla ista kri v vse roke, ista misel v vsako glavo. Nihče ni radoveden izpregovoril in poprašal z besedico. Pogledali so na dvignjeno glavo poveljnika, na vzbokle prsi pod oklepom, na trdo zapeti jermen krog njegovega pasu — in vsak je vedel, da jih čaka težko delo. (DALJE).

GRIŠA:

O POLNOČI.

Zazibal se je pod oknom
kostanj o polnoči,
tiho ihtenje je mimo šlo
bogvekam v tuje strani...

Pozni popotnik nemir
je morda šel mimó —
na dolgo pot se je podal
v tolažbe polno nebo...

Zganil se je in premaknil
kazalec v zvoniku nekje —
tiho je z njim zaplakalo
žalosti polno srce...

FR. ŠTINGL:

ADOLF HEYDUK.

K SEDEMDESETLETNICI ČEŠKEGA PESNIKA.¹⁾

Je velký, krásný kmet v své dráhy sklonu,
jenž čist a sprave dliv se žitím bral,
což básník teprv, mořem sladkých tonů,
jenž celou vlast v své lásce obepjal!
Tak žil a pěl's, vzor pěvce a vzor muže.
Co vlast Ti za odměnu dáti může?
Ve růžích zrazen, živ, měj růže, růže
na skráních, v dlaních — květů pravý král!

Jaroslav Vrchlický: Adolfu Heydukovi.
(„Máj“ 1905. št. 38.).

Najnovější pesniška dōba v
češki književnosti se je za-
čela šele po l. 1850.

Pesniška smer, katere so
se držali Kollár, Čelakovský,
Jablonský, Erben in drugi češki pesniki iz
takozvane „rodoljubne“ dōbe češke knji-
ževnosti (pred l. 1850.), je bila čisto narodna.
Njihovi duševni plodovi so po svojem iz-
voru in namenu imeli korenine v narodnih
tleh. Prebujali in krepili so narodnega duha
in oznanjali poleg romantičnega čuvstva skoraj
le rodoljubne ideje. Res je sicer, da so
mnogi izmed njih, v kolikor je to dovolje-
valo politično stanje in druge tedanje raz-
mere, naglašali tudi ideje svobode, prosvete
in pravice, toda navzlic temu je bil glavni
značaj te dōbe v češki književnosti idealno
rodoljuben.

Razen te smeri se je pa že takrat ogla-
šala, seveda še bolj tiho in boječe, tudi
druga smer, ki se v primeri k prvi more
imenovati kozmopolitična, svetovna. To novo
smer je provzročil močni vpliv zahodnih knji-
ževnosti, katerih slovstvena smer se je v tej
dobi korenito izpremenila.

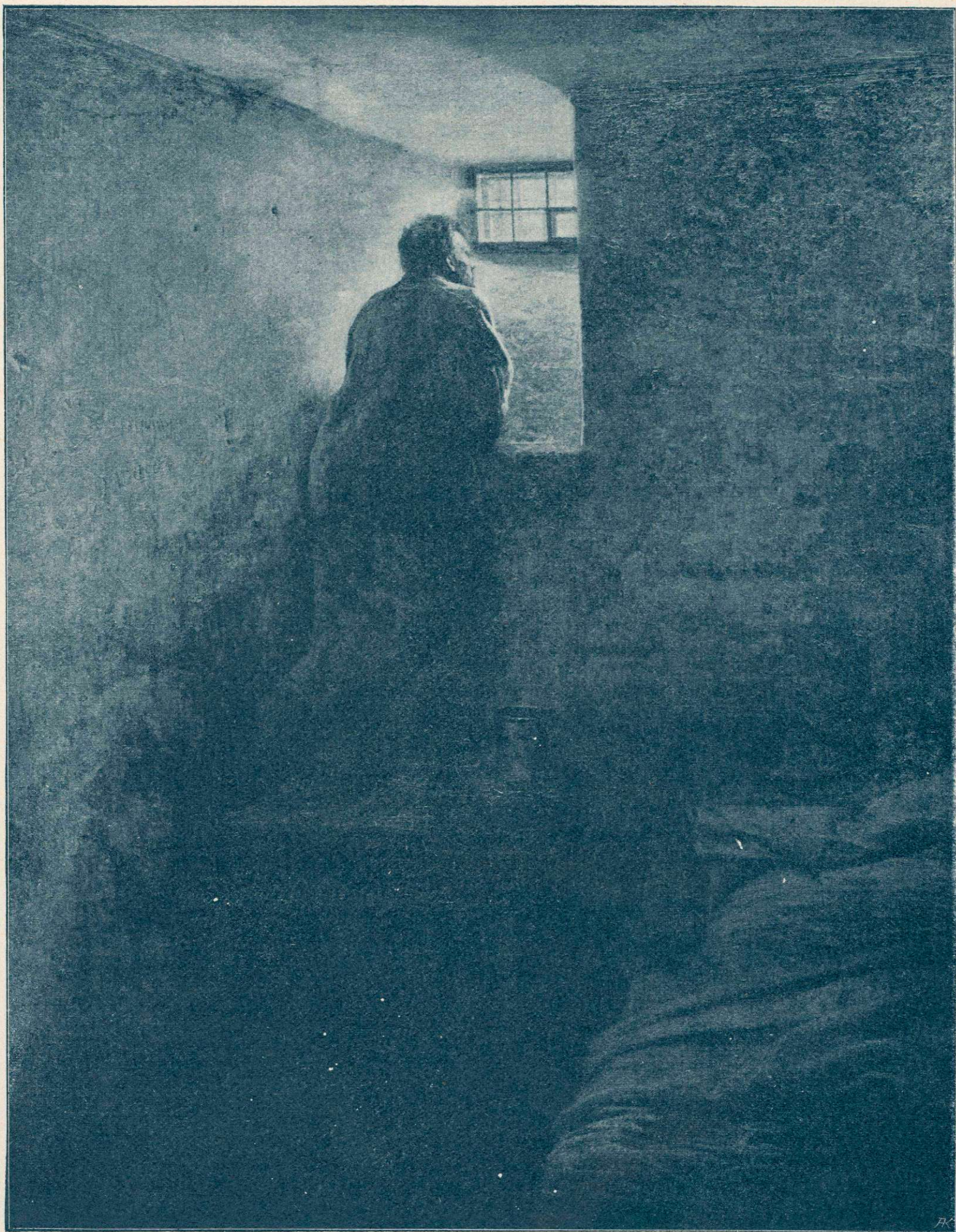
V absolutizem, ki je nastal po francoskih
vojskah, je udaril kakor strela titanski duh
Byronov in pretresel vse misli v Evropi, ki

so hrepenele po oproščenju iz zaduhlega
ozračja. Duh posameznikov s svojim upo-
rom in s polno zavestjo svoje enakoprav-
nosti, človeško srce z vso globino strasti
in boj, sta zahtevala v miloglasnih verzih
pravice in izraza, in vplivu te vodilne smeri
so se vdali pesniki vseh narodov. Heine in
Börne, Puškin, Lermontov, Slowacki, Kra-
siński, Mickiewicz, „so bili krščeni z ognjem
duha Byronovega.“

Na Češkem je prvi črpal moč iz duha
Byronovega nesrečni ali izredno nadarjeni
pesnik Karel Hynek Mácha, in gotovo bi se
bil oprostil blaziranosti in svetožalja in po-
vzpел do čistih višav svojih ruskih in polj-
skih sovrstnikov, če bi bil živel v ugod-
nejših razmerah. Za to pa ni marala večina
tedanjega češkega občinstva; duševni češki
tok takrat še ni prestopil svojega nizkega
obrežja.

Poleg Máche se je tudi Karel Sabina
vneto oprijel tuje književne struje, ali vsi
le-ti in enaki razni poizkusi, ki so hoteli
pred petdesetimi leti v češko književnost
vpeljati kozmopolitične ideje, so se izjalovili.
Po burnih dogodkih l. 1848. je celo nastala
velika stagnacija v češki književnosti sploh.
Imenitnejši pisatelji so bili ali odstranjeni iz
javnega življenja — sam Palacký ni bil iz-
voljen v muzejni odbor in je bil prisiljen
pisati svojo zgodovino zopet v nemškem
jeziku — ali pa so bili zaprti v ječo. V pri-
meri k neštevilni vrsti časopisov, časnikov
in knjig, ki jih je vzbudilo l. 1848., ni iz-
hajalo v l. 1851.—1854. skoraj ničesar; krog
najmlajših literatov je majal — kakor pravi
dr. Flajšhans — zidove ječ, in navsezadnje
jih je vendar le prodrl.

¹⁾ Primeri: Dr. Václav Flajšhans: Pisemnictví české. — K. Tieftrunk: Historie literatury české. — „Slovenské Pohľady“ iz l. 1905. — „Máj“ iz l. 1905. — „Zvon“ iz l. 1905. — „Osvěta“ iz l. 1895. — „Obrana“ iz l. 1897. — „Hlas Národa“ let. XIX.

JETNIK V PETROPAVLOVSKU.

JAROŠENKO.

Zastavonoša nove smeri je bil pesnik Jožef Václav Frič, ki ga je iz leta 1848. izvabilo na barikado v Pragi in takoj po tem spravilo v ječo. Leta 1849. je bil zopet v vrstah nezadovoljnežev in zopet nato v mukaški ječi. Ko je bil pregnan iz domovine, se je klatil po svetu in smatrajoč se za češkega Byrona se je trudil posnemati ga v življenju in v pesmih. V ta namen je leta 1855. v veliko začudenje „starih rodoljubov“ ustanovil almanah „Lada Niola“; merodajni krogi so ga uničili, ali s tem se jim ni posrečilo uničiti kroga mlajših čeških književnikov, ki so bili navdušeni za ideje, ki jih je razširjala „Lada Niola“. Ti književniki so vneto proučevali tujo svetovno poezijo in poleg tega so se naslajali z lepoto narodne poezije češke in slovanske sploh. L. 1858. so ustanovili časnik „Máj“, skupili okoli njega tudi nekoliko pisateljev iz prejšnje rodoljubne dôbe ter tako dali podlago najnovejši pesniški dôbi v češki književnosti.

Med te književnike, zbrane okoli „Mája“, ki so prenovili češko pesništvo, spada tudi Adolf Heyduk. Njegovo ime je torej ozko zvezano z uspehi in z razvojem češkega slovstva. Heydukovi sedanji sotrudniki so že umrli, on pa še zdaj tekmuje z najboljšimi pesniki izmed modernih čeških pisateljev. Doživel je lani čvrst in krepak 70 let. To razmerno dolgo življenje je posvetil delom, ki bodo imela zelo častno mesto v zgodovini nove češke poezije. Pesnik Heyduk, ki spada k najstarejšim živečim češkim književnikom, si je znal do pozne starosti ohraniti ne le telesno svežost in krepkost, ampak tudi svojim delom neko mladeniško navdušenje, ki mora dandanašnji v resnici vsakoga presenetiti. Star je sicer po letih, ali duševno je še čil in mlad. Tako pa se Heyduk kaže kot hvalevredno nasprotje tistim nenaravnim dekadentom sedanje dôbe, ki so že v svojih dvajsetih letih blazirani, siti življenja in duševno utrujeni, kar tako radi kažejo na ogled v svojih meglenih literarnih tvorbah.

* * *

Življenje Adolfa Heyduka je preprosto, pravo življenje pesnika brez vsake večje burje zunanjega življenja. - Rojen je bil dne 7. junija 1835 v Rihemburku na češko-moravski meji. Po poročilu Alberta Pražáka v „Zvonu“¹⁾ je rihemburški kraj čudovito lep, nekak pozabljen košček zemlje, ki se zdi človeku kakor začaran v tiho, večno samotarstvo. Rihemburk s krasno in naravno romantiko cele svoje okolice stoji v vzhodni Češki kakor lep tujec popolnoma osamljen. Zdi se, da si je svest tega samotarstva. Cela narava je tam nekako bolj tiha in melanholična nego drugje. Zdi se, da solnce tam ne sije tako veselo in jasno, da gozdi šumijo bolj otožno, potoki žuborijo bolj boječe... V tem žalostnem, otožnem kraju se je porodil A. Heyduk. Le-ta otožno-lepi kraj je podelil pesniku vse, kar ima: čar osamele samotarske duše. Ta značilni znak imajo pesmi Heydukove še danes. Heyduk je že davno zapustil svoj rojstveni kraj, ali duša tega kraja je šla za pesnikom, združila se je z njegovo dušo in ji vdahnila svoje pesmi. Ako preiskujemo skrivnost Heydukove poezije, moramo jo iskati v duši tega kraja, ki nam šele razloži, zakaj pesnik tako ljubi naravo, zakaj je tako rad bival na Šumavi, zakaj pa je prepotoval krasno Slovaško in Kavkaz²⁾.

Heyduk se je šolal najprej doma in v Polički, od l. 1850. pa je študiral na češki realki v Pragi. Že kot dijak je slovel pri svojih tovariših kot izvrsten pesnik ter marljivo pisal v dijaški list „Libuše“. Ko je dovršil realko v Pragi, je šel študirat tehniko v Brno (1854), ali leto pozneje je že zopet v Pragi, da bi nadaljeval svoje tehnične študije. L. 1859. je izdal prvo zbirko svojih pesmi. Kmalu, ko je dovršil študije, je postal asistent stavbarstva in risanja na c. kr. češki realki v Pragi; dolgo pa ni ostal tam. „Drugi njegov oče“, profesor J. Krejčí, je postal ravnatelj mestne realke v Písku, in Heyduk je šel v Písek ž njim ter tam ostal kot profesor risanja. Leta 1876. je zapustil Písek zaradi

¹⁾ Glej „Zvon“ let. V., str. 594.

²⁾ Tam.

Prage, ki ga je vabila k sebi; v Pragi pa je bil samo eno leto in se zopet vrnil v Písek. Praga ga nikoli več ni zvalila v svoje naročje. L. 1877. se je oženil s svojo prejšnjo učenko Emilijo Rainer v Písku in odslej je Písek postal Heyduku trajen in ljub dom, ki ga je zapustil, samo takrat, kadar je potoval. — Za Heydukovo poezijo je zelo pomembno potovanje po Laškem, ki se ga spominja v svojih „Jižních zvucích“, po Slovaškem, kateremu je posvetil svojo najboljšo zbirko pesni „Cymbál a husle“ ter po Krimu in Kavkazu, odkoder se je vrnil s knjigo pesmi „Na vlnách“.

Mirno in srečno pesnikovo življenje v Písku je dvakrat skalila smrt s svojim bolestnim obiskom. L. 1878. je pesniku umrla prvorojena hčerka Jarmila in l. 1884. druga hčerka, štiriletna Lila. Naš pesnik je iskal in tudi našel tolažbo v pesnih; zbirki, ki ji je Heyduk posvetil spominu svojih hčerk, spadata k njegovim najginljivejšim pesniškim delom. („V zátíši“, „Zaváté listy“).

Sedaj živi pesnik v zasluženem pokoju idilično, tiho, krasno življenje. Ni v Písku bolj popularne osebe nego je Heyduk. Tam ima tudi že svojo ulico („Heydukova ulica“) in je častni meščan píseški. Njegova zvesta literarna druga sta: avtor dela „Hrady a zámky české“, šolski svetovavec Sedláček in pa pesnik dr. Ladislav Šebek - Arietto. Nihče ne bi verjel, da je naš pesnik že sedemdeset let star, ker je še svež in čil kakor malokdo v ti starosti. Spomlad je v njegovi duši in njegovo srce ima vsak dan svoj majnik. Heyduk je slavček svojega mesta, svojega kraja — in zato so mu dali lepo ime „pootavskega slavíka“ — slavčka ob reki Otavi.

* * *

Heyduk je zelo plodovit pesnik; njegovi zbrani spisi, ki jih izdaja založništvo J. Otta v Pragi, predstavljajo lepo vrsto zvezkov. Dozdaj se je izdalo 38 zvezkov in nova pesnikova žetev, kakih 8 zvezkov, je še v rokopisu.

A. Heyduk se kaže v vseh svojih spisih kot pravi pesnik, rojen pevec, kakor ptica

pevka, ki poje zató, ker je petje njena govorica, poje v radosti in v navdušenju, a poje tudi v žalosti, vsikdar iz globine srca, vsikdar iz živega vrelca lastnega bitja; poje, dokler živi, čuti, trpi in upa. Ravno tako Heyduk. Bog mu je dal že v zibelko liro in dar petja, tako da mora peti kakor škrijanček, ki ga solnčni žarki silijo proti nebu.

Heyduk je pretežno liričen pesnik. Lirika v sebi ni zatajil niti takrat, ko je zlagal svoja najboljša epična dela. Lirika tvori v vrsti dosedanjih njegovih del zares središče po številu in po kakovosti. Najbolj znana lirična dela izpod peresa Heydukovega so: „Lesní kvítí“ — „Cikánské melodie“ — „Nové cikánské melodie“ — „Cymbal a husle“ — „Ptačí motivy“ — „Zpěvy pošumanského dudáka“ — „Dumy a dojmy“ — „Černé růže“ — „V zátíši“ — „Zaváté listy“ — „Pohádky duše“ — „V samotách“ — „Z pouti na Kavkaz“ — „Lotyšské motivy“ — „Z denníku toulavého zpěváka“.

Poglavitni vzrok, da je postal Heyduk v kratkem tako popularen v najširjih vrstah češkega občinstva, je simpatično, toplo sanjavo in nekoliko tudi naivno obzorje, s katerim pesnik gleda naravo, človeka in življenje, dalje njegov tihi, izredno občutljivi in sprejemljivi, čisto pesniški temperament. Vse to je napravilo iz Heyduka najbolj mehkega in nežnega češkega lirika v XIX. stoletju. Čuvstvo, razpoloženje, dojem in refleksija so v njegovi tvorbi odločilni motivi. To je tudi vzrok, da je Heyduk razmerno več in bolje pel lirično nego epično.

Viri, iz katerih črpa Heydukova lirika vtise in gradivo, so, kakor skoraj pri vsakem pravem liriku, štirje: notranje življenje pesnikovo, intimno družinsko razmerje, priroda in domovina. Na le-teh fino donečih strunah je pesnik zasviral v resnici izredno množico najbolj pestrih variacij.

Predvsem nahajamo v Heydukovi poeziji, kakor pri vsakem liriku, sliko njegove notranjosti, izraz njegovih osebnih čutov in nazorov. In ravno v tem oddelku subjektivne lirike nahajamo pri Heyduku bogato snov. Lirika, ki se bavi s svojimi osebnimi stih,

z lastnim „jaz“, lirika čisto subjektivna — lirika intimna — je glavno jedro lirične tvorbe Heydukove. Vsakdo ima v svoji duši težnje, čuvstva, ali svoja čuvstva pesniško izraziti, da bi jih mogli vsi razumeti, v tem je moč pesniške individualnosti, in lirično peti je dar največjih pesnikov.

Da se v Heydukovih spisih nahaja tudi precej erotike, je pri takem liriku umevno. Heydukova erotika ima v sebi mnogo sentimentalnosti, je žensko mehka in nežna; ima mnogo idealizma, mnogo preprostosti, mnogo romantike; navzlic temu nikjer ni presladka, ampak je živa, sveža in naravna.

Čuvstvu popolnoma subjektivnemu, ki izvira iz osebnih družinskih razmer pesnikovih, sta posvečeni dve knjigi: „V zatiší“ in „Zaváté listy“. Pesnik jih je spisal, kakor sem že omenil, po težkih usodnih udarcih, ko sta mu namreč umrli priljubljeni hčerki. Očetovska ljubezen do umrlih otrok zveni v najlepših akordih iz Heydukovih pesmi.

Menda se ni noben češki pesnik tako zaljubil v naravo kakor Heyduk. O takem pesniku, ljubitelju narave se je zelo lepo izrazil laški pesnik A. S. Novaro v pesni „Il cacciatore“: ¹⁾

Poeta è il cacciatore,
d'un infantile amore
ama le cose,
ama l'albero augusto
e il picciolletto arbusto,
le pietre e l'acque, le siepi e le rose.
— — — — —

Heyduk se v svoji ljubezni do narave čisto zlije z naravo, on je brat potokom, cveticam, oblakom. In kako lepo sladko govornico je Heyduk iznašel za razne prirodne pojave, kako mojstrsko zna opisovati naravni čar v „Lesném kvití“, v „Hořcu a srdečniku“, „Na potulkách!“ Zlasti zanimiva je v tem oziru knjiga „Ptaší motivy“, ki je posvečena pticam in ki dokazuje, kako natančno pozna pesnik naravo. Kakor v vseh njegovih zbirkah, moramo tudi tu občudovati bogastvo predmetov, misli, primer, prispodob, kontrastov, slik... Tudi oblika verzov

¹⁾ Angiolo Silvio Novaro: La casa del Signore. Torino-Genova, R. Streglio & C. editori (L 3.—)

mestoma odgovarja po svoji blagoglasnosti ptičjemu petju. Heyduk v tej knjigi vlada celemu ptičjemu orkestru v gozdih, vrtih, travnikih in po samotah s posebno virtuoznostjo. Iz vseh teh zbirk, v katerih opeva prirodo, odmeva pesnikov poziv: Vrnite se k materi zemlji, stisnite se v njeno naročje in bodite prepričani, da oblaki, zvezde, cvetlice, potoki, reke in vse, kar je v naravi okoli vas, je z vami v sorodu, da niste niti več niti manj; ampak da ste vsi pobratimi!

Poleg prirode ljubi Heyduk tudi svojo rodno zemljo. Solnce novonemškega patriotizma je ogrelo tudi njega s svojimi žarki, ali največ je v njem vzbudilo ljubezen do domovine vedno tlačenje češkega naroda. V petdesetih letih po prvem velikem rodoljubnem navdušenju na Češkem je nastala neka onemoglost in Heydukovi sovrstniki so prvokrat občutili, da je češki narod majhen in da je nujno iznova z vso močjo vzbujati narodno zavest. In že takrat je Heyduk smatral za svojo dolžnost peti o ljubezni do naroda in do domovine; in ta struna se večkrat glasi tudi v njegovih poznejših zbirkah.

S posebno ljubeznijo objema Heyduk pobratimsko Slovaško, ker vé, kaj pomeni za Čehe to ozemlje. Zató iz vse duše naglašá misel združitve. Poln ljubezni poje o Slovaki, njihove besede meša med češčino, da bi tako združil Češko in Slovaško vsaj v pesni. Zatiranim Slovakom je Heyduk posvetil delo „Cymbál a husle“, ki je izšlo l. 1875., ravno takrat, ko so Mažari zaprli Slovakom slovaško gimnazijo in „Matico“ ter poizkusili v njih zadušiti vsako duševno iskro, da bi iztrebili s sveta slovaški jezik in slovaški živelj. Ravno v tem za Slovake nevarnem času je izšla knjiga „Cymbál a husle“ in v nji take-le pesni:

„Ach, ta slovenčina — ¹⁾
svatá řeč, to vím,
ta jazykem věru
není světovým,
jestli se však v nebi anděl
zpěvem Bohu vděčí
nesmí on mu jinak zpívat
než slovenskou řečí.“

¹⁾ Slovaki zovejo svoj jezik „slovenski“, svoj kraj pa „Slovensko“.

O slovaški narodni pesni je Heyduk napisal, da „kdor jo je enkrat slišal, jo ve-
komaj čuje.“

„Na Slovensku, Bože, jaká, divná věc,
všecko písňě zpívá: každý kaménec,
písňě zpívá horstvo, bystřin perlotok,
písňě blýskají se v tůni skalních ok
— — — — —

Písni je tu světlo, písni je tu vzduch,
písni je tu víra, písni je tu Bůh,
písni jemné srdce, písni sladká řeč,
všecko písni, všecko — škoda, že i meč!

Zbirka takih in podobnih pesni je na Slovaškem izpolnila svojo veliko buditeljsko nalogo. Vzbudila je speče, pretresla mlačne, okrepila narodno navdušenje in gibanje. V listu „Národné Noviny“ je na njeno lepoto opozoril podpredsednik „Slovaške Matice“ Viliam Pauliny-Tóth. Tudi pri Mažarih je vzbudila veliko pozornost. Ko je londonski list „Atheneum“ prinesel poročilo o tej knjigi in na njeni podlagi obsodil Mažare, ki zatirajo Slovake, je „Pester Lloyd“ z listom polemiziral proti teški obsodbi Mažarov, a stvarno je ni mogel ovreči.

* * *

Heydukova epična dela moremo razdeliti na dva oddelka. Prvi oddelek obsega dela, za katera je pesnik črpal gradivo iz rodoljubne domače zgodovine. („Milota“, „Píseň o bitvě u Kressenbrunnu“, „Oldřich a Božena“, „Za volnost a víru“). Drugi oddelek obsega spise, katerih predmet je vzet iz ljudskega milieu, ki ga je pesnik zemljepisno postavil ali na Šumavo in njeno najbližjo okolico ali pa na tatransko Slovaško; pesnik opisuje sodobno življenje v njegovih vsakdanjih pojavih, z ozirom na strogo realno resničnost ali pa na ustno izročene pravljice in povesti. Sodobno ljudsko življenje opisujejo dela: „Sekerník“, „Běla“,

„Pod Vítkovým kamenem“, „Dřevorubec“. — Narodne pravljice in povesti obdeluje pesnik v spisih: „Dědův odkaz“, „Obrázky“, „Za dlouhých večerů“, „Na přástkách“, „Tři zkazky“. Umetniško so največ vredne slike iz sodobnega ljudskega življenja, v katerih pripoveduje o preprostih dogodkih, katerih se v vsakdanjem življenju zgodi na stotine, ne da bi navaden opazovavec pri njih zapazil kaj zanimivega ali posebnega. Kolikokrat vidimo pred seboj kraj, ki se po ničemer ne odlikuje, navadno ulično zakotje, ki se ti zdi vsakdanje in dolgočasno. Tu pa ga naenkrat vidimo ožarjenega z neobičajno rdečezlato svetlobo

A. Heyduk.

solnčnega zahoda ali pa z rožnato-meglenim jutranjim polmrakom ali z dolgimi progami blede mesečine — in glej, vse se zdi izpremenjeno v skupine novih oblik, ostrih profilov, svetlih črt in zanimivih senc, vse je oživel tako, da opazovavca vsega očara. In s takšnim žarkom svojega duha zna Heyduk ožariti in okrasiti vsakdanje dogodke, da jih vsakdo čita z veseljem in največjim zanimanjem.

Manj so se pesniku posrečili zgodovinski motivi, za katere mu je nedostajal poglavitni tvorilni pogoj: analitična podaja gradiva, kriticizem ter duševno vglobljenje v zgodovinsko dōbo. Izmed teh lastnosti nima mehki lirik Heyduk nobene, in zato se je moral pri obdelovanju zgodovinskih epičnih predmetov nekoliko siliti, kar je za pesnika vedno nepovoljno. Nedostatek potrebnega kriticizma je bil kriv, da je delo „Za volnost a vím“ postalo navaden pamflet, ki ga moramo odločno obsoditi. Klativitezi, nemški predikantje, ki so jih nemški knezi poslali na Češko, da bi naščuvali ljudstvo zoper cesarja in katoliško vero, so v tem delu idealizirani, sevēda pod domačimi imeni, kot rodoljubi in mučeniki za „svobodo in vero.“ Fanatizem, ki je tako grozno razsajal v dōbi reforma-

cije na Češkem, se tu riše kot častno, rodoljubno junaštvo ali pa se vsa krivda vzvrača na katoličane, ki so se samo branili proti nasilju. Tuji vojaki so tu „božji bojevniki“, češki katoličani so izdajalci domovine in bedaki. Sedaj bi Heyduk gotovo takega dela več ne napisal, ker trezni zgodovinarji ne gledajo več na dobo reformacije tako pristransko in tendično kakor takrat, ko je Heyduk pisal svoje ponesrečeno delo. — Metafizičnih problemov Heyduk nezna in jih tudi ne rešuje. Naš pesnik se klanja veličanstvu srca in prirode, to je vsa njegova filozofija.

Kakšne nazore ima Heyduk o umetnosti in njeni nalogi, se vidi jasno iz njegovih spisov. A pesnik se je o tem tudi naravnost izrazil z besedami: „Ne smatram umetnosti za aristokratsko predpravico, smatram jo za nujno osveževanje srca človeškega, za razjasnjevanje njegovega obzorja, za omladenje njegove krvi . . . Podajam resnico, sevéda resnico izbrano, kakršna sama je vredna verzov. Postava lepote in resnice ostane vekomaj moderna.“

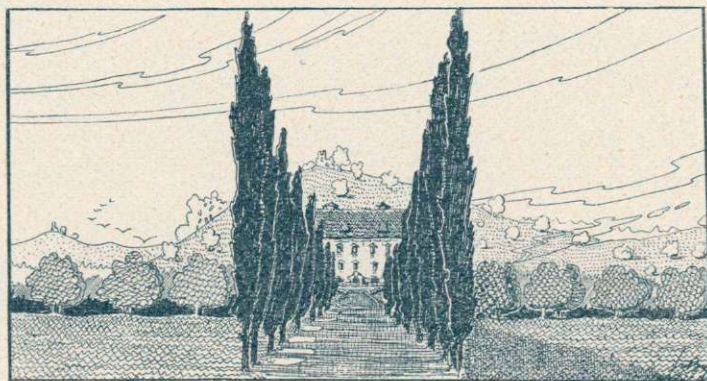
Največ se je Heyduk učil v prirodi in potem pri narodnih pesnih. Sicer pa odmevajo iz njegovih del glasovi raznih pesnikov. V neki pesni Heyduk sam našteva svoje priljubljene pisatelje, ki so: Puškin, Mickiewicz, Asnyk, Petöfi, Byron, Tennyson,

Prešern, Freiligrath, Baumbach, Čelakovský, Čech, Neruda, Vrchlický in Vajanský.

* * *

Adolf Heyduk je izdal svojo prvo pesniško zbirko „Básně“ l. 1859., torej takrat, ko sta začela pevati tudi Vítězslav Hálek in I. Neruda, ali po svoji duševni svežosti že v osemdesetih letih častno tekmuje z najboljšimi češkimi pesniki, s Sv. Čechom, Vrchlickým in Jul. Zeyerom. Ko je prva Heydukova zbirka „Básně“ po treh letih izšla v drugi izdaji, se je pokazalo, kako so se njegove pesmi čitale in kako so občinstvu ugajale vsled mične preprostosti, ljubekega čuvstva, smelega poleta in neprisiljenih verzov. Duh narodne pesmi je vel iz vsake vrste. „Cikánské melodie“ na pr., so si namah pridobile častno mesto v češki književnosti, in ko so bile od Bendla in Dvořáka uglasbene, so se razširile po vsem kulturnem svetu. Ali kritika se dolgo ni hotela ogreti za Heydukovo pesniško tvorbo in jo je dozdaj obdelovala bolj priložnostno nego sistematično, dasi je osobito mlajša češka kritika Heyduku dolžna večjo pozornost in obširnejšo analizo. Občinstvo pa je takoj izpočetka sprejemalo pesnikove proizvode kar najsimpatičneje in še zdaj rado sega po njegovih finih, tihih in skromnih verzih.

(KONEC.)

GRİŠA:

ČEZ STEPE.

1.

Po stepi Kazaki gredó,
in mesec nanje sije,
po stepi se Dneper vije
s svojo srebrno vodo.

In v noč se razlije plač,
kakor bi nekdo umiral —
na stare je gosli zasviral
slepi podoljski berač...

2.

— Jaz sem mlad Kazak
in dobrega carja imam,
pa svetlo sabljico brusim
in čilega vranca sedlam.

Potem pa čez stepno morje
kot veter o polnoči
spustim se na bojno polje,
kjer teče rdeča kri...

In tam se jaz borim
in žejo si hladim —
s kazaško znano vodo,
s sovragovo krvjo!...

3.

Jadna Ukrajina,
zibelka junakov —
zdaj si domovina
robskih siromakov.

Tvoje krasne stepe
so solze zalile —
v robstvu so ti lepe
pesmi umolknile...

Upaj, upaj, mati,
da spet zor zasine
na kupoli zlati
proste domovine!...

4.

Svoboda, svoboda,
ti kazaški raj —
vrni se zopet k nam,
pridi nazaj!

Proč dvori gosposki —
proč tesni okovi —
mi smo tu carji,
step prosti sinovi!...

JOS. LAVTIŽAR:

ONSTRAN BALTIŠKEGA MORJA.

POPOTNI ZAPISKI.

lede zemeljske oble je pot, katero sem premeril meseca julija 1903, relativno malenkostna. Segam namreč samo od 46. do 60. stopnje severne širjave. Seveda je tudi ta oddaljenost dosti velika, ako se pomisli, da so posamezne geografske stopinje 111 kilometrov druga od druge. Ena stopinja ravnika je 111.306 kilometrov. Približno toliko je tudi ena stopinja meridijana. Koliko večja je šele prava daljava, ki ne obsega zračne črte, temuč gre po mnogih ovinkih! Videl sem v tem okviru marsikaj, o čemer naj poročam sledeči potopis!

1. Do avstrijske meje.

Vse odsvetovanje domačinov ni nič izdalo, šel sem na potovanje! Kmalu je pihal hlapec z menoj skozi Koroško, Gorenje Štajersko in skozi Gorenjo Avstrijo. Na Gorenje-Avstrijskem me je prenesel čez Donavo ter postavil na češka tla ob Vltavi. V Prago smo došli ob sedmih zjutraj. Ker mi je znana iz poprejšnjega časa, sem jo pozdravil od daleč iz železniškega voza ter hitel naprej.

Kmalu se prikažejo na razprostranem griču stolpi mesteca Melnik, pod katerim se steka Vltava v Labo. Ob zapadni strani se vzdiguje bazalni stožec Rip, ki se vidi toliko višji, kolikor bolj osamljen stoji v sredi široke planjave. Ni trajalo dolgo, ko švigne vlak skozi prerov in se takoj ustavi v Lito-meřicah na mostu, pod katerim je šetalo mnogo gospode na obeh straneh mestnih ulic. Poleg hiš se vidi dosti cvetličnih in sadonosnih vrtov; sploh se ti prikupijo Lito-meřice s svojo prijazno lego nad Labo.

Tu in v vsi okolici pridelujejo mnogo hmelja, plazečega se ob dolgih palicah navzgor. Prav tako razveseljujejo oko dobro gojeni vinogradi, kakršnih ne bi pričakoval v teh krajih. Vino, pridelano v bližnjem Črnoseku, je znano daleč na okrog.

Ravnina postaja ožja in se izpremeni polagoma v stisnjeno dolino, obdano z zaraščeni, semtertje piramidnimi vrhovi. Sprevodnik me je opozoril na ta ali oni hrib ter zatrjeval s posebnim poudarkom, da so tukaj zelo visoke gore. Pravzaprav pa še najvišja med njimi, Milešovka (Donnersberg) z imenom, ne dosega niti 900 metrov. Mislil je gotovo, kako da strmim nad temi griči in da še nisem videl večjih. Da bi mu ne kalil veselja, sem kazal prisiljeno zanimanje za neznatno gorovje. Ako bi bil mož vedel, da je moja domovina med golimi, v nebo kipečimi vršaci, bi si bil prihranil poveljevanje teh pritlikavcev. Toda okolica ima, četudi ne tako veličastno, pa vsaj milejše lice nego naša gorenjska stran. Lepo obdelano polje, bujni travniki, vinogradi, zaraščeno gričevje, gradičem podobni kmečki domovi, mnogoštevilna letovišča in v sredi doline mirno tekoča Laba, po kateri plavajo parobrodi: — vse priča o rodovitnosti zemlje in o blagostanju ljudstva.

Lepo se vjema s prirodno sliko razvalina Schreckenstein, stoječa poleg Labe na visoki skali. O svojem času je bila morebiti res to, kar pomenja njeno ime, a sedaj čepi na strmini le nekaj osivelih sten s starim stolpom. Sovražniku je bilo težko priti do zidovja, ker se od treh strani sploh ne more navzgor, četrta pristopna stran pa je zavarovana s kamenitim oklepom. Dandanes je drugače. Kjer so gospodarili mogočni

vitezi ter škripala težka železna vrata, dobiš prijaznega gostilničarja, ki te vprašuje, s čim bi ti postregel. Od vseh strani dohajajo tujci, da si ogledajo opustošeno trdnjavo, ki je bila v husitskih bojih in za časa tridesetletne vojske važnega pomena.

Ves kraj bi imel rajsko podobo ter bi zaslužil po pravici ime „češkega vrta“, ako

premoga znači sicer razvito obrt, toda pri tem se izgublja idilni kras prirode, na katerega mesto stopa mehanično gibanje strojev, ki ima nekaj duhomornega in nas nikakor ne povzdiguje do višjih vzorov. Ako omenim, da švigajo železniški hlaponi ne samo na desnem, temveč tudi na levem obrežju Labe, označen je zadostno nepokoj, ki ne ugaja človeku, potrebnemu mirnega počitka. Največ oglja in saj je v Ustju (Aussig) ob iztoku vode Bele v Labo. Kamor pogledaš, vidiš črne ceste in steze, kar daje mestu kljub lepim palačam otožno lice.

Ustje je rojstni kraj znamenitega slikarja, čigar podobe so razstavljene v mnogih evropskih galerijah. Zove se Rafael Mengs. Tudi njegov oče, Danec po rodu, je bil slikar. Svojemu sinu je izbral ime slavnega Italijana Rafaela Santi, želeč, da bi posnemal s čopičem Rafaelove umotvore. Navajal ga je že kot otroka k slikarstvu ter ga vzel trinajst let starega s seboj v Rim, kjer je imel mladenič dovolj prilike, da se izobrazil v svoji stroki. Mladi Mengs se je naselil po dovršenih študijah v Draždanih ter postal dvorni slikar. Toda želja po izpopolnitvi ga je gnala nazaj v južne kraje. Mudil se je dalj časa v Španiji, v Florenci in v Rimu ter dobival naročila od najvišjih svetnih in cerkvenih dostojanstvenikov. Vsled tega mu je donesla umetnost ne samo slave, temveč tudi

mного premoženja. Umrl je v Rimu leta 1779. in bil pokopan v cerkvi sv. Petra. Ondi mu je ruska carinja Katarina II. postavila sijajen spominek. Ocenjevatelji pravijo, da Mengs ni bil veleum, pač pa je zaradi strogega posnemanja umetniških vzorov

SV. TRIJE KRALJI.

A. HERRLEIN.

mu ne bi jemala neka reč tistega blagodejnega vzduha, ki veje v zatišju nepokvarjene prirode. V mislih imam množico tovarniških dimnikov, iz katerih se vali gost dim, otemnujoč s svojo umazano vsebino jasno obzorje nebeškega oboka. Velika poraba

združeval vrline najimenitnejših mojstrov ter slikarstvo svoje dôbe povzdignil na višjo stopinjo dovršenosti.

Bolj ko se bližamo saksonski meji, živahnější promet opazuješ na Labi. Parniki, tovarne ladje, plavi in čolni se zibljejo po mirno tekoči reki, ki se bodisi med stisnjenimi soteskami, bodisi v širjem brodu vali proti nemškim nižavam. V Ustju je mnogo popotnikov zapustilo vlak, da se peljejo po Labi dalje. Vožnja z ladjo je sicer bolj počasna, toda brez primere prijetnejša, nego po železnici; poleg tega imaš s krova vsestranski pogled na obrežje. Jaz si nisem mogel privoščiti tega vžitka, ker bi bil zamudil s parnikom skoro en dan več nego z vožnjo po železnici.

Prikazujejo se vrhi Snežnika. Zaradi 721 metrov višine ne zasluži takega naslova, toda gledé na to, da so vsi sosednji griči nižji, nosi z nekako pravico to ime. Lahko si mislimo, da je pot na njegov vrhunec složna in brez vsake nevarnosti, zato ima vedno dovolj obiskovavcev. Ni trajalo več dolgo, ko smo se ustavili v Dečinu, ki mu pravijo Nemci Tetschen. Poleg dvostolpne cerkve štrlijo v zrak visoki dimniki. Same tovarne! Od tu držé trije mostovi v onstransko mesto Podmokli (Bodenbach), ki glede na razvito industrijo tekmuje z Dečinom.

Preden stopimo čez avstrijsko mejo, mi je hvalno omenjati finančnih stražnikov, ki moje prtljage niti pogledali niso. Šestkrat sem imel opraviti s temi ljudmi, ker me je peljalo to potovanje skozi dežele šesterih samostojnih držav, a nikjer nisem prestopil mejnikov na tako lahek način, kakor ob prehodu iz domačega cesarstva na Saksonsko. In komu se moram zahvaliti? Onemu prevodniku, s katerim sva se seznanila od Prage do Dečina. Ta je povedal pregledovavcem, da nimam v kovčegu drugega nego perilo in nekaj knjig. Omenjena izjava je zadostovala, da carinarji niso brskali po notranjščini moje robe.

Popotniki vlačijo vse mogoče reči s seboj, da ne bi pogrešali udobnosti, ki so jej pri-

vajeni doma. Toda veliki kovčegi zavzemajo v vozu mnogo prostora ter so sopotnikom nadležni; prav tako je prenašanje s koldvora v gostilno združeno z marsikako sitnostjo, kateri se izogneš, ako si z malim zadovoljen. Moja, samo šest kilogramov tehtajoča prtljaga me ni stala nikakih stroškov, ker sem jo brez napora nesel, kamor je bilo treba. Ni dobro, ako poseduješ le toliko, kolikor lahko neseš, v tujini si pa vendar zadovoljen, ako rečeš sam o sebi: „*Omnia mea mecum porto.*“ Vsled tega se na lep način izogneš vsiljivosti postreščkov, ki jim tudi za majhno uslogo ni preveliko nobeno plačilo.

2. Saksonska Švica.

„*Providentiae memor.*“

Ti dve besedi so si izbrali saksonski kralji za svoje geslo. Kličeta jim v spomin, da jih varuje mogočnejši gospod, da jih vodi njegova previdnost in da naj zato zaupajo nanj. To geslo jim je pa hkrati vodilo, da naj so tudi sami previdni v izvrševanju vladarskih dolžnosti.

Domislil sem se omenjenega izreka, ko sem prišel v njihovo ozemlje. Tako-le mi je govoril neki glas:

Podajaš se med tuje ljudi v daljni svet. Tvoja pot se začneja šele sedaj, akoprav si že v inozemstvu. Kdove, s kom boš imel opraviti in kje ti je nastavljena past, v katero se lahko vjameš? Pazi torej na vsak korak, da ne prideš v kako nesrečo, in ne pozabi onih dveh besed: „*Providentiae memor.*“ Dovolj je zvijačnih ljudi, ki so zmožni, pripraviti te v škodo, ako jim zaupaš. Z nikomur ne občuj brez potrebe! Govori le toliko, kolikor je treba, sicer zna kdo vporabiti tvojo odkritosrčnost v slabe namene. Ako te vprašajo, kam si namenjen, imenuj bližnje mesto, kjer boš tisti dan ostal. Če poveš veliko daljavo, ni težko sklepati, da imaš precej pri sebi. Kadar plačuješ, ne kaži večje vsote denarja, temveč samo drobiž. Tvoj nastop naj te ne razodeva kot imovitega, ampak kot skromnega človeka, pri katerem ni česa iskati. Do vsakega bodi pri-

jazen, toda vedno oprezen, kajti neprevidnost te lahko dovede v položaj, ki ti ne bo prijeten.

Lepi nauki, kajne? Treba se je po njih ravnati.

Ves čas, skoro prav do Draždanov, se vije Laba poleg železnice. Ozko dolino obdajajo na obeh straneh nizki, zaraščeni hribi, menjajoč se s skalovjem. In kakošno skalovje je to! Tu dobiva podobo ozkih stolpičev, ondi čokatih stožcev; sedaj kaže obliko vitkih piramid, sedaj mogočnih čveterostranskih skladov, ločenih z globokimi razpokami drug od drugega. Nekaj sten je otesanih tako pravilno, da so slične orjaškim gradovom, in da bi jih imel za ostanke trdnjav, ako ne bi vedel, da jim je narava dala simetrično vnanjost. Ako bi se jim izdolbla še vrata in okna, bi težko verjel, da zgradbe niso postavili zidarji. Ni se čuditi, da zahaja toliko tujcev v te polabske pokrajine, znane z imenom saksonska Švica. Naslov je seveda pretiran, ker so švicarske gore desetkrat višje mimo teh neznatnih gričev. Saksonska Švica je le malenkosten spomin veličastnih višav, ki se dvigajo ne samo v Švici, temuč tudi v naši domovini. Toda čeprav gledé visočine daleč za našimi planinami, ima vendar saksonsko gorovje zaradi svoje izrazite formacije nekaj divnega na sebi. Vsaki skali so dali bolj ali manj poetično ime (Falkenstein, Königstein, Lilienstein, Feldstein, Sonnenstein itd.) Ne katere višine nosijo manj lepe naslove. Zovejo se n. pr. Große Gans, Kleine Gans, Katzenstein, Affenstein, Kuhstall, Schindelhorn, Spitzbübel, Ziegenrücken in še kako drugače. Kamenje sestoji iz peščenca, ki kaže ondi, kjer je okrušeno, svetlobelo barvo. V nekaterih bregovih so kamenolomi; da niso dolini v kras, umevno je po sebi. Ne more se dosti oporekati trditvi, da je ondi oskrunjena divna priroda, kamor stopi s svojo nogo človek, osobito ako hodi za dobičkom.

Na neki postaji sem dobil mnogoštevilno spremstvo. Vstopilo je precej gospôde, ki je govorila ono mehko nemščino, po ka-

teri se takoj spozna Saksonec. Napravili so izlet na Schindelhorn, hvalili lepi razgled in se pritoževali nad draginjo gostilnic. Pazljivo sem sledil njihovemu pomenkovanju, a ne toliko iz radovednosti, temuč zaradi tega, da se seznanim z njihovim dialektom. Moja bližnja soseda sta napeljala pogovor na dve kolesarici, ki sta ju nekje srečali in ki sta obe kadili smodčice. Eden omenjenih dveh sosedov, obdarjen s pesniškim vzletom, je izustil o novodobnih ženskah dober dovtip, katerega tudi zato ne morem pridržati čitatelju, ker se glasi v saksonski izreki, približno tako-le:

Ähret de Frauen, sä radeln und rauchen,
so dass mer fast keene Männer mehr brauchen.

Turistovsko središče je mesto Schandau na desnem bregu Labe. Ondi je vsaj toliko ali še več gostilnic in letovišč kakor navadnih hiš. Če imaš dovolj denarja, naseli se za nekaj dni v tem kraju, pa boš šel občutno olajšan proti domu! Dobiš tudi konjiča ali mulo, da te ponese na Kuhstall, na Winterberg, Prebischthor in še kam drugam. Da višine niso velike, spoznaš po tem, ker je vsaka umetno povečana s toliko in toliko metrov visokim razglednim stolpom, raz katerega je obširnejši pogled. Poleg mesta Schandau se izteka v Labo potok Kirniz. Ime ni drugega nego naša Krnica; ne smemo namreč pozabiti, da smo v bližini lužiških Srbov. Žal, da so naši samo grobovi, t. j. ostanki imen, ki kažejo, kdo je bil tukaj prvotni prebivalec.

Izmed vseh slovanskih plemen so imeli lužiški Srbi najbolj žalostno usodo, ki so jo, kakor priča zgodovina, nekoliko sami zakrivili. Ob času stiske bi se bili lahko združili s svojimi sosedi Čehi ali s Poljaki, toda klicali so raje Nemce na pomoč. Da niso popolno izginili iz površja, se morajo zahvaliti cesarju Karolu IV. (1347–1378), ki je vtelesil pokrajino Lužico češkemu kraljestvu. Vsled tega so ohranili do današnjega dne svoj jezik, akoprav nosijo sedaj, odtrgani od svojih bratov po krvi, deloma saksonski, deloma pruski jarem. Njihova glavna posto-

janka je mesto Budišin (Bauzen) ob vodi Sprevi. Tu imajo društveni dom „Matico srbsko“ in narodni muzej. Sredi mesta se zbirajo v cerkvi naše ljube Gospe, kjer se jim v domačem jeziku oznanuje beseda božja. V posebni časti jim je škof sv. Beno († 1106), ki je veliko lužiskih Srbov pridobil krščanski veri. Katoliški duhovniki so tudi tukaj — v protestantovski nemški Saksonski — najboljši in skoro edini varuhi lužiško-srbske narodnosti.

Od Schandaua dalje se vrsté mnogoštevilna poslopja na obeh straneh reke. Nekateri so si sezidali letovišča kar pod skalami; bržkone se jim zdi tako stanovanje bolj zanimivo. Lepo lego ima trdnjava Königstein, v kateri so bile skrite ob vojnih časih državne dragocenosti, zadnjič l. 1866., ko so se borili Saksonci kot avstrijski zavezniki zoper Prusa. Višek naravne lepote pa se pokaže nad vasjo Rathen. Tu štrlé navpične stene, razčesane v več oddelkov. Skupini skalovja pravijo Bastei. Imeli so gotovo dovolj denarja, ker so zvezali vrhove z dolgim mostom, podprtim s sedmerimi oboki, da se izprehajaš po višini, kakor bi bil na ravnem. Povsod na okrog se vzdiguje toliko in tako čudno razsekanih vrhuncev, da jim je bilo težko najti pravega imena. Zato so posegli tudi po duhovskih naslovih ter krstili skale v Nonnenstein, Mönchstein, Pfaffenstein in Papstein.

Pri mestu Pirna je konec saksonske Švice. Gričasti svet prehaja v prostrano planjavo in okoica se kaže še bolj obljudeno. Mislil bi, da so gosto posejane naselbine že predmestja draždanske metropole, toda precej dolgo je treba čakati preden dojdemo tje. Mimo nas bežé visoke hiše, nad katerimi se vali iz osivelih stolpov gost dim, kazoč, da so stroji pri delu. Tovarna sledi tovarni in vsaka nosi v mogočnih črkah napis, čigavo in kakšno je podjetje. Slednjič dim poneha. Mesto okajenih tovarniških stolpov se prikazujejo cerkveni zvoniki. Vedno bolj narašča množica palač z umetno vrejenimi vrtovi in drevoredi. Pripeljali smo se v kraljevo prestolnico ob Labi.

3. Prihod v Draždane.

V primeri s sijajem, ki sem ga gledal takoj ob prihodu v glavno mesto Saksonskega, sem se zdel samemu sebi kot plašljiv in neroden človek, ki se mu takoj pozna, da ne občuje z imenitno gospôdo, temveč je doma v pozabljenem gorskem selu med kmečkim ljudstvom.

Popotniki so klicali nosače ter jim oddajali prtljago z naročilom, da jo nesó tje in tje, ali pa pozivali izvoščke, da so jih peljali v izbrano gostišče. Postreščki in fija-karji so z uljudnim poklonom sprejemali ukaze ter jih kot najponižnejši sluge izvrševali prav veselo in točno, kajpada za dobro plačilo.

Stal sem nekaj časa pod visokim, krasno slikanim obokom glavnega kolodvora, čakajoč, da se je množica razšla, potem pa sem vzel kovčeg v roko in stopil na ulico. Napis mi pove, da je to Bismarkova cesta. Ob nasprotni strani stoje kar trije hôtéli skupaj, in kakor kaže vnanjost, vsi prve vrste. Drago bo, prijatelj, drago, ako si poiščeš v enem izmed njih gostoljubne strehe. Nič ne dene, saj nisi prazen. Da, vprašal bi lahko: Ali ima kdo izmed ponosnih meščanov, ki hitijo mimo mene, tako napihnen mošnjiček, kakor sem si ga napolnil jaz, ko sem se podal od doma?

Tedaj se oglasi samozavest, ki mi pravi, da vendar nisem tako skromen, kakor izgledam po vnanje. Ako bi bil posvetil kak radovednež v mojo notranjščino, našel bi bil ondi raznovrstnega denarja. V žepu so se nahajali bakreni in nikljasti penezi, da so v potrebi takoj pri roki. Usnjata denarnica je hranila v prvem oddelku srebro, v drugem, posebej zaprtem oddelku, pa so bili zaviti rumeni zlati. In če bi me bil preiskoval še bolj do živega, bi bil našel pod obleko zašitih precej bankovcev z večjimi ali manjšimi številkami. Torej pogum! Glavo povešaj takrat, kadar koga potrebuješ, da ti pomaga iz zadrege, a sedaj si samostojen. Ko se pa nagne blagajna h koncu, ej takrat že pripelješ barko pred domača vrata!

Stopim čez ulico ter si izberem izmed onih treh gostišč tisto z napisom „Hôtel Continental“. Veža je bila potlakana z leskečim raznobarvanim marmorjem. Po sredi je držala široka preproga v notranje prostore, okrašene z zelenjem in cvetjem. Ob voglih so stali v velikih posodah košati oleandri. Črno oblečeni hišnik je snel ob mojem prihodu z zlatom obrobljeno čepico z glave, pričakujoč povelja. Urno pritisne na brzojavno gumbico in takoj pride še bolj imeniten gospod, hotelski oskrbnik ali poslovodja. Obema se pridruži lično friziran uslužbenec s šopom belih listkov v roki in s svinčnikom za ušesom. Slavnosten sprejem!

Poslovodja se poda v pisarno, kjer je viselo v vrstah mnogo ključev na steni, pove onemu s svinčnikom za ušesom številko 53 in mu izroči ključ dotičnega stanovanja. Ta me povabi v majhno sobo, ki je imela komaj toliko prostora, da je stal v njej naslonjač. Vrh tega bi bila v tem čveterovoglatem zaboju popolna tema, ako bi je ne bila razsvetljevala svetilka. Urno zapre vrata za nama, in takoj se začne soba vzdigovati v višino. Ni preteklo toliko časa, da bi bil naštel deset, pa se že nahajava v tretjem nadstropju. Tu mi odkaze spremljevalec kvartir, položi bel listek na mizo, sname izza ušes svinčnik ter mi ga poda z opazko, da naj vpišem svoje ime in vse drugo, kar se čita v rubrikah. Jaz nisem odgovoril ničesar, ampak samo pisal o svoji osebi, kdo in kaj sem, odkod pridem in kam sem namenjen, vse po pravici. Potem se je strežnik priporočil in odšel.

Sobna oprava je bila okusno vrejena. Povsod eleganca in snažnost, le stene so kazale praznoto. Ves njihov kras je bilo veliko zrcalo, ki me je opozorilo, da naj tak, kakršen sem došel, ne hodim po mestu. Zaradi dolge vožnje po železnici se je nabralo na obrazu toliko premogovega prahu, da se je bilo treba dobro osnažiti, kajti ta stvar se te drži enako sajам jako trdovratno. Potem odprem okno, da se razgledam po soseščini, a ničesa ni videti, nego samo zi-

dovje. Mi ljudje z dežele, vajeni prostosti v lepi prirodi, ne bi mogli živeti v ozkem oklepu gosposkih salonov. Zato ne bi zamenjal še tako potratno opravljenega mestnega stanovanja, obdanega s stenami bližnjih hiš, za preprosto zračno sobico, iz katere sta očesu odprta gora in dolina.

Pa še neka druga reč se je morala urediti. Tirjala je zadostila, ki jej gre od dne do dne, pravcati „perpetuum mobile.“ Zaklenem nemo sobo, ki mi ne more služiti za drugo, kakor samo za prenočišče ter stopim iz zračne višine tretjega nadstropja doli v pritličje; ondi se nahaja brezdvomno kaka kuhinja.

Iz veže se je videlo na vrt, kjer so stale belo pogrnjene mize, vabeče k okrepčilu. Nad vsako mizo je bila razpeta šotoru podobna platnena streha, pod katero se bo prijetno odpočilo. Strežnik je slonel z obligatnim robcem pod pazduho ob košatem kostanju in čakal gostov, toda ob tem času — bila je tretja ura popoldne — se oglasi le malokdo. Takoj je bil pri meni z vprašanjem, s čim mi more postreči. Na predloženem papirju se je čital dve strani obsegajoč zapisnik raznovrstnih jedil, med njimi mnogo takih imen, ki jih nisem razumel. Ker nimam navade, da bi se vglabljal v jedilne liste, in si osobito po današnjem dolgotrajnem postu nisem želel imenitnega kosila, temveč sploh kaj gorkega, sem si naročil preprost obed ter bil z njim razen cene popolno zadovoljen. Natak ar se je vedel vljudno, kakor mu vелеva dolžnost, a še bolj se je kazal prijaznega, ko mu ni bilo treba pri poravnanju računa iz dveh mark ničesar dati nazaj. Dobra napitnina dela mogočen vtisk. Z njo razjazniš uslužbencu obraz ter si pridobiš v hipu njegove srce. Seveda traja ta naklonjenost le toliko časa, dokler ne odideš.

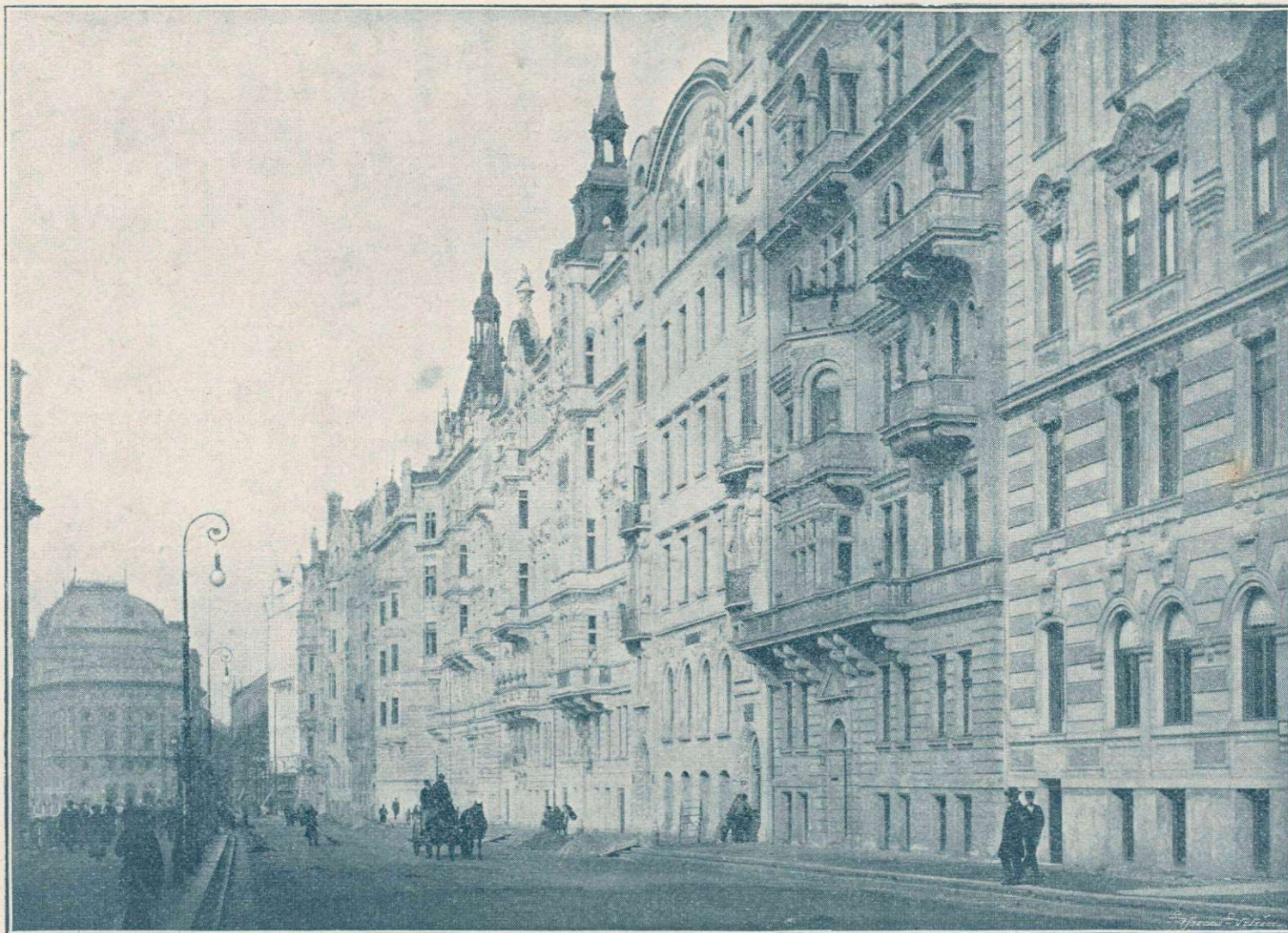
„V Draždanih se vidi gotovo mnogo zanimivega?“ začnem jaz.

„Prav veliko“, odvrne oni. „Že lega sama ob tako veliki reki, čez katero drži petero krasnih mostov iz starega mesta v novo, je vseč vsakemu tujcu, prav tako pa tudi mnogo-

vrstne umetne stavbe, muzeji, spomeniki in drugo.“

„Muzejem nisem poseben prijatelj“, odvrnem „ker so večinoma vsi vkrojeni po istem kopitu. Seveda se dobi tuintam kaj izrednega, kar zasluži, da se ogleda, sploh pa se raje bavim s prirodno lepoto in z lastnostmi ljudskega življenja, nego da bi letal iz razstave v razstavo.“

„Gledé lepega razgleda svetujem“, opomni moj tolmač „da stopite na Brühlovo teraso, ki se nahaja poleg Avgustovega mostu, ondi, kjer je kraljevi grad in katoliška dvorna cerkev. Ob vznožju terase teče Laba, po kateri plavajo čolni in parniki, na onstranskem desnem bregu pa se vidi skoro vse novo mesto. Ondi, v novem mestu, bi nasvetoval tudi obisk kraljeve knjižnice, ki jo

PRAGA: RIEGROVO NABREŽJE.

„A prav tukaj dobite nekaj takega, česar ni videti drugod. To je slavnoznana draždanska galerija slik, o kateri se obče trdi, da jej razen zbirk v Parizu, v Madridu in v Florenciji ni para na svetu.“

„Sem že čital in slišal o njej, zato jo gotovo obiščem.“

dobite v japonski palači. Mnogokrat se čuje pogovor o njej.“

Povedal bi mi bil še marsikaj, toda nisem hotel dalje sedeti na gostilniškem vrtu in tratiti dragega časa. Vstal sem in odšel, da se prepričam z lastnimi očmi o mestnih znamenitostih.
(DALJE.)

ROMAN ROMANOV:

FRANC KORITNIK IN NJEGOVA DRUŽINA.

I.

Franci je gnal živino na pašo, voli in krave so šli mirno naprej, vse glave so se enakomerno pripogibale in dvigale pri hoji in repi so mahali po muhah na desno in levo. Junci in telice pa so bili zelo razpoloženi. Skakali so na meje gori, puhali so naglas, tekali naprej in v stran in zopet čakali na mirno hodečo čredo.

Franci je šel za njo — bosonog fantek, črnih las in mirnega in lepega lica. V desnici je držal kratko šibo in potoma je odbijal z njo rožam glave in včasih je udaril po grmu in obtrgani listi so padli na tla.

Meseca junija je bilo to in lepo jutro je bilo tistikrat. Solnce se je bilo že napravilo na pot, že je pogledalo izza obžarjenih vrhov in radostni žarki so se razlili po holmih in dolinah. Rosa se je svetila vsepo vsod kakor biseri, po gričih in rebrih se je isknilo in rože so stale po polju z globoko upognjenimi glavami. V velikem hrastu sredi vaških pašnikov se je budilo poletno življenje, tuintam je zašumelo, v vrhu se je glasila vesela ptica, samotni hrošč se je dvignil izpod rosnih listov in je glasno odbrenčal.

Franci je prišel do hrasta in se je ustavil pred klopico, ki je stala ob deblu. Tončka je že sedela tam, drobna, dvanajstletna punčka bledega obraza in velikih oči. Velike in modre oči je imela in kakor bi bila sama žalost v njih.

„Danes pojdi stran, Tončka! Sam bom, moram misliti!“

Tako je rekel Franci lepooki pastirici in Tončka se je ozrla vanj s svojimi modrimi očmi.

„Moraš misliti?“...

Tončka je vprašala boječe in Franci je sedel in se obrnil v stran.

„Samo neumni ljudje ne mislijo...“

„Jaz sem menila, da mi poveš danes o mestu: velike hiše, ženske s klobuki in slamniki...“

„Misliti moram; zbogom, Tončka!“

Vstala je in odšla po griču doli k svoji živini. Lepo se je vse paslo in čulo se je enakomerno trganje trave. Včasih je prišla mimo leporejena krava, ustavila se je in je pogledala pastirico in odšla proti griču. Obstala je na sredi pota, sklonila je glavo globoko doli in se pasla dalje.

Franci je bil sam na majhni klopici pod starim hrastom, z rokami je podprl glavo in prste so pokrili njegovi veliki in črni lasje. Mislil je na mesto, kamor je bil šel prejšnji dan s svojo materjo, in sami lepi spomini so plavali pred njegovimi očmi. Zaželelo se mu je, da bi šel tja, naučil bi se marsičesa, in kadar bi se vrnil, bi prevzel službo učitelja in organista. Domislil se je, da bi hodil na izprehode z lepo in svetlo palico v roki, v svoji sobi bi imel fortepiano, med tednom bi učil vaške otroke in ob nedeljah in praznikih bi igral v farni cerkvi na orglje, kakor dela vse to njegov stric. Čemu pasti živino in biti dolgo dolgo pastir, potem delati na polju, dobiti v svojo last eno izmed zakajenih vaških hiš in delati lepo na polju dalje?... Človek, ki je še mlad in ima poguma, se poslovi od volov in krav, od pašnikov in od vasi in od doma se poslovi; v modre oči pogleda Tončki in reče: Zbogom... Zbogom voli in krave in pašniki in dom in vas, zbogom, modre oči, in zbogom, Tončka — in vreže si palico iz najbližjega grma in stopi naprej...

Veselo je bilo pri srcu Francitu, ko ga je objela misel, da bi šel na pot, sredi travnikov in trat, mimo gričev in holmov do mesta doli, in tako bi se pričelo novo življenje.

Solnce se je bilo že dvignilo nad vrhovi in zarja je bila izginila popolnoma. Tudi rose ni bilo več in rože so dvignile svoje glave kvišku, pisano-barvani metulji so jih obiskavali in se poslavliali. Za vasjo nekje so peli v polju mladi kosci.

Tončka je sedela daleč doli v dolini pod samotnim gabrom, gledala je v daljavo in dolgočas ji je bilo. Včasih je pogledala gori proti holmu in hrastu, gledala je dolgo časa in se je potem zamislila. Čuden je postal Franci v zadnjih časih in nič več ji ni nagajal. Niti udaril je ni več že dolgo. Tončki je prišlo na pamet, da je mogoče bolan in ji je bilo žal, da ga še ni vprašala. Mogoče ga boli tukaj . . . tamkaj . . . in je sam zase in čemerem. Mislila je, da bi šla k njemu, za roko bi ga prijela in lepo in nalahko vprašala: Ljubi Franci, ali si ti bolan? . . .

Tako je menila in je vstala in se napravila gori proti holmu. Vroče je bilo in v glavo jo je peklo, ko je prišla komaj na pol pota. Potegnila je rožnat robec čez glavo in je šla počasneje navkreber. Naпослед je prišla do hrasta in lepa in prijazno hladna senca jo je objela. Kakor poprej je sedel na klopi Franci, z rokami je podpiral glavo in prste so deloma pokrivali črni in dolgi lasje. Tončka je sedla rahlo k njemu, stegnila je roko in ga prijela za desnico in nalahko in ponižno ga je vprašala:

„Ljubi Franci, ali si ti bolan?“ . . .

„Ljuba Tončka, ali si ti neumna!“

Franci je dvignil glavo in se je na glas zasmel.

„Misliti moram, zbogom, Tončka!“ . . .

Vstran se je zopet obrnil, podprl je glavo z rokami, in Tončka je vstala in počasi odšla. Pod tisti gaber se je vrnila nazaj in Franci je ostal sam in je mislil dalje.

Šlo mu je po glavi, kje bi našel pot, kako bi bilo mogoče v mesto doli, do učenja.

Ob tej priliki je mislil na strica in predstavljal si je vse v vseh mogočih slučajih.

Na tistem ob mraku je odšel iz hiše, nikomur ni rekel besedice — mimo vogala, ob vrtni ograji, tam pod drevjem in na cesto in lepo naprej. Tuintam je malo strah, tuintam plašno zašumi, sence šinejo preko, sova zasovika . . . Glej, in prišel je do strica. Na vrtu je sedel z dolgo pipo v ustih, in Franci je pozdravil: „Dober večer, stric!“ . . . Začudijo se oči, namršijo se obrvi, sprijazni se zopet obraz in odgovor je prijazen in ljubezniv: „Pa kaj, Franci!“ . . . „Prišel sem, stric, zato in zato . . .“ Razveseli se obraz in upapolne besede se začujejo . . .

Tako si je predstavljal Franci, da je šlo vse lepo in brez težav od rok, ali pozneje mu je zopet prišlo pred oči popolnoma drugače in žalostno. Stric je pogledal z začudenimi očmi, namršil je obrvi in obraz se ni več sprijaznil: „He, v mesto, v mesto bi rad . . . He, v mesto je predaleč, domov imaš bliže in zavoljo tega — domov! . . . Noč je že — in hitro, Franci, ker je strah!“ . . .

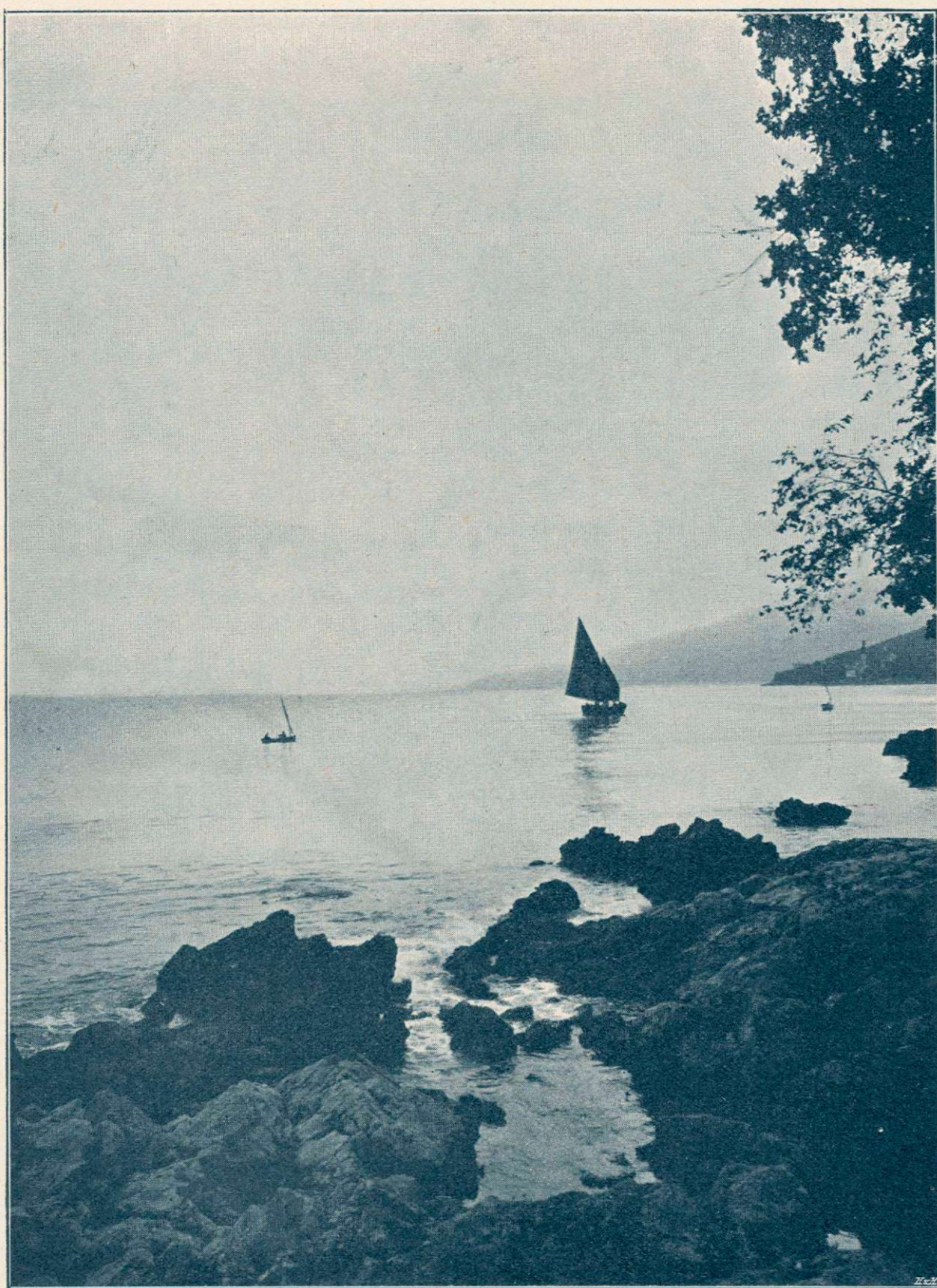
Na ta način je tudi mislil Franci in brezupno mu je bilo pri srcu in žalostno. Ali to je trajalo trenotek, in najlepša ugodnost se je odprla pred očmi . . . Na pot, Franci, ti, ki si se sam spomnil nanjo! . . . Kakor bi ga bil kdo zaklical s temi besedami, s čistim, močnim in jasnim glasom zaklical — je dvignil glavo vstal in se zravnal in pogledal okoli sebe.

„Zbogom, voli in krave in pašniki in dom, zbogom, modre oči in zbogom, Tončka — in vrezati palico iz najbližjega grma in po cesti naprej! . . . Kaj bi se bal človek tujine, ki ga ni strah pred sencami, ki švigajo preko ceste in lahko vzame pametno slovo od tega, kar ga je najbolj ljubeče vezalo nase in na svojo lepo in nikoli pozabljeno stran . . .

Tako je postal Franci vesel, da je šel po holmu doli in naprej čez dolino pod tisti gaber, kjer je sedela Tončka.

„Bog daj, modre oči, Bog daj, Tončka!“ . . .

Veselo je bil razpoložen in vesele poteze so bile po njegovem obrazu. Sedel je k njej

NA MORJU PRI OPATIJI.

doli v travo in odtrgal veliko kresnico, ki je cvetela tik njega. Zataknil jo je v Tončkine lase in hipoma se domislil in je vstal.

„Čakaj, Tončka, tako lepo te bom napravil, kakor sem videl v mestu . . . Čakaj, Tončka!“ . . .

Vstal je in ji je razplel kiti in je razpustil njene težke plave lase po hrbtu in po ramah

in je natrgal kresnic in drugih rož in jih zataknil po laseh. Potem je stopil korak pred njo in jo je opazoval z živimi očmi. Tako bled in tako silno droben je bil njen obraz, polno milobe je bilo v njem in modre oči so bile tako globoke in brezdanje . . .

„Vidiš Tončka, to se ne prispodobi na paši!“ . . .

Zasmejal se je zopet veselo in je hipoma pobral cvetove iz njenih las in jih vrgel v travo. In Tončki se je zdelo, da je šlo mimo nje nekaj zelo lepega, ki ne bo prišlo k njej nikoli . . .

Ob tistem času je bilo že zelo vroče, zakaj solnce se je dvignilo visoko nad gore in milijoni žarkov so se vsuli dol po vsi naravi. Živina je pričela dvigati glave, branila se je muham in je iskala sence. Več se ni pasla, in Franci in Tončka sta jo zbrala skupaj in odgnala skupaj.

Franci je po poti molčal, in Tončka ga je vprašala po vzroku.

„Ti ne vidiš tega, Tončka — ali pride!“ . . .

Važno ji je to povedal in Tončka je izpregovorila zelo začudena.

„Kaj?“

„Zbogom bom rekel — zbogom, modre oči, zbogom, Tončka, — in potem nikdar več . . .“

Tončka ga ni razumela in ga je vprašala še enkrat. Ali Franci se je premislil in je molčal.

Tako sta prišla molče do vasi in se razšla. Franci je gnal živino v hlev — najprej domačo kravo v domači hlev in potem sosedove lepe voli in lepe krave in telice v sosedov hlev. Potem se je vrnil na hišni prag in se je tam zamislil.

Mislil je na mesto in na svoje učenje. Človek bi vse lepo opravil, ako bi posegel v žep in bi prinesel vun pest svetlih desetih — ali tako je stvar nekoliko sitnejša. Hudo je, ako človek potrebuje denarje in poseže s prazno roko v žep in prinese vun zopet prazno roko — hudo je.

A Franci se je oprostil teh težav in se je spomnil na dobre in usmiljene ljudi. „Take-le najdem in dali mi bodo malo jesti in mogoče kako desetico, in oče bo preskrbel obleko — in na ta način pojde . . . Mirno se bo vleklo naprej, prišla bo jesen, Franci v šolo, prišla zima, pomlad, poletje, Franci domov . . . in zopet jesen, in Franci v šolo, in tretja in četrta jesen in konec . . . Tako se bo vleklo naprej do konca, minilo bo in človek sam ne bo vedel, kako.

Tedaj se je bila vrnila mati s polja, z veliko košaro se je približala, zasopljena in znojna.

„Kaj delaš, Franci? — Pojdi k očetu na polje!“

Vstal je in je poiskal motiko, na ramo jo je del in se je izgubil za vogalom.

Oče je okopaval na njivi krompir in Franci je prišel in je pričel na drugem kraju. Daleč je bilo od očeta do sina, in ko je oče začul kopanje se je obrnil.

„Kaj si prišel? . . . Prav, da si prišel!“ . . .

Franci ni ničesar rekel in oba sta delala mirno naprej.

„Vroče je!“ . . .

Oče je izpregovoril z močnim glasom in se je oprl na motiko.

„Vroče“ — se je oglasil Franci in si je z rokavom otiral pot. „Dobro je stricu, ki ne rabi motike in sedi v senci in v hladu . . . Tako je . . . če gre človek v mesto . . .“

Franci je dvignil motiko in jo zasadil v zemljo.

„Jaz bi tudi šel . . . v mesto . . .“

Te besede je izpregovoril med kopanjem in potem je delal molče. Tudi oče je že zopet dvigal enakomerno motiko in tako sta delala oba enakomerno naprej.

Ura v vaškem zvoniku je bila dvanajest in potem je zazvonil zvon prijetno in naglas. Lepo se je razlegal daleč naokoli, in oče in sin sta prenehala in se razkrila. Stala sta še tako nekaj časa in potem sta odšla proti domu.

Že se je kadila na mizi velika skleda krompirja. Lončena je bila in belo opisana, in Franci se je domislil na strica. Opoldne stoji na mizi bela skleda, beli krožniki okoli nje in lepe in svetle žlice od kovine. Mislil je tiho in je zajel z leseno žlico samo tu-intam.

„Jej, Franci, jej! — Pa zakaj ne bi jedel?“ . . .

Mati ga je silila in porinila z žlico na njegovo stran bolj zabeljene kose.

„Saj jem!“

Franci je zajel v veliki lončeni skledi, in dve muhi sta se prijeli in padli v žlico.

Franci je vrgel vse skupaj pod mizo in je zajel na novo. Mislil je na strica. V sobi je mirno, redkokje leze samotna muha, okna velika in rože na njih, bela skleda na mizi, beli krožniki okoli nje in žlice od kovine...

Po kosilu sta odšla z očetom na polje, in za njima je prišla tudi mati. Delali so na njivi ob tisti veliki vročini. Peklo je v glavo, v hrbet, od vseh strani in povsod, in znoj je tekel po obrazu, po prsih, po telesu... Molčali so vsi trije, samo redko, redko je izpregovoril kdo posamezno besedo.

Ko je minevalo popoldne, je odšla mati proti domu. Vrnila se je kmalu in je prinesla vode in kruha. Trdega, popolnoma črnega kruha je prinesla, ki se je drobil v ustih in je bil samo za lakoto.

Franci je zopet mislil na strica, na lepo pobeljeno sobo brez muh, samo redkokje leze katera, na mizi hleb belega, pšeničnega kruha, visokega, lepodišečega...

Minilo je naposled popoldne in skrilo se je solnce. Zašlo je za najvišje vrhove in v rdečem škrlatu so se videli v daljavi in nad njimi je gorelo nebo od svetle žerjave. Polagoma je prihajal na polja in njive hlad, polagoma se je temnilo nebo in že ni bilo več škrlatastih vrhov, in že ni bilo več svetle žerjave. Temna gorska slemena so stala v daljavi, in stemnelo je bilo nad njimi nebo. Pričelo se je mračiti, prihajal je mrak od vseh strani, iz gozdov, iz dolin, iz vznožja gori in se je pomikal proti vrhu, in od neba dol in se je pomikal proti vznožju, legal je po dolinah in po holmih in je naposled zakril daljave.

Franci in oče sta bila na poti proti domu in ko sta stopila v sobo, se je že kadilo na mizi. Zopet je bila na mizi velika lončena skleda, globoka in belo opisana in lesene žlice so ležale okrog nje. Sedli so okoli mize in so zajemali v veliki skledi; muhe so letale okoli, lazile po mizi in se zbiralale ob kaplji, ki je bila kanila od žlice.

Po večerji je šel Franci pred hišo in je sedel tam na staro klop. Lep večer je bil vse naokoli in Franci je mislil sredi tega lepega večera svoje velike misli. Čakal je,

da utihne v veži, da postane po hiši mir in tedaj se napravi na pot.

Potihnilo je naposled in Franci je vstal in je šel na tihem od hiše – mimo vogala, ob vrtni ograji, tam pod drevjem in na cesto in lepo naprej...

Večer je bil lep in prijazen. Polno zvezd je gorelo na nebu in celo rimska cesta se je natančno videla. Šla je preko neba, tuintam je bila širja in tuintam ožja in popolnoma ozka... Luna je plavala na vzhodni strani in mehka mesečina se je razlivala po naravi. Po drevju, ki je rastlo ob cesti, je pogostokrat zašumelo. Bila je sapa, ki se je zbudila hipoma in je pihnila mimo in včasih tudi samotna ptica, ki se je bila zakasnila na ta večer in ni imela pravega prenočišča.

Včasih je prišla na cesto samotna senca, zamajala se je in se je majala naprej in izginila. Menda je šel popotnik čez cesto in po kolovozni poti naprej gori proti šumi...

Tudi sova je priletela v bližino, sedla je na sleme samotnega kozolca in je na glas in plašno zasovikala. Zazvenelo je mrzlo in preplašeno in strah je bilo. Potem je sova odletela proti hosti gor in zopet je bilo mirno in tiho.

Franci je bil že na pol pota in tedaj je slišal pred sabo glasno petje in se je domislil na vaše fante. Bal se jih je in je stopil na stran in se skril v obcestno grmovje. In pesem je prihajala bliže in bliže, že se je čula vsaka beseda, že se je natančno vse razumelo in sence so se pokazale po cesti; fantje so prišli in so odšli pojoč naprej...

Gubila se je zopet pesem v daljavi, tiše in tiše se je čulo, in Franci je stopil izza grmovja in nadaljeval svojo pot.

Že se je videla v mesečini bela hiša in Franci je pospešil korake, celo potekel je in se je potem zopet ustavil, da si oddahne in stopi mirno in pametno pred sirica, ki sedi na vrtu in kadi tobak.

Odrinil je vrata sredi vrtna ograje in je stopil na vrt. Takoj je opazil strica, ki je sedel pri kamniti mizi, dolgo pipo v ustih in nazaj naslonjen.

„Dober večer, stric!“ . . .

Stric se je sklonil naprej in se je globoko začudil. Še enkrat je natančno pogledal in dalje naprej se je sklonil.

„Kaj si res“ . . .

„Jaz sem — Franci — jaz“ . . .

„Pa kaj“ . . .

„Prosim lepo, o stric, da se ne bi nad mano jezili“ . . .

Franci je pričel potihoma in je po prvih besedah nekoliko postal.

„Pa kaj“ . . .

Zopet se je oglasil stric in začudenja poln je bil njegov obraz.

„Teško mi je biti pastir in žalostno mi je, kadar okopavam krompir ali koruzo“ . . .

Franci je zopet prestal in malo počakal.

„In? . . .“

Stričev obraz je bil isti, kakor prej: začudenja poln in oči uprte v fanta

„Odkar sem bil v mestu . . . jaz nič ne vem, o stric, prišlo je in zdaj mi je težko in žalostno . . . Jaz mislim, da bi šel od doma, v mesto bi šel do učenja . . . Jaz mislim, da mi ne bi bilo potem več težko in žalostno . . .

Stric se je začudil še enkrat in potem se je nasmehnil.

„Le pojdi domov, Franci; in to se bomo že še zmenili. Deset je ura, hitro, Franci, ker je strah!“ . . .

Stric je vstal in je stopil k njemu. Prijel je fanta za rokav in ga je obrnil proti vratom.

Franci je odšel popolnoma tiho, ker je čutil globoko v svojem srcu veliko ponižanje in pobitost.

Kam bi šel, mali revček, ko ne moreš, kam bi šel, ponižni beraček? . . . Tako se je zdelo fantu, kakor bi ga smešile za njim izrečene besede, na skrivaj za njim povedane tam izza jarka, izza tistega grma zadaj od silno hudobnega človeka . . .

Kaj sanjaš, neumni pastirček, kaj sanjaš, revni ciganček . . . Še se je zdelo fantu, da čuje besede za sabo, da jih je polno za njim, zaničljivih in preziranja polnih, da prihajajo vsak hip; kadar zašumi drevje, da

se jih vsuje nanj velika tolpa, kadar zašepče po grmovju, da jih vstane poltiha množica . . . Hitro je šel, potekel in zopet šel, postal za trenotek in posluhnil in naglo nadaljeval svojo pot . . .

Pozno je bilo in zvezde na nebu so gorele mirno naprej in luna je plavala med njimi. Sapa je zapihala pogostokrat, zašumelo je po drevju, zašepetalo je po grmovju in med žitom na polju je vstalo poltiho šepetanje . . . Netopirji so letali semintja, letali so komaj par pedi od ceste in se dvigali zopet kvišku v naglih kolobarjih. Tam . . . tu . . . visoko, naravnost nad glavo, tam daleč . . . samo majhno od gorskih vrhov se je vtrnila zvezda in izginila . . . Samo tu in tam trenoten šepet, semintja preplašen glas . . . in tiho je molčala lepa poletna noč . . .

Franci je prišel do doma tih in pobit, zlezel je na pod in legel na slamo. Truden je bil in izmučen in je zaspal. V spanju je bil nemiren, sanjal je strašne sanje, in potem je prišlo na vrsto zopet lepo in prijazno . . .

Zbudil se je zelo zgodaj; komaj se je bilo zdanilo in komaj so bile ugasnile zvezde. Prišel je doli in je stopil v vežo. Tudi mati še ni bila po koncu in tako je vzel sam kos črnega kruha in si ga nadrobil v mleko in zajutrkoval. Potem je vzel kravo iz hleva in sosedovo živino je vzel s sabo na pašo. Veselo je šla živina pred njim, in Franci je stopal zadaj tih in zamišljen.

Na pašniku je bil sam; ni bilo še Tončke, in na ta način ga ni nihče motil. Sedel je na klopi pod hrastom in sredi lepega in svežega jutra se je budilo v njegovem srcu zelo mnogo krepkih in mladih misli. Mnogo moči je ostalo v njegovi duši ob tistem jutru in zbudil se je nov pogum.

„Pojdem in pojdem in se poslovim od pašnikov in od volov in krav in se dvignem nad vaščani . . .“

Veselo je zopet mislil Franci in je razlagal sam sebi o svoji bodočnosti . . . „Šel bom in bom prosil mater, lepo jo bom prosil kakor nikoli, pokleknil bodem in dvignil roke . . . Zakaj bi nadlegoval strica, ki me noče in nemara . . . Za rokav me je

prijel in me obrnil proti vratom: Hitro, Franci, ker je strah..."

Zdani se je, in Tončka je prišla. Kakor tisto jutro, tako je bil svež njen obraz in vesela je prihitela gori proti hrastu.

„Kaj si že tukaj, Franci?“ ...

Sedla je knjemu in se igrala z makovim cvetom.

„Ti, kaj si pa povedal včeraj, ko te nisem nič razumela?“ ...

Franci se je obrnil proti njej in izpregovoril veselo in ponosno:

„To sem rekel, Tončka, da se bom poslovil od volov in krav in od pašnikov in od tebe in pojdem v mesto v šolo!“

Tončka je pogledala z začudenimi očmi in se je potem zamislila. Na spomin ji je prišlo, da bo sedaj sama na pašniku, da bo prišel Franci samo redko domov in se ne bo nič več zmenil zanjo ... „Sram ga bo pred mamo, pred ponižno pastirico in se ne bo ozrl name nikoli več...“ Težko ji je bilo naenkrat in zato ga je vprašala:

„Potem te bo sram pred mano .. Ali te bo sram?“

„Nič me ne bo sram...“

„Oh, bo, bo...“

Tončka je omenila s prepričanjem in žalostno in potem je bila tiho.

„Pojdem kmalu ... drugi mesec pojdem. Nekega dne, Tončka, bom prišel in ti bom rekel, z bogom, kar naenkrat bom prišel in se bom poslovil...“

Po teh besedah je tudi Franci utihnil in je mislil na mater, kako bo stopil k njej in jo bo poprosil. Mislil je in je trdno upal, ker je vedel, kako je dobra njemu, ki je njen edini otrok.

Tako je mineval, čas in Franci in Tončka sta zbrala živino in jo gnala proti domu. Ko je prišel Franci domov, je našel mater popolnoma samo v veži pri ognjišču. Zamisljena je bila in ko ga je opazila, se mu je približala in stopila k njemu.

„Stric so bili tukaj...“

Franci je stal mirno pred njo in je molčal.

„Kaj si pa šel včeraj tako pozno ponoči k stricu?“...

„Pastir ne bi bil rad, mati, ne bi bil rad kmet, v šolo bi rad in v mesto...“

Potem je umolknil in tudi mati je molčala.

„Stric noče... Stric me je prijel za rokav in me obrnil proti vratom...“

Franci je zajokal naglas in materi se je smilil.

„Bodi pameten, Franci; brez denarja ni mogoče!“

„V mestu so dobri ljudje, dali bi malo jesti, samo malo vsak dan, vi bi plačali samo za stanovanje, čisto malo... Lepo prosim, mama!“ ...

Zajokal je in je pokleknil in je zaprosil, in materi se je globoko zasmilil.

„Počakaj, Franci, da pride oče...“

Zasijalo je upanje, zasvetilo se je v mladih očeh in solze so se posušile...

Franci je nemirno čakal očeta in ko je prišel, so sedli k mizi in so obedovali. Franci je nemirno poslušal, kdaj bo izpregovorila mati, kdaj bo pričela počasi in mirno: stric je bil tukaj... Ali mati je molčala.

Minilo je bilo kosilo in tedaj šele je izpregovorila mati.

„Pojdi, Franci, in pelji voziček na njivo; midva prideva za tabo!“ ...

Tedaj mu je bilo jasno pred očmi; pokrnil je klobuk in je šel po voziček in ga je peljal proti njivi. Težko je vlekel in silno mu je bilo vroče, ali vse je komaj začutil; mislil je samo na očeta in mater, ki govorita o njem in prideta za njim in mu povesta: Pojdeš, Franci! ...

Veliko veselje ga je obšlo... Glej, sredi polj in travnikov proti mestu, učiti se tam in se vrniti velik in ponosen! ...

Mislil je na mesto in na velike hiše, na lepe vrtove in na senčnate drevorede. Kadar bo čas, pa bo šel in bo sedel na lepo klop vso odeto v prijaznih senc prijeten hlad. Veliki široki kostanji bodo stali okoli in okoli, lepo bodo zeleneli in cveteli bodo mogoče, lep vonj bo plaval doli od vrhov in tuintam bo zapihala sapa in belo cvetje se bo vsulo po peščenih tleh...

Franci je pripeljal voziček na njivo in je čakal na očeta in mater.

Solnce je stalo sredi neba in je pripekalo z veliko silo na zemljo. Vse je molčalo široko naokoli, samo kopanje kmetov po njivah se je čulo po razpaljeni okolici. Nobene sape ni bilo od nikoder, nobena bilka se ni zamajala sredi polj in tuintam je stalo samotno drevo polno sadja in z globoko povešenimi vejami.

Franci je opazil, kako prihajata izza ovinka oče in mati, dvignil je glavo in je strmел v tisto stran. Prihajala sta bliže in bliže in

naposled sta stopila na njivo. Franci je vstal in se je približal materi.

„Pojdeš... Nekaj boš dobil od doma, in če ne boš mogel živeti, se boš vrnil... Če ne boš mogel živeti v mestu, boš prišel nazaj domov...“

Franci je obstal na mestu, njegov obraz je obdala silna radost in zavoljo nje ni bilo nobene besede iz ust. Oče in mati sta ga gledala z začudenimi očmi in skoro milo jima je bilo pri srcu. (DALJE.)

JOŽ. BEKŠ:

BÖCKLINOV DAN.

ODA.

Tvoj pogled je plah,
a mene ni strah
med grobovi...

Če ciprese ječé,
mi vriska srce,
če zvonovi
melodijo temni
mrličem pojó,
zame so to sladki glasovi.

Poglej —
vsenaokoli
je prepeto nebo
z oblaki sivimi —
o kakor prej
nikoli
je Böcklin danes
med živimi...

Čuj ciprese, kako ječé,
kako se krčevito stiskajo,
in glej, kako se na grobovih
tam zlati križi bliskajo.

O, kako dvigujejo
pred oblaki žalostne vrbe

trepetajoče roke
in kako se pred njimi
ponižujejo —

A oblaki so trdi in mrzli vsi
baš kakor je prav pozimi,
za vrbe-žalujke še mar jim ni
kar dalje plôvejo.

A ti trepetaš in ti se bojiš,
če Böcklin je danes med živimi,
če vidiš njegovo strašno roko,
ki orje med oblaki sivimi
čez celo nebo...

Mladenka, ne boj se, ne boj,
in ne dramí očeta,
ki tu v grobu spi;
saj si pri meni ti
in jaz sem s teboj!

Glej, tudi tukaj blesti se križ,
kjer spi dobri oče tvoj,
kjer moja sestra spi,
kjer tudi ti
z menoj
zaspiš..

FR. KS. STERŽAJ:

V TEMNI SVETI NOČI.

ČRTICA.

ilo je na sveti večer.

Prav po malem je naletaval sneg. Nežen in droban je bil kot ivje. Tal se ni prav prijemal, ker je bil lahak in ga je veter razpihaval na vse strani. Le v zakotjih bodovlske grape se je oprijemal, pa še tam ne posebno, skoro kot bi se bal, da ga veter ne odnese drugam.

V zadnjem kotu v grapi je imel svojo kočo Presetnikov Gropa. Že stara in okajena je bila. Letnica na vratih je kazala 1712. Tedaj je bila kočica postavljena, in ni čuda, da so bile stene razpokane in slabe.

Tisti večer je bil Gropa sam v koči, kakor navadno. Bil je mož bolj čokate postave, širokopleč, in njegovi lasje so bili kakor zunaj pašniki — tupatam belo, vmes pa grvina resja in trave.

Za ljudi Gropa ni maral. V samoti je zrasel in osamljen je ostal. Tudi ženiti se ni hotel. V samoti pa se človeku srce kaj rado zapre, in težko se dobijo oni skrivnostni ključi, ki bi ga zopet odprli . . . Včasih, ko je imel še očeta in mater, Gropa po dva dni ni bilo domov. S puško je lazil okoli po gozdeh — ne mené se zato, ali sme ali ne. Onadva sta ga večkrat prijemala zaradi tega — pa je bil gluhi in slepi za opomine. Je bil pač sin gora in zrasel v gozdeh — kakor gabrova grča, nad katero se trudi lesár, da bi jo razbil, pa se ne dá. Da je bil tak, sta mnogo zakrivila tudi starša, ki sta bila preveč popustljiva.

Bilo je torej na sveti večer. — Gropa je sedel za mizo in kadil iz kratkega vivčka. — Zunaj pa je nalahno naletaval sneg. Poltema je vladala v sobi. Prijetna toplota se je širila od starikave peči po izbi, lahna

in omamljiva skoraj kot pomladanji vonj vijolic. Tobačni dim je polagoma plul po sobi. Tuintam so predrli tišino svetonočni zvonovi, semterja se je čulo šumenje potoka v grapi.

Nemo je sedel Gropa, vlekel iz vivčka in si v presledkih natočil sadjevca. Pri tem pa so mu vstajale misli hitre kakor vetrec zunaj, ki je raznašal sneg — opojne in mamljive, kakor žganje, ki ga je pil. Pri srcu pa mu je prihajalo prijetno in toplo . . .

Ej da! to so bili časi, takrat, ko je še hodil po gorah na lov, ko je tako prosto in brez strahu stopal za sledovi bistrinogih srn! . . . Kaj mu je bilo vse drugo mar? Nič! Drugi so se izgubljali po gostilnah ali so voglarili — njemu pa je bila puška vse — gostilna in dekleta. — Škoda, da so se ti lepi časi končali tako strašno, tako grozno. — Gropa je bil divji lovec, strasten in odločen — in to mu je ugonobilo vse ono prijetno zadovoljno življenje in mu prineslo samo nemir in pekočo vest. Res, ravno nocoj dvajset let je bilo — Kako že?

Gropa je iznova nabasal vivček, počasi in polagoma prižgal in parkrat krepko potegnil iz njega, kakor bi hotel odgnati težke misli, ki so se ga lotile.

Da, da! Ravno na nocojšnji večer je bilo. Doma so sedeli pri večerji vsi štirje, oče in mati in on ter sestra Mina. O svetem večeru so se pogovarjali. Trska v čelesniku je gorela v rahlih, tuintam pojemajočih plamenih, od velike zelene peči se je širila prijetna toplota po izbi, nad jasicami je brlela leščerba, pojemala in zopet zasvetila — zunaj je nalahno padal sneg, vetrič ga je raznašal na okolu, v daljavi se je tuintam posvetila svetloba baklje in zopet ugasnila.

In tedaj je Gropa vstal izza mize, se prekrižal in molil.

„Ali greš še kam nocoj, Gropa?“ je vprašal oča.

„Grem, proti Stanišču po gozdu“ — je odgovoril sin in segel za prečnik po puški.

„Nocoj, Gropa?“

„Nocoj, saj bom jutri že pri maši v mestu.“

„Ne spodobi se, doma mi bodi, Gropa!“ je zagrmel oče in vstajal od mize. „Nocoj je sveti večer.“

„Kaj pa naj počnem?“

„Če družega ne veš, pa spat pojdi! Na lov nocoj ne boš hodil!“

Nekam resne in težke besede so bile očetove besede.

„Pa zakaj ne?“ je vprašal Gropa.

„Zato ne, ker jaz pravim in ker je nocoj sveti večer.“

„Naj bo kar hoče! Jaz grem!“ In Gropa je odšel — ne mene se za očetove besede.

Zunaj pa je začela burja pihati in raznašati sneg na vse strani. Gropa se ni zmenil ne za burjo ne za sneg. Tiho in oprezno je stopal proti gozdu, sekiro na rami. Da, kdor bi ga tako srečal, bi bil mislil: to je zakasnel drvar, ki se vrača proti domu. V škornjih na desni je imel skrito cev — kopito pa pod kamižolo na hrbtu. Previdno se je oziral naokoli in stopal dalje.

Suha, trhla vejica je počila pod njegovimi nogami. Obstal je in pazno gledal okrog sebe; njegove oči so skušale prodreti to tajinstveno gozdno tišino in na posled so obstale na dveh iskrecih se točkah v deblu starikave, trohnele bukve.

Kakor dvoje žarečih in premikajočih se kroglic. —

Gropu so se naježili lasje. Prav čutil je, kako se mu je nalahno dvignil klobuk. Mraz mu je stopil po hrbtu in nekaj težkega mu je prišlo v noge. Skoraj se ni mogel ganiti. Prsti na roki so se krčevito oprijeli toporišča. Nekaj mu je reklo: „Sveti večer je, vrni se!“

Žareči točki sta se premaknili in izginili. Nato zategnjen, čuden, tožen glas, ki se je

trenutno razširil po gozdni tišini in zopet zamrl. Ognjeni točki sta se zopet pokazali.

„Hvala Bogu, saj je le sova“ — Gropa se je oddahnil in stopil naprej.

Sova je zafrfotala s perutnicami in zletela. Kako čudno se je razlegalo po gozdu! Skoro bi se bil Gropa iznova polotil strah. Pa premagal se je. Še nekaj korakov — in divji lovec je stal ob debelem bukovem štoru, pred njim pa se je raztezala mala, s snegom pokrita ravninica.

Previdno in počasi je potegnil puško, jo sestavil ter nabasal. Potem je obrisal sneg z bukovega štora in sedel nanj. Puško je naslonil čez kolena in čakal.

Tukaj mora priti danes na strel. Sledil in opazal je že več dni, pa nikdar ni mogel priti do strela. Srne so bile predaleč — kakor bi čutile njegovo navzočnost. Danes pa mora priti do strela. Za gotovo — saj je vzel doma praprotno vejico iz kresnega venca, in v njej je bilo seme...

Vse tiho v tej temni sveti noči, tako tiho kot v domači cerkvi. Zdaj je neki glas pretrgal tišino. Gropa se je zdrgnil, napel petelina in čakal. Gledal je na vse strani, kje se pokaže divjačina. Varno in pazno je tiščal puško k sebi. — In tedaj se je pokazala izmed nizkega grmičja rogata glava in za njo vitko, lepo zraslo srnjakovo truplo. Lep je bil zares. Gropu je vztrepetalo srce, kri mu je silila v glavo, nemiren je bil in razburjen. A samo nekaj hipov. Srnjak se je previdno oziral okoli. — — Vse varno. In gotovih, počasnih korakov je prihajal vedno bliže brezskrbno — in za njim še eden, še dva...

Gropu je zaigralo srce. Praprotno seme se je obneslo. To je prav naredil, da je bil šel na lov ravno danes in vzel s seboj to čudodelno seme... Še trideset korakov — — še dvajset. — — Nato pok — in še eden. Dve srni sta obležali v snegu. — — In ravno ko je Gropa vtaknil nov strel v cev — ga je nekdo prijel za ramo:

„Stoj, kdo si?“

Gropa se je prestrašil. Skoro bi mu bila puška padla iz rok. A hitro se je zavedel.

Vrgel se je naprej z vso silo in nato v stran, stopil za bukev, vrgel puško na lice ter čakal.

„Ha, zlodej!“ je zaklel oni. Bil je gozdni varih in lovec. — Gropa ga je dobro poznal in celo prijatelja sta si bila. No tukaj, je dobro vedel, neha vse prijateljstvo. Dolžnost in služba sta pred prijateljstvom, in lovec bo tvegala rajši življenje nego pustil njega, da bi ušel. Torej boj na življenje in smrt! In danes je sveti večer! — Ne vda se pa ne, nikakor ne, naj velja kar hoče — čuvaj ga prijeti ne sme... Ta sramota...

Kranjska narodna noša.

„Stoj, kdo si! Ustrelim!“ — In res — tik mimo bukev je zletel lovčev strel. Nekaj zrn je celo odškropilo od debla — Gropa je stal nepremično.

„Zlodej — imej pamet in vdaj se tu!“ Prijatelj lovec se je bližal prostoru, kjer je stal Gropa, od strani in se varno posluževal débel v obrambo.

Gropa je uvidel, da mu ne bo mogel uiti. Ali on ali jaz! — Hipno mu je šinila misel. Toda — morivec, ubijavec? — In to celo na sveti večer — Lovre, tvoj prijatelj!

„DOM IN SVET“ 1906. ŠT. 1.

— In vendar — če ga pustiš? — Ti si nesrečen, zasramovan, zaprt. —

Lovec je prihajal vedno bliže.

Gropa je hotel poizkusiti zadnje, da se reši sramote.

„Lovre“ se je oglasil, „bodi pameten, jaz sem!“

„Gropa, ti?“ —

Skoro neverjetno, nezaupljivo je bilo vprašanje.

„Da, Lovre! Pusti me, naj grem —“

„Oddaj orožje!“

„Nikdar — razen, če me ne naznaniš!“

„Moram! Prisegel sem!“

„Torej nobene rešitve?“

„Oddaj orožje in pusti se vkleniti!“

„Nikdar!“

„Gropa!“

„Lovre!“

Kakor iskre na nakovalu od vročega železa, ki po njem vdarja kovač, so padale besede.

„Gropa! Vdaj se! Bodi pameten —“

„Pusti me! — Če hočeš, ti dam puško — samo mene pusti — in ne izdaj me!“

„Ne morem!“

„Res ne?“

V istem trenutku se je zabliskalo in lovec Lovre je kriknil ter padel vznok. Puška je odletela daleč v stran.

In Gropa se je polotil strah in groza. Kakor zadet srnjak je poskočil in bežal, bežal kar naprej, naprej — — —

Sneg je naletaval, veter je pihal, drevje je šuštel — on pa je bežal in bežal — — —

In od tedaj je dvajset let. Kakor takrat, se je zdelo Gropu nocoj po dolгих dvajsetih letih v temni sveti noči! —

In kakor bi ga nekaj dvignilo pri tem spominu — je planil Gropa pokoncu, izvrgnil čašico žganja, kakor bi iskal poguma, zagrabil dvocevko izza prečnika in stopil skozi duri... Mrzel veter in sneg sta mu udarila v obraz. A Gropa se ni zmenil. Stopal je proti hribu — po oni poti, kot pred dvajsetimi leti.

Sneg je naletaval, burja se je z njim igrala in ga nasipala v zatišjih. Stopinje so se vdi-

rale. — Skoraj tako, kakor pred dvajsetimi leti v oni temni, skrivnostni, nepozabni sveti noči.

Še nocoj — Kakor bi ga nekaj gnalo, nekaj klicalo — še nocoj — še enkrat po dolgih dvajsetih letih — še enkrat na lov. — Mora iti! Mu ne dá miru! Nekaj ga žene . . . Naj bo, kar hoče!

Iskali so morivca, tedaj, pred dvajsetimi leti — iskali sledu — a burja in sneg sta vse zametla! Samo črva v notranjosti nista ugonobila in podsula s snežnobelo odejo. Ta ni miroval, ta ni počival, do danes. In danes! — Dolgih dvajset let ni pogledal Gropa puške, ni šel na lov iz strahu in groze nad tistim dejanjem. Puška je počivala vseh dvajset let na istem mestu. Gropa se je ni dotaknil, strah ga je bilo pred njo. Kadar jo je zazrl, mu je očitala strašni greh... Nocoj ga spremlja nemara zadnjikrat! Na zunaj je že vsa zarjavela, skoro nerabna. Bodi! Še enkrat na lov, potem nič več. — Toda če ga kdo dobi? Kdo, kdo? — Saj je nocoj kakor nalašč. — Kakor pred dvajsetimi leti . . .

Gropa je spreletel mraz po vsem životu . . . Proč neznosne misli! Samo še enkrat in nikoli več. In danes ne bo streljal, če bi prav naletel na lovca, nikdar! Samo zato gre, da si zunaj potolaži ta nemir, to strašno vest . . .

Drevje je molčalo, sneg je naletaval — burja je tuintam zapela ob vejevju žalostno, mrtvaško pesem.

Gropa se je ustavil na onem mestu, kot pred dvajsetimi leti v oni temni, skrivnostni sveti noči.

Ono staro bukovo deblo — je izginilo — preperelo in razpadlo v gnoj. Sicer pa vse, kot takrat.

Gropa je sedel na skalo in naslonil puško na koleno. Potem je pogledal naokoli. Ravnica kot nekdej. Niti onega leskovega grma niso posekali, kjer se je bil takrat prikazal srnjak. Ravno tak je, samo večji.

Gropa je počasi napolnil puško in čakal . . . Sneg je padal, burja se je zigravala s snežinkami, sicer pa vse tiho.

Gropa je zrl z vso silo svojih oči proti oni strani. Vse mirno! — Ne, tam se nekaj giblje, nekaj nejasnega, nekaj čudnega. — Ali je srnjak? — Gropa je postavil puško pokoncu, prsti so se krčevito držali petelina. Glava in vrat sta se mu vzpenjala naprej, proti podobi. Ta je postajala vedno večja. Najprej siva, potem bela, čudna, nerazrešna.

Prsti na puški so se oprijemali petelina. Gropa je nemirno pričakoval ugodnega trenutka.

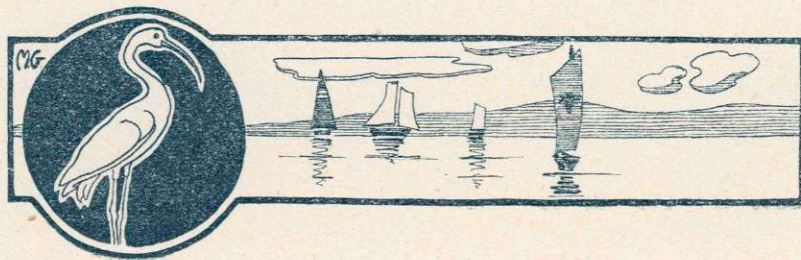
Toda, kaj je to — je-li srnjak? Nekam velik je in ves bel — pa tako svitle oči — in vedno bliže, bliže prihaja. — Pa tako grozno, strašno gleda — kakor pred dvajsetimi leti.

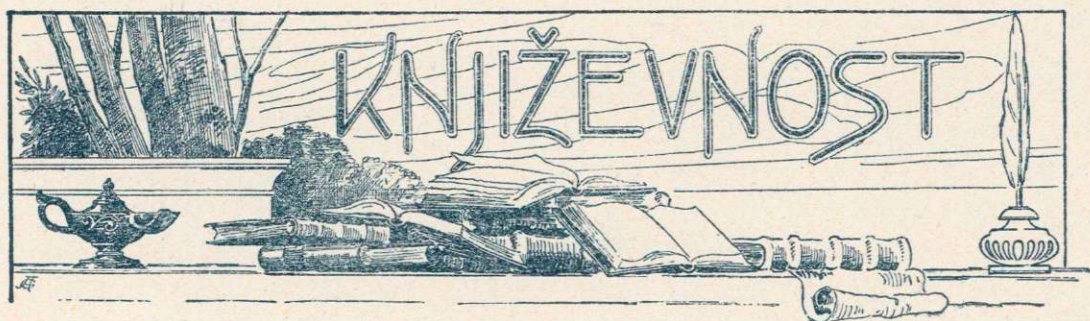
„Ustrelim“ je pomislil Gropa in pritisnil.

Pok, grom, šumenje — pa zopet vse tiho. Na mestu pa je ležal Gropa, divji lovec s prestreljeno glavo . . .

In sneg je naletaval, burja ga je raznašala naokoli.

Pri župni cerkvi pa so peli zvonovi v oni temni sveti noči slovesno, a obenem skrivnostno, pojemajoče . . .

SLOVENSKA.

A. Medved: **Poezije**. Založila „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. Tisk „Katol. tiskovnega društva“ v Postojni. Str. 262. — Pesnik, ki je zbral v tej zbirki svoje raztresene ude, je tako odlična prikazen na slovenskem Parnasu, da se moramo ozreti obširneje na njegove poezije, dasi je ravno čitateljem „Dom in Sveta“ znan od blizu in ga od meseca do meseca srečujejo v predalih našega lista kot zvestega in neumornega sotrudnika na našem lep-slovnem polju. Veliki uspeh, ki so ga dosegle Medvedove „Poezije“ takoj prve tedne, ko so izšle, in prijazni sprejem pri občinstvu, o katerem priča zlasti „Leonova družba“, ki je priredila poseben Medvedov večer s predavanjem in razgovorom o pesnikovih idejah, nam jamčita, da se tudi naše vrstice ne bodo smatrale kot reklama one vrste, kakršno zasledujemo, žal, dandanes tako pogostokrat, ampak kot objektivna ocena literarnega pojava; ki zasluzi izredno pozornost.

A. Medved je tako samonikla, izvirna pesniška individualnost, da je šla moderna skoro brez sledu mimo njega. Kar je, to je iz sebe, posnemal ni nikogar in se ni vdajal tujim vplivom v znatnejši meri niti v idejah, niti v obliki. Medved je refleksiven pesnik, mož trpke in odločne ideje, ki si ukloni vso objektivno zunanost in vsa subjektivna čuvstva. Iz knjige prirode čita skrite misli, kakor iz trepetajočega srca in iz hrumečega življenja. Njega ne premoči pestri cvet, da ne bi pogledal vanj in našel v njegovem dnu skritega semena, in solnčni soj ga ne navduši tako, da ne bi opazoval tudi temne sence, ki ga spremlja.

To pa ni moderno. Značaj najnovejšega pesništva je impresionističen. Mladi pisatelji stojé pod vtiskom trenutnega čuvstva ter izražajo svoje nejasno, fiziološko razpoloženje v božajočih stihih z nejasnimi črtami, mehko božajoče v sentimentalnem zamaknjenju. Njih nedoločne misli plavajo v muzikalnih verzih kakor boječe sence ter se gube v meglenih daljavah. Nekaj mehkužnega je v teh simbolistih in de-

kadentih, nekaj bolešno-občutnega v njihovih za vse najtanjše finese uglašanih živcih. Oni ne vidijo stvari, ampak občutijo vse tisočere nijanse trepečo-čih žarkov okoli nje, in njihova beseda je mehak odmev, ki se vrača iz tuje, tajinstvene dežele. Tudi pri njih srečujemo ideje, a te se le hipoma zablisnejo, kakor modrikast blisk v temni noči, da trepečejo dalje v naših dušah kot spomini nečesa, kar je minilo. Modernist tudi s pozitivnimi idejami ne more doseči svojega efekta, ki je proračunjen le na čuvstveno razpoloženje. On neče ideje, ampak le neko nejasno stanje v fiziološko-psihološkem zmislu, za katero si je Nemec prilagodil izraz iz glasbe — Stimmung, in ki mu v našem bolj jedrnatem, konkretnem jeziku nimamo enakega. Najljubše so mu paradokсне ideje, ki ne vedejo do logičnih zaključkov, ampak puščajo za sabo le nemiren dvom in bridko resignacijo.

Tako pesništvo je mnogokrat izraz novodobne nervoznosti in hlastanja po novih, nečudenih efekti. Ako se leposlovec poda preda-leč na tej poti, zaide popolnoma v stran in začne opevati čisto nenormalna razpoloženja in boleštna čuvstva, ki nimajo več stika z realnostjo sveta in z logiko življenja. Stalnost svetovnega naziranja je že izginila, in zdaj se začno v nejasnih barvah in fantastičnih domišljijah prelivati tudi duševne predstave v sanjav, orgiastičen kaos. Pesnik nima več prostora v krogu zdravih ljudi in gre po svoje predmete med nenormalni svet; zato modernisti tolikokrat popisujejo in opevajo blazne in polblazne ljudi. Nekaj demonsko temnega je v tem pesništvu poljasnih afektov in slabotnih strasti.

Medved je pa jase, odločen in zanaša krepki žarek svoje misli direktno v zunanje stvari, da jih razsvetli in uspodobi. Njegove misli so često temne, in mnogokrat ga srečamo že prav ob robu prepada, a tudi v teh brezzvezdnih trenutkih je kompozicija pesmi jasna in njegova logika prodira zmagonosno do smotra, ki si ga je postavila. V vsaki pesmi zasledujemo krepak načrt, ob katerem je — skoro bi rekel — arhitektonsko pravilno zgra-

jena. Medved je često težak v mislih in izrazu, a če se vglobimo vanj v celoti, nam stopi pred oko čisto logični sestav njegovih misli. V velikih potezah očrta svoj predmet in izpušča, kar je stransko in nepomembno. To, kar misli in čuti v Medvedovih pesmih, je človek, trd in značajan, ne pa njegova slabotna senca.

V zbirki, ki jo imamo pred sabo, je Medved svoje pesmi izbral. Mnogo jih je še, ki pa niso dobile dovoljenja, da bi vstopile v to lepo zaokroženo zbirko. Pesnik je sam izbral to, kar smatra kot pravi odsvit svoje duše in v čemer hoče literarno živeti.

Značilno je za Medveda, da stopi takoj s prvo pesmijo, ki je nekako geslo vsej zbirki,

Anton Medved.

v nasprotje s sodbo sveta, ki sodi vse le po osebi in vprašuje le: čigavo? Svoj lastni pevski poklic pa je popisal v krepkih verzih:

Na brzih krilih drobnih ptic,
v vonjivem jutru prerojen,
zamaknjen v raj nedolžnic lic,
strmeč v večera tihi sen,
s trpečim bratom sam trpeč,
za domovino v roki meč,
v trpljenju mož, v ljubezni zvest,
za radost rahel in bolešt:
vsekdar naj pevec duše vnete
zemljanom kaže vzore svete.

Medved ima čuteče srce za prirodno lepoto, ki ga dela mehkega in nežnega. On opeva pomlad, ki je priplula na solnčnih perotih, ali večer, ki mu je vdihnil krasne stihe:

Že je luna vstajala
na oboku neizmernem,
trta se je majala
v hladnem vetercu večernem.

Ptice so potihnile
nad potokom hitrobežnim,
vame pak so dihnile
pesmi z glasom sladkonežnim.

Stokrat mi pozdravljene,
moje hčerice edine,
stokrat bolj pozdravljene
kakor moje bolečine! —

Kar opazuje okoli sebe, vse premišljuje, a s premišljevanjem pride razočaranje in bridka izkušnja, tako da v svojih otroških pesmicah že blagruje otroka:

Spominov nima, ni spoznanja,
in srečen je otrok vsekdar;
kjer ni spominov, ni kesanja,
kjer ni spoznanja, ni prevár.

Medvedove pesmi so vzrasle iz njegovega življenja. On opeva Vlahinjo, „temno reko“, in Bohinj, kamorkoli ga je zanesla usoda.

Skozi vse bridke verze, ki razodevajo njegovo globoko razočaranje, pa se svetijo svetli žarki ljubezni, ki ga dviga do višjih vzorov. Najtoplejša je njegova ljubezen do rajne matere. Noben slovenski pesnik ni toliko krasnih stihov posvetil svoji materi, kakor Medved. Vsako leto na praznik vernih duš je izšla kaka Medvedova pesem, naslovljena na rajno mater. V teh pesmih je toliko nežnega čuta in one globoke krščanske resignacije, ki dviga svoje mirno oko od solzne zemlje v neznano deželo onkraj groba, da bi že te pesmi same zagotovile Medvedu ime pravega pesnika.

Ljubezen do očeta in do prijateljev se mu razširja v splošno ljubezen do človeštva, zlasti do trpečih sobratov. Pa življenje mu je preozko. Njegov duh se vtaplja v premišljevanje smrti in njene groze. Uprav te pesmi so posebno značilne za Medveda, ker se v njih najbolj kaže njegov refleksivni duh, ko se povzpne v kraljestvo breztelesnih idej.

V „Gazelah“ se vedno bolj kaže filozofski značaj Medvedov. Marsikje postane pesimist, ki z mrkim očesom in bridkim čuvstvom gleda na življenje. A žarki krščanske misli razsvetljujejo te temne slike, in iz obupa ga reši zavest, da Bog ni ustvaril človeka le za trpljenje:

Sladak spomin naj se objame z upom,
da vendarle za srečo smo rojeni.

V „Gazelah“ je njegova poezija misleča, ni pa še bodeča. Medved ni obstal na tej poti, ampak je krenil dalje na pot satire. „Bršljan in bodičje“ je naslovil zbirko pesmi, v katerih je udaril na dan njegov žgoči sarkazem. Glede na čvrsto obliko in na jedrnat izraz so te pesmi najbolj dozorele izmed vseh. On ne prizanaša ne sebi, ne drugim. Tu biča politike, ohole učenjake, klečeplazke samopridnike, se zadira v kritike in pove marsikatero gorko o naših literarnih razmerah. O dekadentizmu pravi na primer:

Zdaj v knjigah misli nimajo prostora,
osladna čustva hoče piti svet,
a misliti ob pesmih — o pokora!
Točimo torej solze spet in spet!
Ne solz — točimo rajši le solzice...

In ravno tako persiflira tudi sirovi naturalizem, ki mu

le to, kar z roko se lahko zagrabi,
poslej je vredno lepih barv in rim...

Pa vendar tudi tu Medved ne zaide popolnoma le v satiro. Poleg milejše šaljivosti se tudi v teh bodečih verzih najdejo mehki cvetovi pesnika, ki se zaveda, da

v življenja službo sem prišel začasno
z nalogo tiho — misliti in trpet.

Tudi epičnih pesmi je cela vrsta v „Poezijah“. Ker je Medved v prvi vrsti lirik, so se mu v tej zbirki najbolj posrečili epsko-lirični spevi, kakor „Sveti večer“, „Ponočni gost“, „Ob vrnitvi“. Motivi so jako različni, vzeti iz življenja („Zaroka“), iz zgodovine domače ali tuje.

Posebno pozornost bi zaslužila še arhitektonika Medvedovih pesmi. Njegove misli se zlagajo v trden sklad, ki izzveni navadno v krepak in efekten sklepni akord. Prav tipično sta disponirani n. pr. pesmi „Žal in kes“ ter „Vlahinja“.

Mnogo lepega je pri Medvedu, a to, kar ga povzdiguje, je njegovo neutešno hrepenenje po idealu, ta želja, ki mu ne dá mirovati in najti sreče

nikdar, nikdar,
dokler ni duhu ožjih mej,
ni danih srcu trjih spon.
Iz raja v raj, naprej, naprej...
Vse pretesno, vse pretemno!
Naprej drevimo se... doklej?
Zakaj? — Oh ali ne zato,
ker nismo tu doma? Povej —!

Medved je klasik po misli in obliki, ne v smislu onega klasicizma, ki je zajemal svoje motive in izraze iz stare mitologije, ampak v smislu one umerjene, mirne umetnosti, ki je

bila vsikdar lastna estetsko najvišje izobraženim duhovom. V njegovih „Poezijah“ opazujemo vedno napredovanje proti čistejši obliki in jasnejši misli. Mnogo vonjavega, nežnega cvetja prve mladostne poezije se je Medvedu osulo in več ne zacvete. A iz cvetov dozoreva vedno klenejši sad, ki nam ga nudi Medved že pri vstopu v svojo moško dōbo.

Medved še ni končal svoje poti. Njegova pesniška individualnost se je izčistila in je dozorela, in upati smemo, da bomo priče še nadaljnemu njegovemu razvoju.

Dr. E. Lampe.

Slovenske Večernice. 57. zvezek. Izdala in založila „Družba sv. Mohorja“ v Celovcu. 1905. Str. 160. — Dejstvo je, in sicer ne ravno veselo, da se je slov. izobraženstvo še posebno v zadnjem dvajsetletju bolj in bolj odtuževalo ljudstvu in da je končno skoro popolnoma izgubilo stik s preprostim narodom. Hvala Bogu, da so se te razmere zadnji čas že nekoliko izboljšale. Posledice tega odtujevanja niso izostale. Poleg veliko drugih je znatna tudi ta, da se je obenem z izobraženstvom odtujilo tudi slovstvo preprostemu ljudstvu. Veliko knjig in mnogo spisov se je razposlalo v zadnjem desetletju med Slovence, a ljudstvo, jedro naroda, ni vedelo zanje. Krivo temu je, ker je zavel nov, tuj, modern duh tudi v slovstvo, duh mehke in domišljave sentimentalnosti in malokdaj globoke, večinoma pretirane in neresnične psihologije. Tako je pustilo slovstvo ljudstvo za sabo in šlo mimo njega. Slovstvo pa, ki se ne opira na narod, ni stalno. Gotovo so se našle tudi tu izjeme, a še na te je kolikortoliko vplival duh modernega slovstva. Nedvomno se je pokazal ta duh nekoliko tudi v knjigah „Družbe svetega Mohorja“. Pisatelji so se sicer trudili, da bi pisali preprosto, pa se jim ni vselej popolnoma posrečilo, ker so pač navajeni drugače pisati. Da se poizkuša „Družba sv. Mohorja“ otresti tega nezdravega duha, nam pričajo letošnje „Slovenske Večernice“.

V povesti „Poštene ljudje“ je pisatelj Jos. Kostanjevec precej zadel ljudski ton. Vodilna ideja je stara, a v novi obliki vedno nova. Pripovedovanje je naravno in neprisljano, epizode dobro uvrščene druga za drugo. Slog je gladek, in jezik za ljudstvo razumljiv. — Tudi v drugi povesti „Nesrečnež“ je pisatelj dr. Anton Medved izkušal pisati kolikor mogoče za ljudstvo in preprosto, pa je zašel nekoliko predaleč. Gotovo moramo priznavati pisatelju, da je imel najboljši namen, podati življenje nesrečnežev v prijetni in lahkotni obliki in bravcem najboljših in najbolj

zdravih nazorov in načel za življenje. Le škoda, da se prvo ni popolnoma posrečilo ravno radi tega, ker je hotel bolj poudarjati vodilno idejo. Glavno osebo spremljati od zibeli do groba brez vsakega pomembnejšega vpletka kakega stranskega dogodka, skozinskozi brez presledka strogo kronološko zasledovati njeno življenje, to se zdi bravcu prenakolično. V povesti manjka enote, glavnega zapletka. Vse bi se dalo primerjati obširnejšemu življenjepiscu. Kakor že omenjeno, je vodilna ideja jako dobra in zdrava, a malo preveč se poudarja, dasi ni napačno, da se v povestih za preprosti narod očrtajo vodilne misli jasno in določno, da jih vidi tudi neizobražen bravec. Jezik sam je jako lep in čist. Le vedna raba sedajnika malo moti. Pravilo: Zmerom pretekli čas ali zmerom sedanji, se nam zdi prisiljeno. Raba več kratkih stavkov kar po vrsti se nam zdi mučna. Sicer so pa nekatere epizode jako dobro opisane, in povest bi bila, če bi se ji bila nekoliko izpremenila oblika, jako dobra in lepa. — Fr. Ks. Meškova pesem „Kozško slovo“ se bere jako gladko in ima lepo vsebino. Jako dober vtisk naredé na bravca Neubauerjeve pesmi „Iz potujčenega Srema“. Nedvomno so te najlepše med drugimi štirimi njegovimi. Na koncu Večernic so pridejane „Zgodovinske povestice“. (Spisal Feodor Jaromilov). S. F. Z.

Društveni koledarček. Med raznimi koledarji je posebno zanimiv „Društveni Koledarček“ za l. 1906. Priredil Luka Smolnikar, podpredsednik „Slov. kršč.-soc. zveze“. Drugi letnik tega koledarja kaže zopet onega svežega duha, ki veje v izobraževalnih društvih naše „Slov. kršč.-soc. zveze“. Najpoučnejši spis je obširno poročilo o zborovanju „Slovenske kršč.-soc. zveze“ v Mariboru dne 3. in 4. septembra lanskega leta. Na tem vzorno prirejenem velikanskem zborovanju so se obdelavala vsa vprašanja, ki segajo v našo ljudsko organizacijo. Naštejmo le glavne točke dnevnega reda: Društvena organizacija, stanovska organizacija, mladinska organizacija, društvene in domače knjižnice, izdajanje in razširjanje časopisov, knjig in poljudnih knjižic, kako organizirati branje časopisov in knjig, vzgoja voditeljev, knjigovodstvo, higijena, zakonodajstvo, socialni kurzi, društvene zabave, vzajemnost socialnega dela in gojitev duha vzajemnosti, zavarovanje, gojitev narodnega petja, izseljevanje, boj proti alkoholizmu, izobraževalna društva in Marijine družbe, varstvo žensk, skrb za zanemarjene otroke in kaznjence, vzgoja govornikov. Cel obširen program ljudskega dela je obsežen v teh tvarinah. Dalje čitamo o

naši delavski organizaciji, o raznih prireditvah „Zvezinih“ društev, o mladinskih shodih na Štajerskem. Krasna je dr. Krekova pesem „Ljubljanskemu katoliškemu društvu rokodelskih pomočnikov ob 50-letnici“. Dalje čitamo „Navodila za Zvezina društva, dekanijske odbore in pokrajinske podobore“, navodilo za poročanje v časnike, navodilo voditeljem „Čebelic“ in „Tabele za izračunanje vsebine okroglega, tesanega in žaganega lesa v kubičnih metrih“, sestavil Franc Demšar. Velevažen je slednjič „Seznamek Zvezinih društev“ in njihovega stanja v l. 1904., časten spomenik velikega in koristnega prosvetnega dela, ki ga izvršuje „Slov. kršč.-soc. zveza“.

Koledar „Družbe sv. Mohorja“ za leto 1906. Str. 160+164. Za navadnim koledarjem in imenikom društvenikov sledi „Kratek nauk o občni pridobnini“, praktično navodilo zlasti obrtnikom in trgovcem, ki plačujejo davek od podjetij, pri katerih se kaj zasluži ali pridobi. „Mali vedež“ pa nam odgovarja na nekatera važna vsakdanja vprašanja. Za tem se pričinja poučno-zabavni del, ki je raznovrsten in zanimiv. — V kratki, vendar dosti jasni sliki nam je podal M. Pirnat življenjepis rojaka, „junaka-učenjaka Jurija barona Vega“, kot proslavo stopetdesetletnice njegovega rojstva. Gospod pisatelj se ozira na sodobne podatke „Vodnikovih novic“ iz l. 1798. in je po teh tudi razdelil zanimivo tvarino. — Lep je sestavek: „Beseda o knjigah in knjižnicah“, napisal Jožef Volc. Na poljuden način slika gospod pisatelj postanek in razvoj knjige in knjižnic. V preprostem dialogu privede „Čeponovega očeta“ do spoznanja velike važnosti čitanja dobrih knjig in hoče na ta način vzbuditi v ljudstvu veselje do berila in skrb za dobre knjige. Izobrazba in organizacija demokratizma, to je duh današnjega časa, in s tem moramo delovati. Seveda: iz malega raste veliko. Treba se je prilagoditi ljudskemu umevanju in mu podati tvarino, ki je umerjena njegovim duševnim močem. Le tako bo dobilo ljudstvo veselje do čitanja, knjige pa bodo prišle do veljave, ki jo imajo pri drugih narodih, zlasti pri Nemcih.

Zanimiv je spis: „Aleksandrija in Slovenci“. Znani p. Benigen Snoj razvija v kratkih potezah postanek in razvoj Aleksandrije, tjakajšno izseljevanje Slovencev in njihovo današnje društveno življenje in hkrati opozarja na nevarnosti, ki preté rojakom v tujini. — Času primerni so tudi „Portarturski junaki“, katerim je dr. Anton Medved v lepi dikciji in celotni obliki postavil trajen spominek. — Poleg navedenih treh daljših spisov

je prinesel letošnji koledar še življenjepisne črtice treh rodoljubov. Kakor lansko leto pogrešamo i letos zanimivega „Razgleda po svetu“. Ta oddelek, ki ga ilustrirani koledarji drugih narodov tako izborno gojé, ne bi smel manjkati v koledarju „Družbe sv. Mohorja“. Dobro urejen, bi bil gotovo najbolj privlačni spis cele knjige. Tu želimo napredka! Vkljub tem nedostatkem je poučni del zanimiv. Manj nas je zadovoljil pripovedni del. — Mikavna je črtica „Popotnik“, spisal Ksaver Meško. O „Jetničarjevem Martinku“ in „Gosi sv. Martina“ se je ta ali oni nepohvalno izrazil in to največ radi ne posebno originalne misli, dasi se odlikujeta pisatelja po lepem slogu. Tudi s pesmicami je bolj slabo preskrbljen letošnji koledar, samo Meško in Neubauer sta ostala njegova zvesta sotrudnika. Sploh se nam je pri presojevanju letošnjega koledarja vzbujala misel, da je letošnji letnik nekoliko zaostal za prejšnjim, dasi imenovani pisatelj Volc prav primerno poudarja pomen koledarja, češ: „Naše ljudstvo najbolj ceni koledar!“ In po pravici! Saj je koledar že od ustanovitve le-te za Slovence velevažne družbe znan po raznovrstni obliki in vsebini. Upamo, da bo izkušal društveni odbor upoštevati željo družabnikov in ugoditi vsestransko njihovim zahtevam ter strnil sorazmerno oboje: „utile et dulce.“ — dan.

Koledar za kmetovalca. I. letnik. Spisal in uredil dipl. agr. Jakob Legvart, državni nadzornik za mlekarstvo in strokovni učitelj za kmetijstvo na gospodinjiski šoli v Ljubljani. To je nove vrste koledarsko podjetje, prav priročna knjižica, v kateri dobi kmetovalec tudi važnih poučnih spisov o živinoreji, mlekarstvu, vinoreji, lesoreji, poljedelstvu, lovu, o sadjereji, živinozdravilstvu in o zakonih. Knjiga je jako priročna. Manjka pa v nji oddelka o kmetijskem združništvu, brez katerega se dandanes taka knjiga ne more imenovati popolna.

Mučeniki. Slika iz naše protireformacije. Napisal Ant. Aškerc. V Ljubljani 1906. — Aškerčev pesniški genij je že davno opešal, in Aškerc sam je kriv, da je tako, ker je vse njegovo mišljenje in prizadevanje naperjeno le na boj proti katoliški ideji. Aškerc hoče katoličane predstaviti kot besne fanatike, a ravno iz njegove knjige veje fanatizem, kakršnega ni poznal niti „temni“ srednji vek. Kajti le fanatizem apostatstva je zmožen napisati celo knjigo tako enolične, strankarske vsebine. Tendencia zija iz vsake vrste, in Aškercu je dobro vse, da se le dá porabiti kot zabavljica proti „papistom“.

Luteranstvo je nastopilo s kleveto in s psovanjem. Priporočal bi Aškercu in drugim Slovencem, ki nam slikajo luteranstvo kot zarjo omike, naj prečitajo strogo po virih sestavljeno Deniflovo knjigo „Luther und Lutherthum“; videli bodo, da je v onih izprijenih časih luteranstvo potegnilo nase ravno to, kar je bilo najslabšega in najbolj gnilega. Ravno v neizmernem in divjem nagnjenju k psovanju in obrekovanju, ki je bistveni znak vse luteranske polemične literature, se vidi, da ti ljudje niso bili reformatorji, ampak deformatorji nračnosti in vere. Samo sovraštvo proti vsemu, kar je katoliškega, jih je družilo, sicer pa niso imeli ničesar skupnega.

Tudi Aškercu je evangelij malo mar in logika ravno tako. On hoče, da bi mi imeli njegove luterane za mučenike, katoličane pa za rablje. A ta namera se mu je temeljito ponesrečila, kakor sploh vsa njegova „poezija“ zadnjih let. Vsakdo, ki prebere — s potrebnim premagovanjem — to knjigo, bo vzkliknil, da imajo Aškerčevi „mučeniki“ kaj malo mučeniškega na sebi. Ravno nasprotno! Tak „mučenik“ n. pr. razlaga svoj evangelij na smrtni postelji tako:

Kdor ljubi tebe, ti ga ljubi!
Življenja to uči modrost.
Kdor črti te, še ti ga črti!
Vse drugo, sin moj, je norost!
In kdor udari tebe enkrat
po licu levem, njega ti
po licu desnem mahni dvakrat
in še pripravljen stoj s pestmi!

Tak sirov nauk učé Aškerčevi „mučeniki“. Kako se morejo taki ljudje izigravati kot označevalci čistega evangelija? Ali ni njihovo mišljenje in delovanje v največjem nasprotstvu z evangelijskimi nauki? Aškerc, Aškerc, katoličani so boljši ljudje! Blasfemična je pesem, v kateri zahteva bolnik svete popotnice od luterana, da bi se — vina napil! Aškerc menda ne ve, da luterani sploh nimajo svete popotnice. Aškerc ni več pesnik, ampak le stihotvorec, in ravno tako tudi ni zgodovinar, ampak le agitator za odpad od katoliške vere. Trivialnosti in sirovih prizorov je vse polno v tej grozno pusti knjigi, kjerkoli jo odpremo. Kakšen „mučenik“ je na primer Jerom Stopistran! V družbi drugih takih „mučenikov“ se polasti cerkve. Tam gre na prižnico, se do nagega sleče, za njim vsi drugi, in potem plešejo v tej „mučeniški“ opravi celo noč in uganjajo v cerkvi ostudne orgije. Drugi dan tega „mučenika“ zapró, in Aškerc se huduje nad papisti in antikristi, ki ne spoštujejo Stopistranove misli svobodne! Gospod arhivar! Kaj bi pa vi naredili, če bi kdo v vašem uradu tako častil misel svobodno?

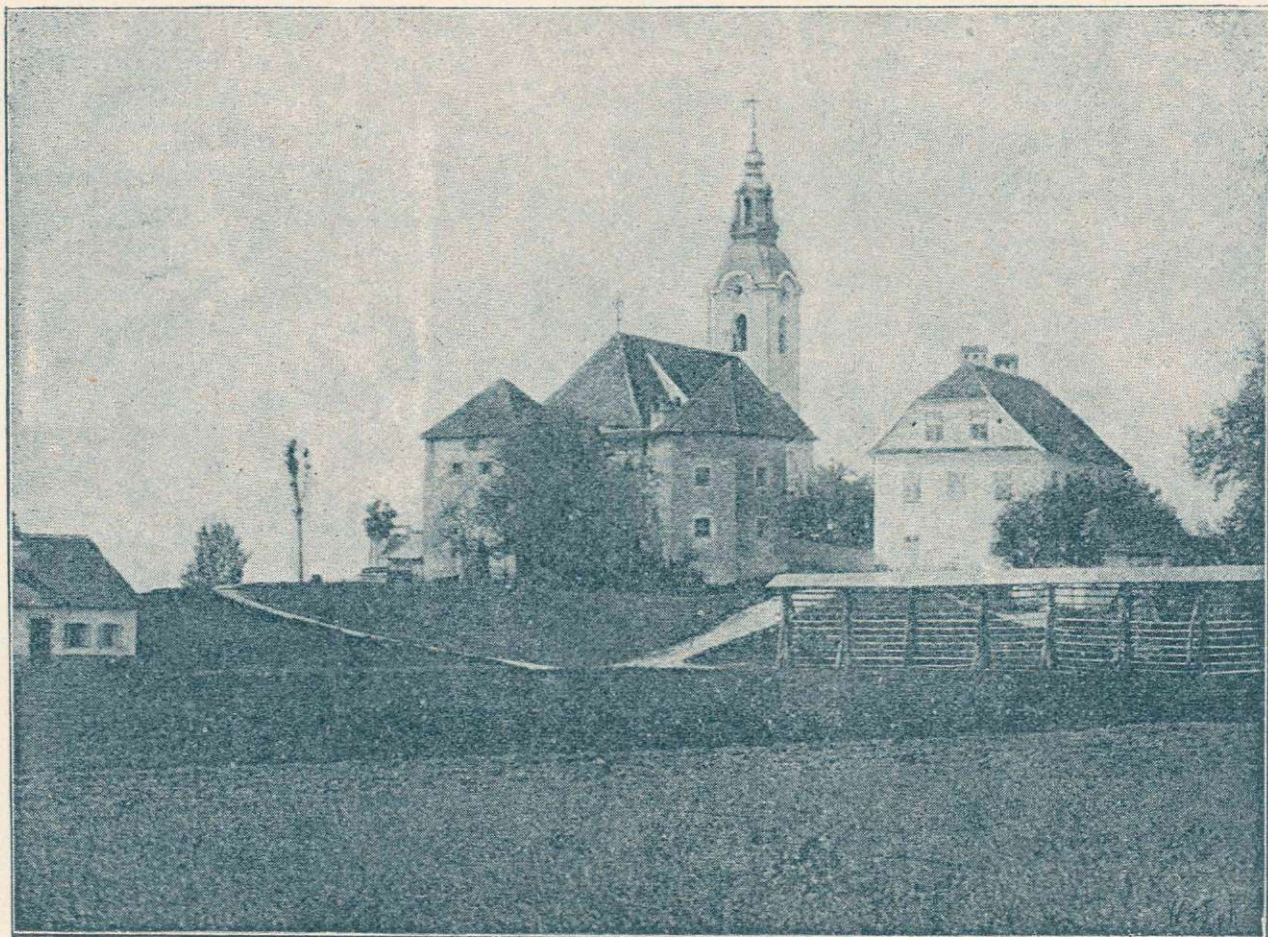
Samo cerkev naj trpi vsako podlost grdih odpadnikov!

Kaj bolj neokusnega še ni zagledalo belega dne v Slovencih, kot je ta čudni stvor here-
tičnega fanatizma. Aškerc je postavil na čelo
knjigi „Himno slovenskih heretikov“. In tu
poje kakor kak plešoč derviš:

Heretiki smo smeli, krivoverci,
in kužna vam pismarjem smo pošast...
Preklinjajte nas, kámnajte, morite!
Vaš srd in črt je nam največja čast.

HRVAŠKA.

Nepredavana predavanja. Izdalo „Hr-
vatsko katol. akademiško društvo „Hrvatska“
u Beču. Tiskara Kurykta u Krku. Cijena 1 K,
poštom 1 K 10 v. Naročbe prejema g. Ivan
Butković VII. Langegasse, 16. Beč. — Enajst
vrlo zanimivih sestavkov je zbranih v lični
brošuri, katero je pravkar izdalo hrvaško ka-
toliško akadem. dijaštvo ter jo posvetilo pr-
vemu svojemu dobrotniku dr. Antonu Mahniču,
škofu krškemu. Ker kat. hrvaško dijaštvo še

GORIČICA PRI DOMŽALAH.

Ne, Aškerc, srda in črta nam ne zbuja-
jo taki verzi, pač pa odkrito in globoko pomi-
lovanje. Tako suho pripovedovanje brez
iskrice poezije, prozaično in duhomorno, brez
uma in srca, polno mrzlih fraz in ledenega,
prisiljenega patosa, ponašanje s herezijo, v
katero niti stihotvorec sam ne veruje — tak
žalosten literaren pojav ne more zbuditi dru-
gega kot obžalovanje in usmiljenje s stih-
tvorcem... Krivi smo pa tudi sami, da so
mogoče take „stihotvorbe“, ker smo dopustili,
da so se doslej bavili s protestantizmom v
Slovencih skoro edino le pisatelji s protika-
toliško tendenco. Tu je treba izprembe. L.

nima svojega glasila, ki ga pa kmalu dobi,
kakor čujemo, nima primerne lista, v ka-
terem bi objavljalo plodove svoje pridnosti, se
je odločilo, da izda svoje spise v posebni
brošuri. Predavanja so to, ki še večidel niso
bila predavana, kar nam pove naslov brošure.
Tri predavanja, vzeta iz filozofije, niso sicer
posebno globoka, vendar jako jasna in od-
ločno pobijajo darvinizem, monizem oziroma
hekeljanizem. Zelo zanimivi sta potopisni čr-
tici: „Iz mog prvog putovanja“ in „Izlet
na Vlašić“. V „Lutriji“ nam g. preda-
vatelj pripoveduje o lotrijskem rokopisu, ki ga
je našel pri neki družini. Ostala predavanja

so politična in pričajo o jasnih načelih, ki jih je „Hrvatska“ zapisala na svoj prapor. Namen izdanih „Predavanj“ je, kakor izdajatelji sami pravijo v predgovoru, da pokažejo svojo dobro voljo in raznovrstnost dela, ki mu posvečujejo svoje proste ure. Maloštevilna je „Hrvatska“, pa pričujoča brošura nam dokazuje, da je vrlo delavna. Dal Bog, da bi se jim pridružilo še mnogo dobrih mladeničev in da kmalu prično z izdavanjem svojega lista! Navdušenim akademikom iz srca kličemo: „Pogumno naprej po začrtani poti!“ A. M.

SLOVAŠKA.

Spolok sv. Vojtěcha je slovaško nabožno-književno društvo za ljudstvo, podobno naši „Družbi sv. Mohorja“. Letos je izdala ta družba zopet prav lepe knjige.

Kalendár obsega jako poučne spise, izmed katerih imenujemo le nekatere. M. Kollár je napisal razpravo o lastninski pravici, dr. Jehlička o razmerju med socializmom in vero, dalje sledé spisi: Chrám P. Marie vo Frýdku (J. Buday), Oko arcidiela Stvoritel'a (A. Kmet'), Srdce P. Ježiša v najsv. Sviatosti oltárnej (J. Porubský) Sviatok sv. Anny (Herklius), Bojovník Kristov, Sv. Sebastian (Sodál), O výchově dietok (Dr. Špaňodolinec), Prvé hlavné prikázanie (dr. Jozef Zčermán), Ku svätostanku (Sl. Kiamčka), katolícké nádražné misie, i. t. d. ter mravnopoučni kratki spisi Fr. R. Osvalda. Med pisatelji poučnih pripovedek srečamo še Fr. V. Sasínka, Straka, Urbánka, Osvalda itd. Po Slovencu P. Gregorcu je posnel M. Kollár spis „Neopíjaj“. Vrлина tega koledarja sploh je izredno mnogo-vrstna in aktualna.

Druga, jako lepo opremljena knjiga je „Život Ježiša Krista božského Spasitel'a nášého“, ki ga podaje Jan Krssák, archidiakon in župnik v Lutillu, katere je izšel letos prvi zvezek. To je zdaj najlepša ilustrirana slovaška knjiga.

Dr. Špaňodolinec v svoji knjigi „Na Východě“ popisuje v poljudni obliki potovanje v Sveto deželo. Četrta knjiga je pa „Učenie viery a mravov v príkladoch“ Pol'ský napisal Kazimir Riedl, knaz

z Druž. Jež. Slovenský podava Andrej Pavčo, slov. kn. v Pittston, Pa. — Vse te knjige so res izborna berilo ubogemu slovaškemu ljudstvu. Dal Bog „Spolku sv. Vojtěcha“ mnogo članov in podpornikov. D. S.

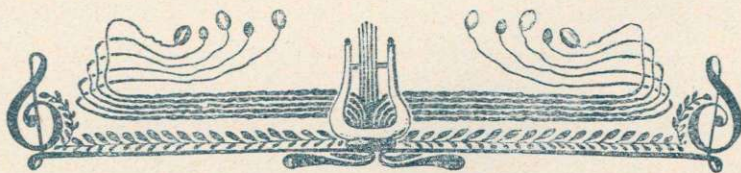
Zpod jarma. Básne Svetozara Hurbana Vajanského. Druhé rozmnožené vydanie. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom J. Gašpárika. 1906. Cena 1 K. Str. 109. — Vajanský je zdaj prvi slovaški pesnik. Njegove pesmi kažejo visoko mravno mišljenje, ki poveljuje to, kar je sveto in častno. Njegovo rodoljubje je uprav fanatično, ko opeva nesrečo sedanje usode svojega naroda, pa upa v rešitev in v svobodnejšo bodočnost. On ve, da mora slovaški narod trpeti, a da bo mogel vztrajati le, če ima trdno moralno silo in nado v svojo prihodnost. Pesmi Vajanskega so zložene bolj za inteligenco, nego za preprosto ljudstvo. V svojem potopisu „Volovsko - Venecia“ pravi Hurban Vajanský: „Tak veru, len dve veci držia mysliačích a čestne cítiacích l'udi nad vodou, čili bachnom dnešného zúfalstva: viera a čisté umenie.“ Vera in čista umetnost — to sta zvezdi, ki vodita Vajanskemu pero.

D. S.

IZ DRUGIH KNJIŽEVNOSTI.

„Zur Geschichte des volksthümlichen Hauses bei den Südslaven von Dr. Math. Murko“ se zove znanstvena razprava, ki jo priobčujejo „Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien“ XXX. Bd., VI. Heft, 1905. — I. oddelek obravnava literaturo o tem predmetu, ki je ostala nemškim učenjakom nedostopna, ker ne razumejo jezika. Ta del ima že radi tega veliko vrednost, ker je zbrana v njem vsa literatura o predmetu in ne samo jugoslovanska. V drugem oddelku raziskuje g. pisatelj na podlagi te literature in tudi na podlagi svojega potovanja trditve g. profesorja Mehringerja in prihaja do zaključka, da so Mehringerjeve trditve resnične. Dostavlja tudi mnogo stvari, ki jih g. profesor Mehringer nima. III del razprave se bo, kakor je razvidno, pečal s slovensko kmetsko hišo. Ko izide, bom v celoti o tej razpravi obširneje poročal. Fr. Kotnik.

NAŠE SLIKE.

Hrvaška drama prihaja v narodno gledališče. Slikal J. Tišov. Današnji številki priložena slika nam kaže podobo, ki je v največji kras hrvaškemu narodnemu gledališču v Zagrebu. Odpira se hram modric, ki je bil doslej pristopen le izvoljenim narodom, in vanj pride v slavnostnem, veselem sprevodu jugoslovanski narod v svojih pisanih, lepih nošah. Vse je živo in radostno na sliki, polno upanja v veliko bodočnost domače umetnosti. Bodi ta slika vesela prorokba hrvaški drami!

Vrbsko jezero (str. 1.). G. M. Jama nam je naslikal z lahkotnim čopičem krasen prizor z naše domače zemlje. Vrbsko jezero z lično cerkvico je najlepši biser koroške zemlje. Sinja jezerska gladina se razteza med zelenimi bregovi daleč po koroški dolini, in sivi gorski velikani zró vanjo iz daljave. Na naši sliki se vidi najlepši del jezera. Lahne jadrnice plôvejo okoli otočiča, v daljavi pa puha majhen parobrod.

V božični noči (str. 9.). Risal Ivan Vavpotič. Krasen motiv, naroden in nabožen! Stari organist igra opolnoči na koru in orglje so okrašene s svežim smrečevjem. Vse je svetlo v cerkvi, in jasni otročji glasovi pevajo slavo novorojenemu Izveličarju. Kako so dobro oblečeni, da jih ne zebe! Spodaj pa vidimo vzorec prav narodne ornametike, ki nam je tako dobro znana od domačih jaslic.

Sneg orjejo na str. 16. Sneženi plug so napregli, in konjski kraguljčki so zazvonili skozi vas, ravno ko so prišli mladi junaki iz šole. Seveda so morali vsi skočiti na plug, da bo težji in se bo bolj zarezal v sneženo plast. In videl jih je njihov gospod učitelj — ter jih je naslikal... Naj le dobro orjejo!

Želimlje (str. 17.), so prijeten idiličen kraj ob koncu barske ravnine pri Ljubljani, kjer se začne že svet vzdigovati. Tam župnikuje naš pisatelj Fr. S. Finžgar. V tej mirni, tihi dolinici snuje svoje po-vesti iz davnih in novih časov.

Petropavlovsk (str. 25.) je močna trdnjava v Petrogradu. V cerkvi so grobovi ruskih carjev, v trdnjavi pa ječe za politične in druge zločince. Zdaj so zopet polne te temne, žalostne ječe... Ruski slikar Jarošenko nam je naslikal samotno in

žalostno življenje takega jetnika. Stopil je na mizo, da bi bil bliže solnčni luči. A okno je tako ozko in visoko, in le redki žarki prodirajo skozi omrežje. Ah, kdaj mu zasije solnce svobode? Od daleč sliši vpitje revolucionarjev in streljanje vojakov. Ali ga pridejo osvoboditi? Ali bo umrl v tem zidovju?

Sv Trije kralji je slika domačega slikarja A. Herrleina v frančiškanski cerkvi v Ljubljani. Bil je rojen Nemec, a se je stalno naselil v Ljubljani. Kompozicija je jako živahna, in slika naredi prav dober vtisk.

Riegrovo nabrežje v Pragi (str. 38.) je v modernem, najnovejšem delu kraljevega mesta zlate Prage. Elegantne hiše se vrsté v ponosni vrsti. Ves drug prizor nudi pa morska pokrajina pri Opatiji (str. 41.). Tam velikomestni šum, tu pa krasna природа v blesku solnca in sinjega morja.

Goričica (str. 56.), je prav lep kraj ob kamniški železnici. Bolj kot od cerkve je pa postal ta kraj znan po Domžalah in po tamošnji slavnostni obrti. Domžale leže namreč takoj pod Goričico, kjer je ekspozitura mengiške župnije. Naša slika nam hoče ohraniti v spominu, kakšna je bila Goričica nekdanj. Močno utrjena stolpa kažeta, da je bila tu trdnjava proti Turku. Zdaj pa se je že mnogo izpremenilo. Vse se prenavlja, novi ljudje prihajajo z razvojem industrije, in zato se izpreminja tudi častitljiva Goričica. Ne bo dolgo, da bo tam nova župnija.

Srbskega kraljeviča Jurija (str. 61.) so lani z veliko slovestnostjo proglasili za polnoletnega. Prestol Karadjordjevičev ima torej dediča, ki se že pripravlja v vseh potrebnih vednostih, da bi mogel nekoč voditi usodo domovine.

Državna zbornica v Kristijaniji (str. 61.). Norveška se je ločila od Švedske. Norvežani so po ljudskem glasovanju odstavili švedskega kralja Oskarja in izvolili za kralja danskega kraljeviča Hakona.

Giosué Carducci (str. 62.). Pred kratkim je praznoval svojo sedemdesetletnico Giosué Carducci, italijanski pesnik in literarni zgodovinar. Carducci je silno nadarjen pesnik, ki je pa v svoji mlajši dobi svoj talent mnogokrat zlorabil celo v blasfemičnih verzih (Inno al Satana). Bil je pesnik revolucije proti cerkvi, eden izmed vročehrvnih revolucionarjev, ki so delali „zedinjeno Italijo“. Pozneje je

svoje mišljenje nekoliko izpremenil. Ob sedemdesetletnici so ga Italijani zelo slavili.

Jan Kubelik (str. 62.). znani češki goslar, eden prvih umetnikov na violino, je prošlo sezono z velikanskim uspehom igral v Ameriki.

New Yorške orjaške palače. Naša slika str. 61. nam kaže velikanska poslopja, s katerimi se ponaša New York, to največje trgovsko mesto novega sveta. Na ozkem otoku Manhattan je začetek tega ogromnega mesta, in tu je tudi središče vsega prometa. Ker vedno bolj primanjkuje zemljišča, so prisiljeni Američani zidati visoko v zrak; saj stane kvadraten meter stavbišča v New Yorku do 15.000 K, zrak je pa še vedno zastoj. Zato so pa hiše vedno višje in višje, nadstropje stavijo na nadstropje, tako, da postajajo hiše že kar stolpom podobne. Posebno veliki časniki se kar izkušajo med sabo, kateri bo višje sezidal svoj dom, da nadkrili svojega tekmeca.

Šola „Glasbene Matice“ v Ljubljani šteje letos brez dijaškega zbora 275 učencev. Učitelji so: Za klavir gg. Gerbič, Procházka, Vedral, Pavčič in gdč. Praprotnik, za violino gospod Vedral, za čelo g. Krauss, za flavto g. Breznik, za solopetje gg. Gerbič in Hubad, za teorijo in šolsko petje g. Pavčič, za harmonijo in kontrapunkt g. Hubad.

Josipa Stritarja je imenoval občinski svet ljubljanski za častnega meščana.

Slovenska in hrvaška „Matica“. Pododsek „Slovenske Matice“ v Ljubljani se je nedavno posvetoval o tem, kako bi se dalo doseči skupno delovanje slovenske „Matice“ s hrvaško. Predložil je za obe „Matici“ sledeči predlog: „Slovenska Matica“ naj bi izdala vsako leto po eno hrvaško knjigo na svoje stroške in ravno tako „Hrvaška Matica“ eno slovensko pod imeni „Slovenska knjižnica“ oziroma „Hrvaška knjižnica“. — Urednik „Slovenske knjižnice“ bi bil pri „Hrvatski Matici“ Slovenec in „Hrvatske knjižnice“ pri „Slovenski Matici“ Hrvat. — Obe „Matici“ volita urednika po svoji volji, honorariji pa se določijo po društvenih pravilih.

Sobota. Na strani 143. „Letop. Mat. Slovenske“, l. 1885. navaja I. Navratil v svojem članku: „Slovenske narodne vraže in prazne vere“ tudi etimologijo besede sobota. On trdi z Miklošičem in Kopitarjem, da je „sobota“ strn. „sambaz“, a ne naravnost iz hebr. „sabbath“, niti iz grško-lat. lica *σάββατον* — sabbatum. Paul, Etymolog. Wörterbuch der deutschen Sprache, 6. Aufl. 1905 pa pravi na str. 327.: „Aus kirchenl. sabbati dies, woraus frz. samedi, ital. sabbato, prov. dissapte, ir. sapait stammt, kann ahd. sambaztac- Samstag nicht abgeleitet sein, weil dadurch die hd. Nasalierung nicht erklärt wird und weil ein kirchenl. Wort keine Verschiebung von t zu z haben dürfte. Da aslov. sǎbota, magy. szombat,

rumän. sambata dem ahd. „sambaztac“ zunächst stehen, dürfte östlicher Ursprung anzunehmen sein.“ Torej ni naša sobota iz nemškega sambaztac, ampak nemška beseda je prišla od vzhodne strani. „Offenbar ist ein etwa im 5. Jh. bestehendes orientalisches ‚sambato‘ (pers. šamba) durch das Griechische ins Oberd. und Slav. gekommen“, pravi dalje Paul l. c. In na podlagi pers. šamba smemo tudi verjeti, da je bilo v grščini poleg *σάββατον* tudi *σάμπατον* v rabi, kar le govori za vztočni izvor nemškega „sambaztac“ in proti stari razlagi naše „sobote.“

Janko Bratina.

„Hrvatska Matica“ je izdala letos sledeče knjige: „Hrvatsko kolo“, kjer se vrste pesmi in povesti raznih pisateljev. Med njimi je tudi ena drama; proti koncu knjige je obširen popis slovenske književnosti. — Nadalje je predstavljeno v posebni knjigi več povesti H. P. Čehova. Izborni prevod je oskrbel Martin Lovrenčević. — Stjepan Radić očrtuje v knjigi „Savremena Evropa“ značaje evropskih držav in njihovih narodov — Avgust Harambašić je prevel veliko pesnitev Rusa N. A. Nekrasova „Komu je dobro v Rusiji?“ Evgenij Kumičić je napisal povest iz istrskega življenja „Jelkin bosiljak“. — Perkovac je napisal „Pripoviesti“ in „Iz bojnoga odsjeka“. Knjiga se pričenja s piščevim životopisom, ki ga je oskrbel dr. Ivan Zahara. — Vjenceslav Novak je spisal povest iz sedanje dobe pod naslovom „Zapreke“. — Več pozneje.

Srbsko vseučilišče v Belgradu. Novo srbsko vseučilišče je bilo slovesno otvorjeno dne 15. okt. t. l. ob prisotnosti zastopnikov raznih kulturnih zavodov. Vseučilišče je otvoril kralj Peter I. z nagovorom. Za njim je govoril učni minister, hkrati ministrski predsednik, Lj. Stojanović, potem pa rektor novega srbskega vseučilišča S. Lozanić, kateri je zahvalil vse, ki imajo zaslug za ustanovitev srbskega vseučilišča, ter popisoval razvoj srbskega narodnega šolstva.

Leta 1808., še za časa prve srbske ustaje, se je osnovala prva srbska visoka šola, ki pa je bila po bistvu srednja šola. Njen ustvaritelj je bil veliki Dositije Obradović in prvi profesor Ivan Jugović. Šele leta 1838. se je osnoval licej, čigar učenci so se vzgojevali v klasično patriotskem duhu ter se navduševali za vrline starih Rimljanov in naših boriteljev za svobodo. Posledica te vzgoje je bil omladinski pokret leta 1860. Ta licej je uspešno vršil svojo nalogo 25 let in je bil leta 1863. preosnovan v „Veliko školo“, ki je bila razdeljena v tri fakultete: v filozofsko, pravno in tehniško. Velika šola je imela glavno nalogo, da vzgoji v prvi vrsti dobre in poštene uradnike za državno službo, ni pa mnogo vplivala na duševno izobrazbo srbskega naroda. V tem času sta si stekla za veliko šolo

največ zaslug Danilović in Mita Atanasljevič, ki je zgradbo, v kateri se še danes nahaja vseučilišče, poklonil v dar veliki šoli. Šele vsled preosnov leta 1897. in 1900. je dobila velika šola več svobode, da je lahko razširila svoje delovanje in zbrala okrog sebe odlične mladeniče iz vseh srbskih dežel, ki so se oboroženi z znanjem vračali v svojo domovino. 27. februarja t. l. polnih sto let po prvem srbskem vstanku, je dobila Srbija najvišji hram znanosti —

SRBSKI PRESTOLONASLEDNIK JURIJ — POLNOLETEN.

vseučilišče. Vseučilišče nadkriljuje veliko šolo zlasti v tem, da bo imelo tudi medicinsko in teološko fakulteto in združuje tako v sebi vse panoge najvišje izobrazbe, dočim je velika šola zapustila v svojem delovanju veliko praznoto: nedostajanje naobraženih teologov in večjih zdravnikov. Z željo, da bi srbsko vseučilišče cvetelo in napredovalo, je rektor zaključil svoj govor ter zaklical: Vivat Academia!

Otvoritev je brzojavno pozdravil črnogorski knez Nikola, govorili so še minister Jovan Žujović v imenu „Akademije znanosti“, dr. Anton Heinc v imenu zagrebškega akademičnega senata, dr. A. Teodorov v imenu bolgarskega vseučilišča v Sofiji, baron Pumano v imenu turinskega vseučilišča, A. Trstenjak v imenu „Maticе Slovenske“, dr. Vl. Černý v imenu „Slovanskega kluba v Pragi“, Steva Popović v imenu Tekelijevega zavoda v Novem Sadu. Po končani slavnosti so udeleženci v sprevedu odšli pred spomenik slavnih profesorjev velike šole Daničića in Pančića, kjer sta vseučiliška dekana Bogdan Popović in Sava Urošević položila krasne vence.

☞

Ruski jezik in ruska književnost na Bolgarskem. „Praviteljstvenyj Vjestnik“ je pred kratkim objavil zanimiv članek, v katerem se poroča, kako je razširjen ruski jezik in ruska književnost na Bolgarskem. L. 1829. je J. Venelin izdal prvi zvezek dela „Drevnie i nyněšnie Bolgare“. Venelin, ki je bil navdušen za Slovanstvo ravno tako kakor Šafařík in Kollár, je bil po rojstvu ogrski Rus; z Bolgari se je seznanil v Besarabiji in l. 1830. se je že preselil na Bolgarsko. Z njegovo pomočjo sta bolgarska trgovca iz Odese, Aprilov in Palanzov, ustanovila leta 1835. v mestu Gabrovu prvo bolgarsko srednjo šolo. In po vplivu te šole se je zgodilo, da se je začela na Bolgarskem ruska omika udomačevati. V petdesetih letih je že Slavejkov prevajal ruske pesnike. Ivan Vazov, danes prvi literarni predstavitelj bolgarskega naroda, tudi še v šoli, pred rusko-turško vojsko, naučil se je ruski. In po vojski, v novoustanovljeni bolgarski kneževini so prenehale težave, ki se je morala z njimi

izpočetka boriti ruska knjiga in ruska omika na Bolgarskem. V IV. in V. razredu bolgarskih srednjih šol je ruski jezik obvezen predmet; vsak Bolgar, ki je dovršil srednjo šolo, ako ne govori ruski, vsaj lahko čita ruske knjige. Bolgarski srednješolec proučava zgodovino na podlagi ruskih učnih knjig Šulgina, Glovajskega in Vinogradova, matematiko pa in fiziko na podlagi učnih knjig Malinina in Burenina.

Na sofijski univerzi rabijo dijaki kompendije ruskih profesorjev. Bolgarski zdravniki, kateri nikoli niso bili na Ruskem in so študirali na Zahodu, se pečajo z ruskim zdravniškim slovstvom. Še bolj potrebna je ruska strokovna književnost za častnike in duhovnike, ki še sedaj študirajo v Rusiji. Kako se je ruski jezik na Bolgarskem vdomačil, se vidi iz tega, da sta profesorja Dragomanov in Milukov (oba Rusa) več let predavala na sofijski univerzi v ruskem jeziku. Kulturno življenje bolgarsko je še mlado, njegove potrebe so velike, zavoljo tega se na Bolgarskem mnogo prevaja — in to iz ruščine. Tudi dela zahodno - evropske literature se večjidel prevajajo iz ruščine. —

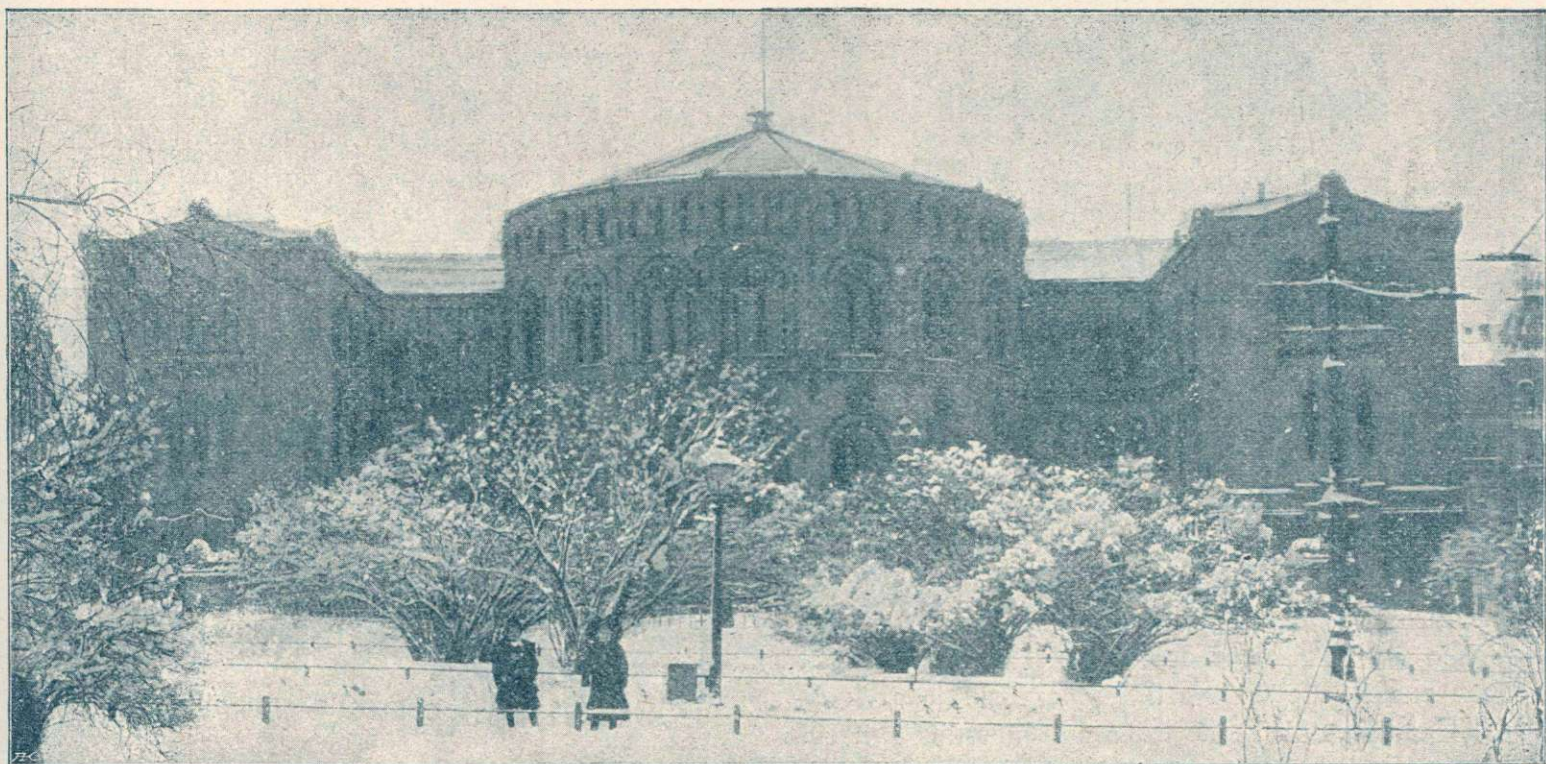
Fr. Št.

več in več. Na občnem zboru se je udeležencem naznanilo, da se bode letos tiskal prvi del „Pisma svatého“ prevedenega v slovaščino (dozdaj se je rabilo češko „Sv. pismo“), kar je vzbudilo veliko veselje.

Zahvala Henrika Sienkiewicza. V Stockholmu, v Akademiji ved in umetnosti, je prejel letos Noblovo darilo tudi Henrik Sienkiewicz. V zahvalo je izpregovoril te-le krasne besede: „Ti, ki imajo pravico potegovati se za nagrado, ki jo je ustanovil plemenit ljudoljub, ne pripadajo ljudem enega plemena in niso prebivavci ene dežele. Vsi narodi sveta se potezajo zanjo v osebah svojih pesnikov in pisa-

DRŽAVNA ZBORNICA V KRISTIJANIJI.

Velikodušen češki narodnjak. Češki duhovnik, msgr. Ferd. Lehner, vinogradski župnik, izdajatelj glasbenega in umetniškega lista „Cyrill“ in „Method“, izdajatelj „Dějin umění národa českého“, je daroval mestu Pragi svojo veliko knjižnico in svoje umetniške zbirke, razen tega pa še 100.000 K, da bi se ustanovil zgodovinsko - umetniški zavod v samostanu blažene Neže v Pragi. Zgodovina češke umetnosti je bila in je še priljubljen predmet plemenitemu ustanovitelju, msgru F. Lehnerju.

Spolok sv. Vojtěcha, ki izdaja verske slovaške knjige kakor pri nas „Dr. sv. Mohorja“ in ki bi ga Mažari radi uničili, je natihome vršil svoj občni zbor. Vdeležencev ni bilo veliko, dasi je udov vsako leto

teljev. Zato tudi visoki areopag, ki priznava to nagrado, in veličastni monarh, ki jo izroča, ne venča le pesnika, marveč hkrati tudi narod, čigar je sin. S tem tudi potrjujejo, da se tisti narod krepko udeležuje splošnega dela, da je njegov trud plodovit, in življenje potrebno za blagor človeštva. Vendar to darilo, ki je dragoceno za vse, koliko dragocenejše mora še biti za sina Poljske! Proglašali so jo mrtvo, toda evo enega izmed tisočernih dokazov, da živi! Proglašali so jo nesposobno za okrepljenje in delo, a glej novi dokaz, da deluje! Proglašali so jo premagano, a glej novi razlog, da zna zmagovati! Komu torej ne pridejo na misel besede Galilejeve: Eppur si muove! ko se je vpričo celega sveta priznala vrednost njenega truda, in je bilo venčano eno njenih del. Za to venčanje — ne moje osebe, ker poljska tla žive in ne manjka pisateljev višjih od mene, —

toda za to venčanje poljskega truda in poljske tvorne sile, vam izrekam, gospodje člani Akademije, ki ste najvišji izraz misli in čuvstev vašega plemenitega naroda, kot Poljak najiskrenejšo in najgorkejšo zahvalo.“

Jan Kubelik.

Spomenik Kopczyńskiego. Hvaležni Poljaki so pred kratkim postavili O. Kopczyńskemu lep spomenik. Onufry Kopczyński je bil rojen l. 1735. v Černjejevu in je spisal dela, iz katerih je nastala vsa poznejša poljska gramatična književnost. To, kar je bilo v tej stroki pred Kopczyńskim, ni imelo nobene znanstvene vrednosti. Kopczyński je prvi obdelal oblike poljskega jezika na metodičen način, očistivši poljski govor barbarizmov; popravil je pravopis in vpeljal v proučevanje poljske slovnice filozofsko metodo. Leta 1752. je Kopczyński postal duhovnik in učitelj retorike in literature; potem je potoval po Nemškem, Francoskem in ko se je vrnil, je spisal „Gramatikę języka polskiego i łacńskiego dla szkół narodowych“ (l. 1780.). L. 1794. je Kopczyński zapustil domovino ter pet let potoval po tujih krajih brez službe. Končno se je zopet vrnil v domovino in je v Varšavi deloval kot član „Towarzystwa Przyjaciół Nauk“. Umrl je l. 1817. ter zapustil v rokopisu obširno delo „Gramatyka języka polskiego“, ki je izšlo šele po njegovi smrti. Razen tega je spisal še manjša dela, kakor n. pr. „Nauka o dobrem pismie“, „O duchu języka polskiego“ in dr.

Fr. Št.

Doslej neznano Mickiewiczovo delo — najdeno. Jan Kwietniewski je našel na posestvu Tuchanowske v vasi Smolczycich na Poljskem v starem kovčegu pod streho neznano delo Adama Mickiewicza. Zove se: „Szczupak Koldyczewski. Ballada

dla Michala Wereszczaki“. Rokopis je drobno pisan na sedmih četrtinkah. Pri Wereszczaku je bival Mickiewicz v gostih. Kwietniewski je našel tu še zbirko verzov „Zosine piosenki“ od Czeczotta in zbirko važnih pisem iz let 1833 – 1849.

Nova poljska igra. Izmed poljskih gledaliških iger je največje zanimanje vzbudila igra „Bagienko“ od Boheslava Gorczyńskiego. Slika boj mladeniča proti oblikam družabnosti. Rad bi dvignil iz moralnega močvirja padlo deklico, a nima dovolj moči. Junak, prevaran v svojih iluzijah, resignira.

Umrl je poljski humorist Romuald K. Theodorowicz star 47 let. V uniformi sodnega uradnika ni zanemarjal literature. Zbirka humoresk „Przes barwne szkielka“ je postala zelo popularna.

A. S. Afanasjev-Čužbinskij. Slovstveni krogi ruski so 6. septembra obhajali tridesetletnico po smrti beletrista narodopisca A. S. Afanasjeva. Afanasjev pripada sedaj k pozabljenim pisateljem. Akopram Afanasjev ne spada k ruskim pisateljem prve vrste, so se vendar njegovi spisi tiskali v najboljših ruskih časnikih („Sovremennik“, „Majak“, „Biblioteka dlja čtenija“, „Ruskij Věstnik“ in dr.) „Spisi Afanasjeva — piše S. A. Vengerov v svojem slovarju pisateljev — iz častniškega in provincialnega življenja so napisani živo in zanimivo. Manj zanimiv je njegov večji roman „Peterburgskie igroki“, ki je zato postal tako popularen, ker riše petrograjske kvartavce“. — Afanasjev je začel literarno delovati l. 1838. pod psevdonimom „Čužbinskij“; ta psevdonim je rabil do leta 1858., od tega časa pa se je podpisoval „Afanasjev-Čužbinskij“. Afanasjev je v svojih povestih seznanjal brave z dvobojniki, don-juani, uradniki vseh vrst,

Giosué Carducci.

z ljubkimi deklicami na deželi in tudi z nadležnimi despotskimi starkami. S svojimi spisi, ki so bili objavljeni v raznih časnikih, je obrnil Afanasjev na se pozornost velikega kneza Konstantina Nikolajeviča, ki ga je poslal z drugimi ruskimi pisatelji proučevati

življenje in šege primorskih prebivavcev v južni Rusiji. Plod tega potovanja je bilo delo Afanasjeva „Pojezdka v Južnuju Rossiju“. Uredoval je liste „Nedelja“, „Novyj Russkij Bazar“, „Novosti“ in dr. L. 1864. je ustanovil „Peterburgskij Listok“. Zbrani spisi Afanasjeva so izšli v 9 zvezkih (1890–1892.)

Jevgenij Andrejevič Solovjev, nadarjeni ruski publicist, je dne 7. septembra v Šuvalovu naglo umrl v 42. letu svoje starosti. Dovršivši študije na petrograjski univerzi, je bil nekoliko let učitelj v zahodni Sibiriji. Pozneje je bil časnikar in je pod psevdonomimom Scribe in Andrejev napisal nešteto vrsto kritičnih študij in razprav v liste napredne smeri.

Lohvickaja dobila za zbirko lirike Puškinovo nagrado ruske znanstvene akademije. Poizkušala je svoje moči tudi na dramatičnem polju, ali poizkusi ji niso uspeli; v njenih dramatičnih spisih je preveč liričnega subjektivizma

M. S. Šahtahtinski. 3. septembra je v Baku tragične smrti umrl muslimanski publicist M. S. Šahtahtinski; — umorili so ga lastni soverci — tatari iz maščevanja, da je pisal o njih rezke sicer, a resnične članke, obsojajoč bratomorni boj na Kavkazu. Šahtahtinski je bil zelo omikan mož, ki je dolga leta študiral v zahodno-evropskih krajih. Poznal je teoretično in praktično francoski, angleški in nemški jezik

Časnik „World“, „Manhattan“, Cerkev presv.
89,4 m

zavarovalnica, Trojice 87,5 m
94,9 m

Park Row
117,4 m

„Traktatska družba“
88,2 m

St. Pavel,
93,4 m

Kapitol

v Washingtonu,
87,4 m

Časnik „Sun“, 21,3 m

Primera orjaških hiš v New Yorku.

(„Russkaja Žizn“, „Rus“, „Novosti“). Ker je za svojega bivanja v Sibiriji dobro spoznal tamošnje življenje, je napisal krasno knjigo „V razdumje“.

Marja Aleksandrovna Lohvickaja. Meseca septembra je umrla v Petrogradu ruska pesnica M. A. Lohvickaja, hči imenitnega kriminalista A. V. Lohvickega. Rajna se je porodila l. 1869. in je začela literarno delovati l. 1887. Izdala je 5 zvezkov poezij; v prvih zvezkih so pesni polne veselja do življenja, strastne erotike, globokih in smelih čuvstev; v zadnjih zvezkih je pesnica zapustila prejšnjo smer svojih pesni in se je ozirala tudi na pojave vsakdanjega življenja. Oblika njenih pesni je krasna. L. 1896. je

L. 1902. je ustanovil in uredoval v Tiflisu list „Šjarki-Rus“ (Ruski Izhod), ki se je tiskal v aderbejdžanskem jeziku. Namen lista je bil, širiti omiko in napredek med muslimanskim prebivalstvom Kavkaza, zbližati mahomedance z rusko in zahodno omiko. Ali „Šjarki-Rus“ je zlasti vsled konkurence, ki mu jo je delal šovinistiški turški list „Gejat“ (pod uredništvom Agaeva) l. 1903. prenehal izhajati. *Fr. Št.*

Rusija pred 314 leti. L. 1591. je izišlo v Londonu obširno delo z naslovom „Of the Russe common wealth“, ki ga je spisal angleški potovalec Fletcher, sovrstnik Shakespearjev. Fletcherja je namreč kraljica Elizabeta poslala v Moskvo, da bi tam uredil

trgovinsko zvezo, ki jo je Angleška vzdržavala z Moskvo. Za svojega bivanja v Moskvi je Fletscher napisal svoje vtiske in izkušnje v spisu, ki ga je izdal po svoji vrnitvi v domovino. — Usoda tega spisa je zelo zanimiva. Spis je bil nekoliko let po svoji izdaji po prizadevanju carja Borisa v Londonu javno sežgan. H koncu vlade Nikolaja I. je prof. Brodiański vsled svetovanja predsednika zgodovinskega društva grofa Stroganova izdal prevod tega spisa, ali izgubil je radi tega profesorsko službo. Vsi iztisi prevoda so bili zaplenjeni in shranjeni v kleti vseučiliške tiskarne. Šele sedaj je cenzura dovolila prevod tega spisa, tako da zvedo Rusi po 314 letih, kaj in kako je pisal angleški pisatelj o njihovih prednikih. Spis Fletscherjev je zavoljo tega imeniten, ker je bil spisan za vlade Feodorja Ivanova, torej takoj po strahovladu Ivana Groznega.

A. P. Čehov v tatarskem jeziku. „S. Pet. Véd.“ poročajo, da bode popularni omikanec tatarski Mustafa Nuri izdal spise znanega ruskega leposlovca Čehova v tatarskem prevodu. Čisti dobiček od te izdaje je namenjen tatarskemu dobrodušnemu društvu v Derekoju. Prevod se bode tiskal v mestu Kazan, ki je postalo v zadnjem času izdajateljsko središče, ki preskrbuje s knjigami Tatare ne le v Rusiji ampak tudi v Aziji. Prevod se bode izdal v malih snopičih,

da bi se mogel razširiti tudi v onih tatarskih krogih, kjer se še niso navadili čitati. — Prelagatelj Mustafa Nuri je že izdal več spisov o etiki in modroslovju v tatarskem jeziku.

Fr. Št.

☞

Alfred Rambaud. 11. novembra je v Parizu umrl odlični slovanofil Alfred Rambaud v 63. letu svoje starosti. Rambaud, ki je bil prijatelj I. Ferry-a, je bil odličen učenjak in politik. Med najboljša njegova zgodovinska dela spada njegova zgodovina Rusije, ki se smatra za klasično delo ne le na Francoskem, ampak tudi vobče. „Histoire de la civilisation française moderne et contemporaine“ v 3 zvezkih in „Histoire générale de la France“. Rambaud je temeljito poznal ne le Rusijo ampak ves slovanski svet. Od l. 1883. je bil profesor moderne zgodovine na pariški Sorboni in član znanstvene akademije. Kot politik je bil Rambaud zmeren republikanec, progresist. Od l. 1895—1898. je bil v Melinovem kabinetu naučni minister.

Fr. Št.

Litevsko znanstveno društvo. Nekoliko litevskih omikancev in književnikov je sklenilo ustanoviti v Vilnu znanstveno društvo „Lietuvios mokslo draugija“. Namen društva bode, preiskavati znanstveno zgodovino Litve, litevski jezik, omiko, arheologijo in antropologijo.

Brooklynski most.

„World“.

„Sun“.

„Tribune“.

Traktatska družba
„Times“.

Iz New Yorka: Mestna hiša in časniške palače na Printing-House Squaru.

HRVAŠKA DRAMA PRIHAJA V NARODNO GLEDIŠČE.
SLIKA ZA HRVAŠKO NARODNO GLEDIŠČE.

IVAN TIŠOV.

